

ફિડલ ગાઇડ

તથા

નુગાર !

ગાયણ યુક્ત નાટક ૨ અંકી

મુબદ્ :

ધી રીપોર્ટર્સ પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

૧૮૮૭

કૌમલ રૂ. ૧)

૨૬૧૧

ફિડલ ગાઈડ.

યાને

ફિડલ વગાડવા શિક્ષકની મદદ વગર
શીખી શકાય એવી ઉપયોગી
નોટસની ચોપડી.

અનાવનાર

નશરવાંનજી રૂસતમજી વાચ્છા,
'નોશરવાંને સમનગાન' ગાયજી નશીયતે
દીલખુશ' ઈન્ડ્યાદિના કર્તા.

મુ'અઈ:

ધી રીપોર્ટર્સ પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

નાં ૨૫, પારસી બજાર સ્ટ્રીટ, કોટ.

૧૮૮૭

દી બા ચો *

આજ લગભગ ત્રણ વરસ થયાં અમારે હસતક ચાલતી “રીપન મ્યુઝીક કલબ” કે જ્યાં સાંજના દુરસદને વખતે ગાયણનાં હુન્નરનો અભ્યાસ કરવામાં આવેછે, ત્યાંનાં સભાસદો તેમજ ખીબા કેટલાક સદે અહરથો તરફથી અમોને વારંવાર એક “શીડલ ગાઇડ” યાને શીડલ વગાડવાનાં નોટની ચોપડી છપાવી પ્રગટ કરવાની મજબુત ભલામણ થવે અમને આ ચોપડી છપાવી બહાર પાડવાની ઉલટ થઇ છે.

હાલનાં વખતમાં તરેહવાર જાતનાં વાજાંત્રો વગાડવાનો સોખ દરેક કોમમાં ધણોજ વધી પડ્યો છે ને તેમાં શીડલ મરસાઇ ભાગવેછે. ખીજી ધણી “શીડલ ગાઇડો” છપાઇ બહાર પડી છે, પણ તેમાં શીખવાની સમજણ બરાબર ન આવતાં, ને તે શાયે ગાયણોની “નોટો” ધણી ખરી મોટી હોવાને શબ્દે તે ખરીદ કાઢા પછી, શીખનાર ધણી કંટાળો ખાઇ તેને પડતી નાંખેછે, ને એવી ફરીઆદ ધણી તરફથી હમારા શાંભલવામાં આવવાથી હમોએ હમારી “નોટો” પાછલ ધણી સંભાલ લીધી છે; અને તેમાં શીખવાને માટે સેહેલી રીતો ખુલ્લી રીતે દરશાવેલી છે, કે જેથી શીખનાર ધણી તે જલદીથી સમજી શકી તેનો લાભ લઇ શકે.

આ ચોપડીમાં ધણાં મીઠી રાગ રાગણીનાં હોંદુસ્થાની, ગુજરાતી અને ઇંગ્રેજી મલી લગભગ ૪૦) આખાં ગાયણો તેમની “નોટ” શાય સમાવ્યા-ઉપરાંત, અમારા મીત્ર મી. બ. ન. કાપરાજીનો રચેલો “જ્યુગાર” નામનો નાટક જે લગભગ ૩૫) ગાયણોથી ભરપુર છે, તે પણ આ ચોપડી શાયે આવેલો છે, અને એ આવડી મોટી ચોપડીની કીંમત અમોએ પુખ્ત વિચારથી જે ઠડાવાનું દુરસ્ત જોયું છે તે આશાછે જે અમારા કોઇખી ખરીદદારોને ગેરકાયદે જણાશે નહીં.

આ “શીડલ ગાઇડ”ની નોટો છાપાવાલાઓએ તેમાં આવતી શીખવાની નીશાણીઓને લીધે છાપી આવવાને ના પાડવાથી તે હમને “લીડો” કરાવતી પડી છે. અમારી કલબનાં એક સભાસદ મીત્રે હમને વધુ ખર્ચમાં નહીં નાખતાં, પોતેજ મહેનત લઇને એ “નોટો” હાથે લખીએ, તે માટે આ ટકે હું તેમનો આભાર માનું છું.

B

અમારા ને મીત્રોએ તથા ખીજ સદ ગ્રહસ્થોએ અમાને ને આગમજ્ઞથી આ ચોપડી ખરીદી ઉત્તેજન આપ્યું છે, તેમનાં અમો ઉપકારી છે; અને એ અહેશાનનાં માનમાં તેમનાં મુખારક નામો આ ચોપડીને છેડે ખાસ છાપી સદા જાલવી રાખવાને અમો વાજખી રીતે મગરૂબ છે.

સેવટે ખતમ કરતાં અમારે જણાવવું જોઈએ કે આ અમારી પેહેલી કોશિશ છે, ને તે જો ખુદાની મેહેરથી પાર પડશે, તો ખીજ ભાગમાં એથી પણ વધુ સારી રાગ રાગણીનાં ગાયણો તેમની “નોટ” શાયે છપાવી બાહાર પાડવાની પ્રયત્ન કરીશું.

લાઠ ન. ૩. વારછા.

ખતાવનાર.

ફિડલ વગાડવાની સમજણ.

ફિડલ હાથમાં પકડવાની રીત.

૧. ફિડલ ડાબા હાથના અંગુઠા અને તેની પાસેની પેહલી આંગળીનાં ગાળામાં પકડવી, અને તેના પાછણા ભાગ ડાબા ખભા ઉપર ટેકવવો.

‘સ્ટ્રીંગો’ (દોરીઓ) પીછાણવાની રીત.

૨. સ્ટ્રીંગો ચાર જાતની હોય છે. પેહલી દોરી જે જમણી બાજુની બાજીક છે તે જાંણવી. બીજી તેની પાસેની તેથી જરાક જડી. ત્રીજી બીજીની પાસેની વધારે જડી યાને બીજી અને ચોથીની વચ્ચેની ; અને ચોથી રૂપેરી છે.

‘બો’ (બાલવાલી લાકડી) ‘બ્રીજ’ (લાકડાની ધોડી)

૩. ‘બો’ જમણા હાથનો અંગોઠો અને આંગણાંઓની વચ્ચે છેક છેડેથી પકડવી, અને ‘સ્ટ્રીંગો’ જે ‘બ્રીજ’ ઉપર ગોઠવેલી છે તે ભાગ ઉપર ફેરવવી અને ડાબા હાથનાં આંગણાંઓ, જે આંગળી નાં ગાળામાં ફિડલ પકડેલું છે ત્યાંથી એક એક ઇન્ચને આંતરે મુકીને વગાડવું.

‘સ્ટ્રીંગો’ ‘ટીયુન’ (મેળવવાની) કરવાની રીત.

૪. બીજી સ્ટ્રીંગને જરા ચઢાવી તેની સાથે ત્રીજી સ્ટ્રીંગ જ્યાંસુધી બેઠેનો સુર એક થાય ત્યાંસુધી ચઢાવવી, અને તેજ પ્રમાણે બીજીની સાથે પેહલી અને ત્રીજીની સાથે ચોથી જ્યાંસુધી સુર એક થાય ત્યાંસુધી ચઢાવીને વગાડવું.

બીજી રીત—બીજી સ્ટ્રીંગને ચઢાવ્યા પછી પેહલી સ્ટ્રીંગને ચઢાવી તેની ઉપર ત્રીજી આંગળું મુકવું અને બીજી અમથી ખાલી (યાને આંગળું મુક્યા વગર) સુર (સરખો અવાજ) એક થાય ત્યાંસુધી ચઢાવ ઉતાર કરીને મેળવવી. ત્યારપછી બીજી સ્ટ્રીંગ ઉપર ત્રીજી આંગળું મુકી તથા ત્રીજી સ્ટ્રીંગ ખાલી સુર એક થાય ત્યાંસુધી મેળવવી, અને તેજ પ્રમાણે ત્રીજી સાથે ચોથીને મેળવવી.

૫. ગાયણો વગાડવાની સમજણ.

આ ચોપડીનાં પાસેનાં સફા ઉપર ફિડલમાં વગાડવામાં આવતી નીચાણીઓની સમજણ આપેલી છે, તે સમજણે બરાબર ધ્યાનમાં

D

રાખીને જ્યાં 'શર્પ' અને 'ફેટ' નોટોની નીચાણીઓની હોય ત્યાં આંગણાંઓ તે પ્રમાણે મુકીને વગાડશે તોજ ગાયણુ બરાબર વગાડી શકશે. ગાયણો વગાડવાની મુખ્ય ખુખી આંગણાંઓની ઉપર છે માટે પેહેલાં ગાયણુ લેવા અગાઉ લાગત ૧૫) ૨૦) દાહાડાવેર ફક્ત ફિડલ પર આંગણાંઓની પ્રેકટીસ કરવાની ધણી અગત છે; તે સાથે 'બો'ની પણ વલાણુ હાથમાં લેવી જોઈએ છે, અને પેહેલાં શરૂઆતમાં આખી 'બો' છેક એક છેડાથી ખીજા છેડા સુધી ફેરવવાની પ્રેકટીસ રાખવી, એને ત્યારપછી ગાયણોની રાગ રાગણી પ્રમાણે તેને હલવેથી, જલદીથી, બંધાણુથી જેવા ગાયણો હોય તે પ્રમાણે ફેરવવી.

આંકડાઓની સમજણ.

આંગણાં F. ૦ ૧ ૨ ૩ | ૦ ૧ ૨ ૩ | ૦ ૧ ૨ ૩ | ૦ ૧ ૨ ૩ ૪
દોરી S. ૪ ૪ ૪ ૪ | ૩ ૩ ૩ ૩ | ૨ ૨ ૨ ૨ | ૧ ૧ ૧ ૧ ૧

૬. જ્યાં ૦ મીઠું મુક્યું છે અને તેની નીચે ૪ ચોથો આંકડો મુક્યો છે તો તેને ચોથી રૂપેરી દોરી ખાલી સમજવી યાને તેની ઉપર આંગણું મુક્યા વગર 'બો' ફેરવવી. તેની પાસે ૧ આંકડો છે અને નીચે ૪ આંકડો છે એટલે ચોથી દોરી પર પેહેલું આંગણું મુક્યું પછી ખીજું તથા ત્રીજું મુક્યા બાદ ત્રીજી દોરી પર વળી 'બો' ખાલી ફેરવવી અને એક પછી એક આંગણાંઓ મુકવા અને એજ પ્રમાણે ખીજી તથા પેહેલી દોરીઓ પર પણ આંગણાંઓ મુકીને પ્રેકટીસ કરવી અને ત્યારબાદ પાસેનાં પાણાં પર આપેલાં ગાયણો વગાડતાં શીખવું. જેવાને ગાયણો ગાતાં આવડતાં હશે તેવો સેહેલાઈથી વગાડી શકશે. ફિડલ વગાડવામાં મુખ્ય ખુખી કાન પર આધાર રાખે છે. તેમજ 'બો'ની વજાણુ પર પણ ધુખ્ત ધ્યાન આપવું જોઈએ, અને જોમ જોમ પ્રેકટીસ વધતી જાય તેમ તેમ વગાડતી વખતે આંગણાંઓની જરા જરા જ્યાં ઘટે ત્યાં ટુમક આપવાથી (યાને હીલબાથી) તે કાનને વધારે મધુરતા અપાશે.

લાં ૦ નં. ૩. વાચ્યા.

બનાવનાર.

ગા ય છો.

માનવી હરપલ ભજ ભગવાન.—એ રાહ.
 રીઝાવો ગાધ ભજન ભગવાન,
 પત્રીત્ર મનથી ધનશાન.—રીઝાવો.
 ન થયો ન થશે સંસાર કોનો,
 મોઢ્યા માનવી માજીએ માન.—રીઝાવો.
 યુક્ત વીચાર સમ તણ બદી તમ,
 ઝીપલાવો હરને મયદાન.—રીઝાવો.
 કપટ કંકાસ કોથે ના કર તું,
 કરી લે તુંજ પહેલી પયજાન.—રીઝાવો.
 લક્ષ દે “નોશિર” જગજી જુઠી,
 બસ ભજ રખ હરઆન.—રીઝાવો.

ધસ આતસે ઉલકતને એ કયા આગ લગાધ.—એ રાહ.
 લાગો જખમ મુજ દીલમાં અએ શીરીન કારી,
 આપર બની તું બેવફા કીધો જુલમ ભારી ;
 રે શીરીન રે શીરીન રે શીરીન કીધો જુલમ ભારી.—લાગો.
 જીંદગી થઇ રદ ને જોર ગયું બન્યો હું પરેશાન,
 દગો કીધો તેં મુજને થઇ અંધ જોહાન સારી ;
 રે શીરીન રે શીરીન રે શીરીન કીધો જુલમ ભારી.—લાગો.
 કગાધ થઇ જો ખારમાં કીનો લઇશ ખુન ખાર,
 લઇશ તમ જીવ આ ખંજરે સીતું નાખશ કારી ;
 રે શીરીન રે શીરીન રે શીરીન કીધો જુલમ ભારી.—લાગો.

મુજે કોણુ ધરશે લાયા હયાં.—એ રાહ.
 દુનીઆં જુઠીએ દગાખાજ સંસાર,
 ના કર યુમાન ખાલી તે પર તું વાર.—દુનીઆં.
 રાખશે માનવી તું એ પર બરોસો,
 થશેજ તારા હાથે તુઢી ખુવાર.—ના કર.

નામ નીશાન તારું દોલત ખજાનો,
કના થશે આખર તેનો કર વીચાર.—ના કર.
“નોશર” ના રહે તું ગાર્ફલ પડી હયાં,
તે કીરતારસે ધ્યાન લગાર.—ના કર.

લાગો દાઢ તે લાગ લીધા વન.—એ રાહ.

કહેછે મોહ્યત થઈ નીરાશ સમજ રે ખ્યારા,
ઉછલેછ તેની છાતીરે અંદર જોખનના ક્યારા.—કહેછે.
લાગો હતો મુજ જીગરમાં વુજ મોહ્યતનો તીર,
રૂઆવવા તે તીરનો જખમ હું કરતી હતી તદખીર.—કહેછે.
ટુટે ઉમ્મદ કોઈ નર નારીની આશા થાય ભંગ,
રઝડી રખડી મારગ લાગે દેખતી ચસમે અપંગ.—કહેછે.
વુજને મુખડો મુજને ખ્યારે મન લોભાવે છે,
ભોલી ભોલી રસીક ભોલી દીલ લલચાવે છે.—કહેછે.
મોહ્યતની મોહ્યત છે ટુટી વીચાર કરે ન્યારા,
ઉછલેછ તેની છાતીરે અંદર જોખનના ક્યારા.—કહેછે.

જગતજીવના જીવ જાળવ—એ રાહ.

ન રહેવા ગમે—વિના રે ધણી,
વગર આવદે—દીવાની બની.
રોજ હસી રમી—દુઃખ જીવતાં,
જીંદગી બાગનાં—ફુલ ચુટતાં.
કાળ ખેંચી ગયો—આવીને તને,
વમજમાં નાંખી—તું ગયો મને.
શખત દુઃખ આ—ખમી ન શકું,
જીવ જ જલદી—સ્વામીને મહું.
કુમલાં બાળોનું—શું થશે હવે,
પચીશ વર્ષમાં—તું ગયો સ્વર્ગ.
રખતું નામ છે—આપડી દુઃખી.
“નોશર” તું કહેણ—માની થા મુખી.

દીવદારી તારી રે.—એ રાહ.

હવે જાઉં છું સીસતાને—યા પરવર પાર સરપર,
જાઉં ઝટપટી આં કટારી આં કમાની આં ખંજરી આં ;
કમરસે ખાંધી—જાઉં છું સીસતાને.
દાસ ખાસ બનું માદર તારો—શરણ ચરણ કરે છોર ડર મારો,
હરખ ઉમંગે જાઉં પીદર પીદર.—જાઉં છું સીસતાને.

ચીન ચીન ચીન.—એ રાહ.

કોમલ કૃશલ કુલવંતી ચાહું એક નારી,
નાચુક નારી નરમાસવાલી ગોરી રે ;
જુણી જુણી તેની આંખો લાગે મને ખ્યારી,
ભોલી ભણેલ ભાગ્યવંતી ભોરી રે.

કોરસ.

હા હા હા—એક નાર નાર,
નાર કરી શીલુગાર ઘરથી નિકલી ખાહાર ;
ગલામાં હાર દીશે ખરી ઝુલજાર,
એવી નારી જોને મણે કાંય નહીં કરે ખ્યાર.

(૨)

ભોલી ભણેલ ચાહે તેતો ભપકો કરે ભારી,
જુણી જુણી આંખોવાલી રહે બદમાસ ;
નાધલાં નાધલાં હાયવાલી નહીં જોઈએ નારી.
ઠીંગણી ઠાવકી ઠાકવાલી વાળે સત્યાનાસ.

કોરસ.

નહીં નહીં નહીં—છટ છટ છટ,
નિકળ નાદાન પોરીઆ હંધથી હટ હટ હટ ;
ખ્યાલ ખોટા છોડી દે જુકી ખટપટ,
નારી ખ્યારી એવી જાણે સરોવરનું કદ.

(૩)

ગરીબ ગોરી યુલવંતી ચાહું એક નારી,
ભાલી ભાલી બોલી તેની માનવંતી ;
પસંદ પડે પાકદમાન મુજને તો બારી,
રમતી ખેલતી રાખવાલી રાગવંતી.

કોરસ—હા હા હા—એક નાર નાર.—ઇત્યાદી.

(૪)

ગોરી ગોરી ખાયડીમાં એમ મદા બારી,
ચુંગને સાદે બોલે તેતો ખરી સેહેતાન ;
છેલછપ્પીલી હમેશાં છત્રીય લક્ષનવાલી,
ઠણકાવાલી લટકાવાલી કરે કારેસતાન.

કોરસ—નહીં નહીં નહીં—છટ છટ છટ.—ઇત્યાદી.

(૫)

માંભલ છોકરા વાત મારી છે તું જાતે નાદાન,
ફર્યો હતો એ બજામાં હું એક વખત ;
મળી હતી મને એક ઠીંગણી સેહેતાન,
તોખા કરી છુટો પડ્યો કીધી મહેનત સખત.

કોરસ—નહીં નહીં નહીં—છટ છટ છટ.—ઇત્યાદી.

(૬)

દુલ્હી સ્વાણી દેખાવવાલી પાત્રે કોઇ નારી,
પરણને કોઇ નારી એવી સુંદર ;
આપને તેનાં દરેક કરમાનોને માન બારી,
ચાહેછે મોહાખત જેમ રાજકુંવર.

કોરસ—હા હા હા—એક નાર નાર.—ઇત્યાદી.

મારી આંખ્યાં ફરકત લાગી.—એ રાહ.

તુંહી વના દીવાનો શીરીન ખ્યારી,
કયાં હશે તું વાહાલી માથુક મારી.—તુંહી.
જીવ જલેછે—મગજ ફરેછે,
લાગે મોહાખતનો જખમ કારી.—તુંહી.

કાંઠાં ગયો શાહજાદા જાની ધ્યારા.—એ રાહ.

સમજ મન સમજીને લાગે સુધરવા,

કુંડા કપટ કરેછે શું કરવા—સમજ.

જેમ પ્રભુ તનો પ્રેમ પુરો મલે,

એમજ ચાલે આચરવા ;

બર દરીઓ બરપુર છે બચનો,

તેમાં જો ચાહે તું તરવા.—સમજ.

પાયો પાયો તેહારો પાર હો.—એ રાહ.

જીઓ વીકટોરીઆ તું રાંછી,

જીઓ જીઓ મલિકા તાજદાર હો.—જીઓ.

સામગીરીથી આ ખેસતું વરસજી,

ખુશી ખુશાલીમાં રાંછી તું યુજાર હો.—જીઓ.

પુત્ર તેહારે ઝોર સગરે ધ્યારે,

પીઓ અમરત ધ્યાલા હરબાર હો.—જીઓ.

પેદરે જાનવા કરો દેવ ખોરે,

તુંકા દેવાયા ઉગરે રાણીદાર હો.—જીઓ.

ગોડ બલેશ ધી એમપ્રેશ ગોડ બલેશ ધી કુવીન,

રેન વીથ મરસી એન્ડ ફાર હો.—જીઓ.

લાહુવણી.

કયા ફૂમક ચાલ ચલતી અરે છોરી,

પલકોંસે ચલાવે તીર હોઠોડિ અંદર હસ્તી.

રંગ સાવલા તેરા અરે છોરી,

સે શીરપે પાણીકા ધરા કે હરહર ધરી કરે ફેરા.

દીલ સે ગદ્દ મેરા અરે છોરી,

ન પડે રાત દીન ચયન મુજે અબ તેરા ધરક ધેરા.

જીલ.

તું તો કહે જોખનકા મોલ,
મીથરી પાણીને ગોલ,
ગીરા તેરે દીલકી જોલ,
કેહું કેહું રે શરમ કરતી અરે છોરી—પલકાંસે.

ભેરવી.

ધાધરીઆં મારી છીનીરે,
તું રખવાલી મારા રામ—ધાધરીઆં.
ધાધર ફોરી બધઆં મરોરી—હમસેં કરત બલનોરીરે,
ચુરીઆં સારી ફોર દાલી—તુ લે લે હરકો નામ.—ધાધરીઆં.

જારે મુજી હટ હટ કાલું કર.—એ રાહ.

કરવતીયાં લેનેદે—એ મેં વારી કરવતીયાં લેને દે,
તલપ તલપ ચારી રચન યુમાઇ.—કરવતીયાં.
મુંદર ગોરી—મદ બરી અંખ્યાં,
રસ ટપકે વાંકી છતીઅન પર.—કરવતીયાં.

રેખતો.

ખુદ જાને કે કીશમતમે હમારે કયા લીખા હોગા,
જો જાહેર હયેસો દેખીંગે વલે ખાતેનમે કેઆ હોગા.—ખુદ.
મુજે હયે ખોદ ઉસ દીનકા ખતાવો કોનસા દીન હયે,
ઉતર કર સમસ જાખ નીચે સવાનેજે ખરા હોગા.—ખુદ.
ઉસે કુછ ખોદ નહીં મેહેરકું અએશે રોજે મેહેસરકા,
સવાખ હયે જસકે સીનેપર દરદે મુશતકા હોગા.—ખુદ.
હમારા વો વસીલા હયે કે જો હયે દોરત અદલાહ કે,
નવાશા ઉસ પયમખરકા સહીદે કર બ્રા હોગા.—ખુદ.
કયામત હોયગી કાયમ જમીન એર આશમાન ઉપર,
કે જસ દીન દો જોહાંકે ખાગકા યુનઆ ખીલા હોગા.—ખુદ.

અમથે નાદનકી દોસ્તી કયા—એ રાહ.

દુઃખ પુછે હમારા કોઈ નહીં,
રાત પીયા સંગ સોઈ નહીં.—દુઃખ.
સઘલી રયન માએ તલપત ખીલીતી,
જીસકુ મેં આવત ઓઈ નહીં.—રાત.

યે ચલો મુજકો ઉસી આઘને રૂખશાર કે પાસ.—એ રાહ.

નામ જાનેકા ન લો પાર મેં મર જાઉંગી,
પાર મેં મર જાઉંગી દીલદાર મેં મર જાઉંગી.—નામ.
છુટે બાલોસે સનમ મેરે સામને મત આયા કરો,
તેરેકુ કુછબી હાવેગા મેં શીર પટક મર જાઉંગી.—નામ.
પડી જાણેકી ખખર હુઈ મેરે દીલમે શીકર,
ખાટુંગી શેરો શકર મેં પીરોકું મનાઉંગી.—નામ.
તેરી મેરી દોસ્તી શારે આલમકું ખખર,
મેરેકું કોઈ પુછેગા મયે સાફ નામુકર જાઉંગી.—નામ.
એ તનકા મેં સીસા કરેં ઉસમે ભરેં યુલાખી રંગ,
અશ્મોકા ખાલા કરેં મેં ભર ભર કે પીલાઉંગી.—નામ.

જરા સમજ મહેર દુર કર શીકર.—એ રાહ.

એક ચતર નાર કરકે સીણુગાર
ખડી અપને દવાર પીયા નીકમ બહાર ;
એક પલક માર હસ મોરા મનલીનો.—એક.
એક ચંદ્ર બદન ચંદાસી કીરણુ,
આઈ હું સનદ પીયા એક નજર ;
પાણોકી બચરન હથ મોરા મનલીનો.—એક.

કલ નહીં હયે તુજકો ખ્યારે દીલ મીલાના ચાહીએ.—એ રાહ.

દુરસે આએથે શાકી સુનકે મય ખાનેકું હમ,
બસ તરસ તેહી ચલે અફસોસ પયમાનેકું હમ.—દુરસે.

મયખી હયે મયનાખી હયે સાગેરખી હયે શાકી નહીં,
 દીલમે આતા હે લગાદે આગ મય ખાનેકું હમ.—દુરસે.
 કીઠં નહીં લેતા હમારી તું ખખર અએ બે ખખર,
 કયા તેરે આશક હુવેયે દરદો ગમ ખાનેકું હમ.—દુરસે.
 તાકે અખુમે સનમકે કયા ખુદાઈ રેહ ગઈ,
 અખતો પુંલેગે ઉસી કાશીરકે જીતખાનેકું હમ.—દુરસે.
 ખાગમે લગતા નહીં શેહેરેશે ધભરાતા હયે દીલ,
 અખ કયાં લે જાકે બયઠે એસે દીવાનેકું હમ.—દુરસે.
 કયા હુધ તકશીર હમશે તું બતાદે અએ “નજર,”
 તાકે શાદી મરગ સમતે એસે મરજનેકું હમ.—દુરસે.

શાદે તીન પૈસે સેર મછલી ના બેચુંગા.—એ રાહ.
 તોગી મારા રામા કાંહાં ગયો રે,
 કાંહાં ગયો કાંહાં ગયો કાંહાં ગયો રે.—તોગી.
 ન જાનું આર ગયો ન જાનું પાર ગયો,
 ન જાનું જમુનામે કુબ ગયો રે.—તોગી.

કલસે તું બેકલ હો અએ યાર.—એ રાહ.
 સુરત તેરી દેખી જખસે દીલ મેરા ગમખાર હયે,
 કીરસે જાકે હાલ મુનાઉ ન કોઈ મદદગાર હયે.—સુરત.
 અંદ્રસી મુખડા હયે તેરા નયના તેરે મદ ભરે,
 મીઠી તેરી ખાત જાંગી હુરોકી સરદાર હયે.—સુરત.
 તું હયે મેરી શમા પ્યારી મયે તેરા પરવાના હું,
 જલ જલકે તેરે હીજરમે માશુક હુવા ખીમાર મયે.—સુરત.
 યા ખુદા ઉઠા ધસ જાહાંસે યા મીલાદે વોહ પરીસે,
 એહી અરજ હયે તુજસે મેરી જી મેરા બેકરાર હયે.—સુરત.

હોરી.

શામ તુને ચોરી લગાઈ, જસી હોરી ખેલાઈ.—શામ.
 ખેલત ખેલત ગીરી જમુનામે, તુને મેરી ગેંદ ચોરાઈ,
 હાય દાલ અંગીયાં ખીચ દેખે, તો એક ગઈ દો પાઈ.—શામ.

ન દીઆ ખોશા ન મુંહ વુમને લગાયા મુંહથે.—એ રાહ.
 નાજ અછા નજર અછી અદા અછી હએ,
 વુજમેં નો ખાત હએ વો નામે ખુદા અછી હએ.—નાજ.
 ખાત નો મેરી લગી વુંજકો ખુરી કયા ખાયશ,
 બજમે વો જસને મુની ઉસને કહા અછી હએ.—નાજ.
 હોધ જાવેગા તેરા વસલ કીશી રોજ નશીય,
 કીસમત અપની નો અગર મહેર લેકા અછી હએ.—નાજ.
 કીસતહરે હો તેરા ખીમારે મોહોખત અછા,
 ન તખીય અછા હએ ન કોઇ દવા અછી હએ.—નાજ.
 તરક દુનીઆસે ફકીરોસે ગરજ કયા હયે “ઝફર”
 જહાં હમ ખયેઠે ગયે વોહી જગા અછી હએ.—નાજ.

દુમરી-ખમાય

અછા છાંડે મોરી પૈયાં
 ખીનતી કરત હું પડત તોરે પૈયાં
 ખાર ખાર બલજૈયાં—અછા.
 જગત હય મોરી નનંદ જોઠાણીયાં
 ખાલમ કુમ મઝૈયાં.—અછા.

ભૈરવી-ગજલ.

જવરસે કયા લુદ્ધ હયે શમસીર કીસોકી—જવરસે.
 ખેજુલમ ખીઆરોકો કીયા કતલ નો વુને,
 સાનીત ન હુધ એકત્રી તકસીર કીસોકી.—જવરસે.
 કલ મયને અમનમે નો લખેયુલછકુ દેખા,
 આંખોકે તલે શીરગઈ તથનીર કીસોકી.—જવરસે.
 કાતીલ વુજે કયા મતલ હયે સમજાનેસે હાંસીલ,
 અખ માનતા હયે કાફરે ખે પીર કીસોકી.—જવરસે.

ભેરવી.

ડોલીઆં લે આવો મોરી રે (બે વાર)
 મેંતો ચલી રે બીયાકે દેશ—નગર ડોલીઆં.
 ચાર કાહાર મીલે—ડોલીઆં લે આવો,
 મંજલ મંજલ પોહોચાવો—નગર ડોલીઆં.

લાહવણી.

દેવલ પુંજ ચલીરે બાહામણી હુશન બના તુંજ પરીયોકા,
 હુસન બના તુજ પરીયોકાં જાતી બચન દીયા દીલભરીયોકા.—દેવલ.
 નાહી પોહી કપડે પહેની ટેક લગાઈ ચંદનકા,
 છીનક છીનક કર પુંજન કરતી દરશન મંગતી શાજનકા.—દેવલ.
 સર પર તેરે ધરા ધરોરી પાણી ભરતી જમનાકા,
 છીનક છીનક કર પુંજન કરતી દરશન મંગતી ચારોકા.—દેવલ.
 ધરમે તેરે બાલા જોબન બહાર મત કર આશનાઈ,
 લખો રૂપૈયાકી અવેર પહેની આપ્પર રંડી પર આઈ.—દેવલ.

અરે અરે નશીબ આ નવો થયો સીતમ.—એ રાહ.
 મએ જાનતીથી પરીયોંસે અચ્છા નહીં કોઈ,
 એ બાત ગલત હએ કબહી દેખા નહીં કોઈ.—મએ.
 શય ખવાયમે ખીલકુલ વો ખીયાલાત હુવે સુમ,
 પરીયોં કે સીવા હુરનમે બાલા નહીં કોઈ.—મએ.
 મઆલુમ નહીં કયા હુવા આરામ હમારા,
 બેચએનીકા બાએસ અબહી ખુલતા નહીં કોઈ.—મએ.
 એક જ નહીં રહેતા દીલે નાકાંમ હમારા,
 ગોયા કે મહલ રહેનેકા ઉસકા નહીં કોઈ.—મએ.
 પેશાંનીમે લીખ્યા હએ વો પેશ આએગા બેશક,
 તકદીરકે લીખએકો મીટાતા નહીં કોઈ.—મએ.

જાંતી પ્રીત માતી સાચી રે.—એ રાહ.

તોરા સચ નહીં કહેનારે, માહેમન ધ્યાસી શાંન,
રતીઆં તરસ કાહે બતીઆં બનાએ—તોરા.
દરસ દરસ એસે બહોત પુકારે,
અએસી કહેના દીલબરસે,
જાંન જાંન જાંન મેરી તું ખાત જાન,
મએને તોરી ખાતે જાની, તુને મોરી જાંતી—તોરા.

ચાલો ખારા જામને સમજાવીએ.—એ રાહ.

દીલ બશરેકો દે કે અબ બહેલાઇએ,
જામએ કુરખાંન ઉસકે જામએ.—દીલ.
દીલમે આતા હએ એહી અબ ખારખાર,
લાઇએ અબ ધુંડ ઉસકો લાઇએ.—જામએ.
રંજ કરનેસે કલેજ પક ગયા,
ખાઇએ કબતક ભલા ગમ ખાઇએ.—જામએ.
એક દીન મીલ જાએ તો ઉરસે કહું,
આઇએ હજરત સલામત આઇએ.—જામએ.

કાંહાં પાઉં કાંહાં પાઉં ચાર.—એ રાહ.

હરના સમજ સમજ બન ચરના,
ચરના હએ તુંજે ચરના—એ હરના.
એક હએ હરતી—પચાસ હએ હરના,
ઉસમે ભવ સાગર હએ તરના—સમજ.
એક બન ચરના—દુસરે બન રેહેના,
તીસરેકી નજર નહીં પરના.—સમજ.

આખ કરો તમે ખાવીદ.—એ રાહ.

કયુંરે ખડા હીંદુસ્થાની, તોરી નજર હએ દીવાની.—કયું.
 ઇસ પાર ગંગા—ઉસ પાર જમુના,
 ખીચમે ખડા મુલતાની.—તોરી.

નેકીકે ગુલશનકી આંધ ખાહાર.—એ રાહ.

કૈશી શીફતશે એ દુનીઆ ખનાયા,
 ખુખી દેખકે કરતી હયે તારીફ ખુદાયા.—કૈશી.
 સમાધ હયે જોહાંનમે અજબ ચીજો નુરી,
 રસતમ ઉસ્મે સબશે આદમકુ ઠરાયા.—ખુખી.
 રસ્વા હેકે કરતા હું ઓઝરે ગુનાહકી,
 શરમશે સનમ તેરી સરકો ઝુકાયા.—ખુખી.
 તન મોરા તંગ હયે તોફશે ગુનાહકી,
 મરતા હું છુડ એ આફતશે ખુદાયા.—ખુખી.
 જીમે મેરે જબતક એહી જાંન રહેગા,
 વાલી મેરા રહે, કર તેરી મુજપે છાયા.—ખુખી.
 છાતી ધડકતી હયે ડરશે કયામતકી,
 “નોશીર” કયા જવાબ તુંજો દેગે ખુદાયા.—ખુખી.

ફિડલવગાડવાની નીશાણીઓની

સમજાવ.

- ૫ ને 'ફીંગર' એતલે આંગલા.
- ૬ ને 'સ્ટ્રીંગ' એતલે દોરી.
- == ને નોટોની ઉપર આવી બે લાઈન આવી હોય તે નોટો ઝડપથી વળડવી.
- ને નોટની ઉપર આવું ખીંકું હોય તે નોટ લંબાવીને વળડવી.
- ને નોટો ઉપર આવી નીશાણી હોય તે નોટો એકેન 'બો'માં વળડવી.
- ૭ ને નોટની આગલ આવી નીશાણી હોય તે નોટનું આંગણું તેની ઉપરના આંગણાંની નજ-દીક મુકવું.
- # ને નોટની આગલ આવી નીશાણી હોય તે નોટનું આંગણું તેની નીચેના આંગણાંની નજવાની નજદીક મુકવું.

૫૬ (રાગ: પીલુ)

૩. $\overset{*}{2} \overset{*}{3} 0 / 3 / 0 \overset{*}{3} \overset{*}{2} / 3 \overset{*}{2} i //$
 S. 3 3 2 2 / 3 2 / 2 3 3 / 3 3 3 //

રી ઝા આ પો ગાઈ જ જ જ જ ગ પાન

૩. 0 0 0 / 1 1 0 / 0 0 //

S. 3 3 3 / 3 3 2 / 2 2 //

૫ વી જ મ ન થી ઈન શાન — રીઝા પો.

૩. $\overline{0 0 0 0} / 1 1 / 3 3 3 / 2 i //$
 S. 2 2 2 2 / 2 2 / 2 2 2 / 2 2 //

ન થ યો ન થ શો સંસાર ઝોનો

૩. $\overline{1 1} / i 1 1 / 1 2 / 1 0 / 0 //$
 S. 2 2 / 2 2 2 / 2 2 / 2 2 / 2 //

મી થ્યા માનવી મો અ ન છે માન — રીઝા પો.

જી હંસાની ગાજલ

૩. $0 0 \overset{*}{1} / 0 3 / 3 / 2 2 / 3 / 0 / 1 2 / 0 //$
 S. 1 1 1 / 1 2 / 2 / 2 2 2 3 / 2 / 2 2 2 2 //

સાગો અ ન ખમ મુન દી જ માં અ અએ શી રીત કા રી

૩. $\overset{*}{2} \overset{*}{2} / \overset{*}{2} \overset{*}{2} \overset{*}{2} / 3 3 3 / \overset{*}{2} 3 / 0 1 / 0 3 //$
 S. 2 2 / 2 2 2 / 2 2 2 / 2 2 / 1 1 / 1 2 //

આ ખર જ ની તું બે પ ફા કી થો જુલમ જા રી

૩. $0 3 3 / 3 2 2 / 3 2 1 / 3 0 / 1 2 / 0 //$
 S. 1 2 2 / 2 2 2 / 2 2 2 / 3 2 / 2 2 2 2 //

રે શી રીત રે શી રીત રે શી રીત, કી થો જુલમ જા રી — સાગો.

રાગ બેહાગની કુમરી

૪ ૩ ૩ / * ૨ ૩ ૦ * ૨ / * ૨ ૩ ૦ / ૩ / ૨ ૦ //
 S. ૩ ૩ / ૩ ૩ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૧ / ૨ / ૨ ૨ //

દુ ની આ નુ ઠી છે દ ગા અ બાબ સં આર

૪ * ૨ * ૨ / ૧ * ૨ ૩ / ૦ ૩ / * ૨ ૧ ૧ / ૦ //
 S. ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૨ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૩ //

ના કર ગુ મા ન ખા સી તે પર તું ચાર - દુ ની આ.

૪ ૦ ૧ ૦ ૩ / ૩ / * ૨ * ૨ ૧ * ૨ ૧ * ૨ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ //

રા ખરી મા નવી તું એ પર ત રો એ રો

૪ ૩ ૩ / * ૨ ૩ ૦ * ૨ / ૩ ૦ ૩ / * ૨ ૦ //
 S. ૩ ૩ / ૩ ૩ ૨ ૨ / ૨ ૧ ૨ / ૨ ૨ //

થ રો ના રા હા થે તું ઉ ઠી ખુ પાર - ના કર.

બીરવો

૪ ૨ * ૨ * ૨ / ૩ ૩ ૩ / * ૨ * ૨ / * ૨ ૩ ૩ / * ૨ * ૨ * ૨ / ૩ / ૧ ૦ //
 S. ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૩ / ૨ ૨ //

ક હે છે મોખન થઈ ની રા રી રા મ જ રે પ્યા રા

૪ ૩ / ૩ * ૪ ૩ / ૨ * ૧ ૩ / ૩ / ૧ ૦ / ૧ * ૧ * ૧ * ૧ / ૧ ૦ //
 S. ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૩ / ૩ / ૨ ૨ // ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ //

ઓ ને અ ની રા મ જ રે પ્યા રા, ઉછ લે મ તે ની

૪ ૩ ૦ ૩ / * ૨ ૩ ૩ / ૦ ૨ / ૧ * ૧ ૦ / * ૨ ૩ //
 S. ૩ ૨ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૩ ૩ //

છા ની રે અં દ ર ને આ બ ન ના કયા રા - રહે છે.

જ. ૧ ૧ ૧ / ૦ ૦ ૦ / ૩ / ૦ ૩ / ૦ ૩ /
 ડ. ૧ ૧ ૧ / ૧ ૧ ૧ / ૨ / ૧ ૨ / ૧ ૨ /

હ ર ખ ઉ મં ગે નળ પી દર પી દર — હવે નળિયું

અંગેજી રાહ

જ. ૦ ૦ / ૩ ૦ / ૧ / ૧ ૧ / ૨ ૨ / ૨ ૦ / ૩ ૧ /
 ડ. ૩ ૩ / ૩ ૨ / ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ /
 કેમલ કુંડાલ કુલ વંતી યા હું એક નારી

જ. ૦ ૦ / ૩ ૦ / ૧ ૧ ૧ ૧ / ૨ / ૩ / ૧ /
 ડ. ૩ ૩ / ૩ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ / ૨ / ૨ /
 નાનુક નારી નર માસ વાલી મો રી રે

જ. ૦ ૦ / ૩ ૦ / ૧ ૧ / ૧ ૧ / ૨ ૨ / ૨ ૦ / ૩ ૧ /
 ડ. ૩ ૩ / ૩ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ /
 જુની જુની નેની આંખો લાગે મને પ્યારી

જ. ૩ ૩ / ૩ ૦ / ૦ ૦ ૨ ૨ / ૧ / ૦ / ૩ /
 ડ. ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ / ૨ / ૩ /
 ભોલી ભૂલે ભાગ વંતી ભો રી રે

જ. ૩ / ૩ / ૩ / ૩ / ૩ / ૩ / ૩ / ૩ / ૩ / ૩ / ૩ / ૩ /
 ડ. ૨ / ૨ / ૨ / ૨ / ૨ / ૨ / ૨ / ૨ / ૨ / ૨ / ૨ / ૨ /
 હા હા હા, એક બાર બાર, બારેક રી સં ગારે વાર થી નીકળી બહાર

જ. ૩ ૩ ૩ / ૩ / ૩ ૩ / ૩ ૩ / ૩ / ૩ /
 ડ. ૨ ૨ ૨ / ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ / ૨ /
 ગ સામાં હાર, હીસે ખ રી ગુલ માર

જ. ૨ ૨ / ૩ ૩ / ૦ ૦ / ૩ ૨ / ૨ ૨ / ૧ ૦ / ૩ /
 ડ. ૧ ૧ / ૨ ૨ / ૧ ૧ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૩ /
 એવી નારી જેને મલે કાંઈ નહીં કરે પ્યાર

૬

પરજ-કુમરી

જ. ૦ ૦ ૪ ૦ / # ૨ ૩ ૩ / ૦ ૦ / ૩ ૦ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ / ૩ ૩ ૩ / ૨ ૨ / ૨ ૨ //

તું હી વનાં દીવાનો કીશન ખારી

જ. ૩ ૩ ૩ # ૨ / ૦ ૧ / # ૨ ૩ # ૨ ૧ ૦ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ //

આંદરી તું પાદલી માઅ શુકે ખારી - તુંદી.

જ. ૧ ૧ ૧ # ૨ ૩ / ૦ ૩ / ૦ # ૨ ૩ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ / ૧ ૨ / ૧ ૨ ૨ //

બવલે છે મગજ રૂ રે છે

જ. ૩ ૩ ૩ / # ૨ # ૨ ૦ / ૧ ૨ ૩ ૨ ૧ ૦ //
 S. ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ //

સાગી મોડે બન નો બબ મ કાઅરી - તુંદી.

ત્રી રવી

જ. ૧ ૧ ૩ / ૨ ૧ / ૦ ૦ / ૩ ૧ / ૧ ૨ ૩ ૦ / ૩ ૨ ૧ //
 S. ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ ૨ / ૩ ૩ ૩ //

શમજ મન શમ જુને સાઅગે મુ થ રવા

જ. ૧ / ૧ ૧ ૧ / ૧ ૧ ૧ / ૨ ૩ / ૨ ૧ ૩ //
 S. ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૩ //

તું દાઉપ નકરે છે શું ર રવા - શમજ.

જ. ૩ ૩ / ૩ ૦ / ૦ ૦ / ૧ ૩ ૩ ૦ / ૦ ૦ //
 S. ૩ ૩ / ૩ ૨ / ૨ ૨ / ૩ ૩ ૩ ૨ / ૨ ૨ //

નેમ મ જુ નનો પ્રેમ પુરે મલે

ક. 1 3 3 | 0 | 0 | 0 1 0 3 2 | //

સ. 3 3 3 | 2 | 2 | 2 2 2 3 3 | //

એ મ ન ચા લે આ ર ર વા અ અ

ક. 1 1 | 1 1 1 | 1 1 | 1 | 2 3 | 2 1 | 3 | //

સ. 2 2 | 2 2 2 | 2 2 | 2 | 2 2 | 2 2 | 3 | //

ભ ર દ રીઓ ભ ર પુ ર છે ભ થ નો

ક. 1 1 1 | 1 | 2 3 | 2 1 3 | //

સ. 2 2 2 | 2 | 2 2 | 2 2 3 | //

તે માં ને આ દે પુ ત ર વા — શ મ ન.

નં. ૨૧ લા

ક. 0 0 | 1 3 | 0 1 | 3 | 2 | 1 | //

સ. 1 1 | 2 2 | 1 1 | 2 | 2 | 2 | //

જી એ વીકે નો રી આ તું રા હી

ક. 0 0 | 1 3 | 3 0 0 | 1 1 | 0 | 1 2 | 1 0 | //

સ. 2 2 | 2 2 | 2 1 1 | 1 1 | 1 | 1 1 | 1 1 | //

જી એ જી એ મ લે કા તા ન દા ર હી — જી એ વીકે નો.

ક. 3 | 1 1 | 2 3 | 1 1 | 2 | 3 | 2 2 | //

સ. 2 | 1 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 | //

આલ ગીરી થી આ બે સતું પ ર સ જી

ક. 3 0 | 1 1 1 | 1 1 | 1 2 | 0 | 1 2 | 1 0 | //

સ. 2 | 1 1 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 | //

જુ થી જુ શા લી માં રા હી પું પુ ના ર હી — જી એ વીકે નો.

૮

લાહ વણી.

૪ ૩ | 2 2 | 2 2 | ૩ ૦ | 1 0 | ૩ ૩ ||
 S 2 | 2 2 | 2 2 | 2 1 | 1 1 | 2 2 ||
 ઝયા હુ મક યા લ યસની અ રે છો રી

૪ ૩ ૦ | 1 1 | 2 1 | ૦ ૦ | 2 2 | ૩ ૦ | 1 0 | ૩ ૩ ||
 S 2 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 | 2 2 | 2 1 | 1 1 | 2 2 ||
 પ લ કો સે ય લા પે નીર હો થો કે અં દ ર ફસ ની - ઝયા.

જુલ
 ૪ ૩ ૦ | 1 1 | 1 1 | 2 1 | ૦ ૦ ||
 S. 2 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 ||
 તુનો કદે નેબનકા મોલ

૪ ૩ ૦ | 1 1 | 2 1 | ૦ ૦ | ૩ ૦ | 1 1 | 1 2 | 1 ૦ ||
 S. 2 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 | 2 1 | 1 1 | 1 1 | 1 1 ||
 મીસરી પાણીમે ગોલ ગીરાતેરે દીલકી ખોલ

૪ ૩ 2 2 | 2 2 | ૩ ૦ | 1 0 | ૩ ૩ ||
 S 2 2 2 | 2 2 | 2 1 | 1 1 | 2 2 ||
 કેઉ કેઉ રે સ રમ કર ની અ રે છો રી - પલકોસે.

તૈરવી.

૪ ૦ | 1 1 | ૩ ૦ | 1 2 | 1 0 | ૩ 2 | 2 2 | 1 0 | ૦ ૦ | 1 1 ||
 S. ૩ ૩ ૩ ૩ | 2 2 | 2 2 | 2 2 | ૩ ૩ | ૩ ૩ ૩ ૩ | ૩ ૩ | ૩ ૩ ||
 ધા ધરીઆં મો રી છીની રે તુ રખવાલી મોરા ચમ

૪ ૩ ૩ ૩ | ૦ ૨ | 1 1 | 1 1 | 1 1 | 1 2 | 2 2 | ૩ ૩ | 2 2 | 1 1 ||
 S ૩ ૩ ૩ | 2 2 | 2 2 | 2 2 | 2 2 | 2 2 | 2 2 | 2 2 | 2 2 | 2 2 ||
 ધા ધર ફો રી બ યાં મ રો રી હમ સે કર ત બલ ને રી રે

જ. 1111/111/2100//33/222/i//
 S. 222/22/2222//33/333/3//
 મુડીઆ સા રી રો રદાલી બે લે હ ર કો નામ

જ. 0 0 0/33/2220/i//
 S. 222/33/3333/3//

આ રે તું લે લે હ ર કો આ નામ. — પાધરીઆં.

ભોરવી

જ. 2 1/2201/3210//
 S. 22/2222/2222//
 ૩ ર વ તી આં અ લે ને એ દે

જ. 2122/32/1101/3210//
 S. 2222/22/2222/2222//
 ઓ મે પારી ૩ ર વ તી આં અ લે ને એ દે

જ. 000000/23/0210/33//
 S. 111111/22/1111/22//
 ન ભ પ ન ભ પ સા રી ર ય જ ગુ માર્

જ. 03/2201/3210//
 S. 12/2222/2222//

૩ ર વ તી આં અ લે ને એ દે — આ મે પારી.

જ. 001/23/2233/0320//00000//
 S. 222/22/2222/1222//11111//
 મુંદર ગો રી મ ય ભ રી અં ખી આં આં, ર સ ટ પ કે

જ. 23/0210/33//03/2201/3210//
 S. 22/1111/22//12/2222/2222//
 પાં કી છ તી ય ન પ ર ૩ ર વ તી આં આં લે ને એ દે.

જ. ૩ ૩ ૩ ૦ | ૦ ૦ ૦ ૪ | ૩ ૦ ૨ ૧ | ૨ | ૩ ૦ ૩ ૨ ૧ ||

ડ. ૨ ૨ ૨ ૧ | ૧ ૧ ૧ ૧ | ૨ ૧ ૨ ૨ | ૨ | ૨ ૧ ૨ ૨ ૨ ||

ખુ ઘાળમે કે કીસમનમે હ ખા રે એ કયા ભીખા હોયગા

જ. ૨ ૨ | ૨ ૧ | ૨ ૧ | ૨ ૧ | ૨ ૧ | ૨ ૧ | ૨ ૧ | ૨ ૧ | ૨ ૧ | ૨ ૧ | ૨ ૧ ||

ડ. ૧ ૧ | ૧ ૧ | ૧ ૧ | ૧ ૧ | ૧ ૧ | ૧ ૧ | ૧ ૧ | ૧ ૧ | ૧ ૧ | ૧ ૧ | ૧ ૧ ||

ભે ભ હે ર હથ શો દે ખીઈગે વ લેખાખ તેનમેં કયા હોયગા.

દાદરાભેરવી.

જ. ૨ ૩ ૦ ૦ | ૦ ૦ ૦ | ૦ ૦ | ૧ ૨ ||

ડ. ૩ ૩ ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ | ૨ ૨ | ૨ ૨ ||

કુઃ ખ પુ છે હ ખા રા ઠોઈ નહીં

જ. ૧ ૧ | ૩ ૨ ૧ ૦ | ૩ ૦ | ૨ ૧ ૦ ||

ડ. ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ ૨ | ૩ ૨ | ૨ ૨ ૨ ||

રાત પીયા સંગ શોઈ નખહીં - કુઃ ખ.

જ. ૦ ૦ ૦ | ૧ ૨ ૨ ૩ ૩ | ૨ ૨ ૩ ૩ | ૦ ૩ ૨ ||

ડ. ૨ ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ ૨ | ૧ ૨ ૨ ||

સથલી રથ ન મોએ તલ પ ત બીહીતી

જ. ૨ ૨ | ૧ ૨ | ૨ ૨ | ૦ ૦ | ૧ ૨ ||

ડ. ૨ ૨ | ૨ ૨ | ૨ ૨ | ૨ ૨ | ૨ ૨ ||

જીરો મેચાહ વ ત ઓઈ નહીં

જ. ૩ ૩ ૩ ૩ | ૩ ૩ | ૨ ૨ | ૦ ૦ | ૧ ૨ ||

ડ. ૨ ૨ ૨ ૨ | ૨ ૨ | ૨ ૨ | ૨ ૨ | ૨ ૨ ||

હેજી જીરો મેચાહ વ ત ઓઈ નહીં. - રાત પીયા.

ગજલ તોરવી.

૪. ૨ ૨ ૧ / ૨ ૦ ૧ ૩ / ૨ ૦ / ૩ ૦ ૧ ૩ //

૬. ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૩ ૨ ૨ ૨ //

નામ જાણે કા હ જાણે યાર મે મર જાઉં ગી

૪. ૦ ૦ ૦ ૦ / ૧ ૦ ૩ / ૩ / ૦ ૩ ૨ / ૨ ૦ ૧ ૩ //

૬. ૧ ૧ ૧ ૧ / ૧ ૧ ૨ / ૨ / ૧ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ //

યા રો મે મર જાઉં ગી દીસ દા રો મે મર જાઉં ગી. નામ.

૪. ૨ ૨ ૩ ૩ / ૧ ૦ ૦ / ૦ ૦ ૦ ૦ / ૦ ૧ ૦ ૩ //

૬. ૨ ૨ ૨ ૨ / ૧ ૧ ૧ / ૧ ૧ ૧ / ૧ ૧ ૧ ૨ //

પ ડી જાણે કી ખ બર હોઈ મે રે દીસ મે સૂ કર

૪. ૦ ૦ ૦ / ૧ ૦ / ૩ ૩ / ૩ / ૦ ૩ ૨ / ૨ / ૦ ૧ ૩ //

૬. ૧ ૧ ૧ / ૧ ૧ / ૨ ૨ / ૨ / ૧ ૨ ૨ / ૨ / ૨ ૨ ૨ //

બા નું ગી સે રો સ કર મે પી રો કું મ જાઉં ગી નામ.

કુંમરી જુલ્યા.

૪. ૦ ૦ / ૧ ૩ ૩ / ૩ / ૩ ૦ ૧ ૨ / ૧ ૦ ૦ //

૬. ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૩ / ૩ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ //

એ ક ય ત ર ના ર ક ર કે સીંગા ર

૪. ૦ ૦ / ૧ ૩ ૩ / ૩ / ૩ ૦ ૦ ૧ ૧ ૦ / ૩ ૩ //

૬. ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ / ૨ ૧ ૧ ૧ ૧ / ૨ ૨ //

દા રે આ પ જો દુધા ર પી આ નીકે સ બહાર

૪. ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ / ૨ ૨ ૧ / ૦ ૨ ૧ ૦ / ૩ ૨ //

૬. ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૩ ૩ //

એ ક પ સ ક મા ર હ રો મે રા મ ન વીનો. એકેયાર.

કાલિંગડા.

જ. *2 3 0 0 | ૧ | ૦ 1 2 3 | ૦ | *2 3 | ૦ 1 ૦ | 3 *2 ||
 S. 3 3 2 2 | 2 | 2 2 2 2 | 2 | 3 3 | 2 2 2 | 3 3 ||
 દુર સેખાએ એ રવ રા અ એ શુભ કે મય ખા ને એ કે હમ

જ. ૦ ૧ | ૦ | 2 3 | ૦ ૧ ૦ | 3 *2 ||
 S. 2 2 | 2 | 3 3 | 2 2 2 | 3 3 ||
 દેજ શુભ કે મય ખા ને એ કે હમ — બેઉ ભાઈને બે વખત.

જ. 1 1 *2 3 | ૦ 3 *2 3 | 2 ૦ 1 *2 | 3 *2 ૦ ||
 S. 2 2 2 2 | 1 2 2 2 | 2 2 2 2 | 2 2 2 ||
 મય બીજી મયના બીજી સા ગર બીજી મય કી ન હી — દુર સે.

કાલારવા

જ. *2 *2 *2 *2 | 3 ૦ 2 | ૧ | ૧ ૦ 3 ||
 S. 2 2 2 2 | 2 1 1 | 1 | 1 1 2 ||
 ભે ગી મો રા રા મા અ કહાં ગ મો રે

જ. 2 | 2 2 | ૦ 2 3 2 | ૧ | ૧ ૦ 3 ||
 S. 1 | 1 1 | 1 1 1 1 | 1 | 1 1 2 ||
 કહાં ગ મો ર કહાં ગ મો કહાં ગ મો ર — ભે ગી મો રા.

જ. *2 *2 *2 | 3 | 3 3 | *2 ૦ 3 3 | 2 | ૦ ૦ ||
 S. 2 2 2 | 2 | 2 2 | 2 1 2 2 | 2 | 2 2 ||
 ન ન લું આર ન મો ન અ ન લું પાર ગ મો

જ. 2 2 2 | ૦ 2 3 2 | ૧ | ૧ ૦ 3 ||
 S. 1 1 1 | 1 1 1 1 | 1 | 1 1 2 ||
 ન ન લું ન મુ ના મે કુખ ગ મો રે — ભે ગી મો રા.

ગાજાલ જિંભેરી.

૪. ૦[#] ૨[#] ૨[#] ૨[#] / ૩ ૦ / ૦ ૩ ૦ ૧ / ૦ ૧ ૩[#] ૨[#] ||
 ૬. ૩ ૩ ૩ ૩ / ૩ ૨ / ૨ ૩ ૩ ૩ / ૨ ૨ ૩ ૩ ||
 ગાજાલ અ છા ન જર અ છી અ ઢા અ અ છી હા

૪. ૩[#] ૨[#] ૨[#] / ૩[#] ૨ ૩ ૩ / ૨ ૨ ૧ ૦ / ૦ ૧ ૩[#] ૨[#] ||
 ૬. ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૩ ૩ ||
 નુમ મે ભે બા ત હુ ય બો ના મે ખુ ઢા અ અ છી હુ - નાજાલ.

કુમરી ખમાગા

૪. ૩ ૨ / ૧ / ૩[#] ૨ ૩ / ૦[#] ૧ / ૨ ૩ ||
 ૬. ૨ ૨ / ૨ / ૩ ૩ ૩ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ||
 અ છા છાં ડ દે મો રી ઈ બૈ યાં

૪. ૩[#] ૨ ૩ / ૦ ૩ ૨[#] / ૧ ૩ ૩ / ૦[#] ૧ / ૩[#] ૨ ||
 ૬. ૨ ૨ ૨ / ૧ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૩ ૩ / ૩ ૨ / ૩ ૩ ||
 બી ન સી ર ર ન હું પ ડ ન તો રે ધૈ યાં

૪. ૨ / ૧ ૨ ૦[#] / ૩ ૦ / ૨[#] ૩ ||
 ૬. ૧ / ૧ / ૧ / ૧ / ૨ / ૨ ||
 બા ર બા અ ર બ લ નૈ યાં - અ છા.

૪. ૩ / ૧[#] ૨ / ૩[#] ૨ ૩ / ૩[#] ૨ ૩ ૦ / ૩ ૨ ૧ ||
 ૬. ૩ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૧ / ૨ ૨ ૨ ||
 ના ગ ત હ ય મો રી ન નાં દ બે ઢા (સી) યાં

૪. ૨ / ૧ ૨ ૦[#] / ૩ ૦ / ૨[#] ૩ ||
 ૬. ૧ / ૧ / ૧ / ૧ / ૨ / ૨ ||
 બા લ મ ખુ ડિ મ મ ધૈ યાં - અ છા.

૧૪

સો હેની.

ક. ૧ ૧ ૨ ૩ / ૦ ૩ ૨ ૩ / ૨ / ૧ ૨ ૩ / ૩ ૨ ૧ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ / ૧ ૨ ૨ ૨ / ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ //

સુ રત ને રી દે ખીજબ સે દીસ મે રા ગમ ખા ર હમ

ક. ૧ ૧ ૧ ૧ / ૨ ૧ ૦ ૩ / ૩ ૨ / ૧ ૨ ૩ / ૩ ૨ ૧ //
 S. ૧ ૧ ૧ ૧ / ૧ ૧ ૧ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ //

ઊ સે જા કે દાખ સુ ના પું ના ઊ ઈ મ દદ ગા ર હમ - સુરત.

હોરી

ક. ૦ / ૦ ૦ ૩ / ૨ / ૧ ૨ ૦ ૩ / ૧ ૧ ૨ / ૩ ૩ ૦ ૦ //
 S. ૨ / ૨ ૨ ૩ / ૨ / ૨ ૨ ૨ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ ૨ ૨ //

શા મ પું ને ઓ રી સ ગાઈ ને શી હો રી ખે ભાઈ

ક. ૦ / ૦ ૧ / ૨ / ૩ ૩ / ૦ ૧ ૦ / ૩ ૩ ૨ //
 S. ૨ / ૨ ૨ / ૨ / ૨ ૨ / ૧ ૧ ૧ / ૨ ૨ ૨ //

ખે સત ખે સત ચીરીજ મુ ના ખે

ક. ૨ ૨ ૨ ૨ / ૧ ૦ / ૧ ૨ ૩ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ //

તુ ને મે રી જે દ ઓ રા ઈ

ક. ૨ ૨ ૨ ૧ ૦ / ૦ ૧ ૨ / ૩ ૩ / ૨ ૧ ૦ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ //

હા થ દા અ બ અંગીઓ બીચ દે એ ખે

ક. ૧ ૨ ૩ ૩ ૩ / ૨ ૧ ૦ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ //

તો એ ૩ ગ ઈ દો પા ઈ - શામ.

૧૫

ગાજલ ભેરવી.

જ. ૦ | ૪ ૩ ૦ ૪ ૩ | ૦ ૩ ૨ | ૦ ૦ ૧ ૨ | ૧ ૦ ||
 S. ૨ | ૨ ૨ ૧ ૧ ૨ | ૧ ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ ૨ | ૨ ૨ ||

ન વર શે ૩ બા અ લુ દા હય શમ શી છે રી શે હી

જ. ૪ ૪ ૪ ૪ ૪ | ૦ ૦ ૩ ૩ ૦ | ૪ ૨ | ૪ ૦ ૩ ||
 S. ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ | ૧ ૧ ૨ ૨ | ૧ ૧ | ૧ ૧ ૨ ||

બે બુ સ બીયા રે ડે રીયા અ ૩ સ બે ભુ બે - નવરશે

ભેરવી.

જ. ૨ ૩ ૦ | ૧ ૨ ૩ | ૪ ૨ ૪ ૦ ||
 S. ૩ ૩ ૨ | ૨ ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ ૨ ||

ડો લી આં લે આ વો મો આ રી રે

જ. ૪ ૧ ૦ | ૦ ૦ ૦ | ૦ ૦ ૪ ૨ | ૪ ૦ ૨ ||
 S. ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ | ૧ ૧ ૧ ૧ | ૧ ૧ ૨ ||

મથ તો ચ લી રે પી આ કે અ દે અ રી

જ. ૨ ૩ ૦ | ૪ ૦ ૨ ૦ | ૧ ૨ ૩ | ૪ ૨ ૪ ૦ ||
 S. ૨ ૨ ૧ | ૧ ૧ ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ ૨ ||

ન ગ ર ડો લી આં અ લે આ વો મો આ રી રે - ડોલીઆં

જ. ૦ ૦ | ૧ ૨ ૨ | ૩ ૩ | ૨ ૨ ૩ | ૩ ૪ ૩ ૦ ||
 S. ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ | ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ ||

આ ર ઠા હા ર મી લે ડો લી આં લે આ આ વો

જ. ૦ ૦ ૦ | ૦ ૦ ૦ | ૪ ૨ ૪ ૦ ૨ ||
 S. ૧ ૧ ૧ | ૧ ૧ ૧ | ૧ ૧ ૧ ૨ ||

મં ન લ મં ન લ ધોં હો આ અ વો - નગર ડોલીઆં

ફ. ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ / $\sharp 2 \sharp 2$ / $\sharp 2 \sharp 2$ ૩ ૦ /
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ / ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ ૨ /
 દે વ લ પું જ મ લી બાહા મ હોઈ

ફ. $\sharp 1 \sharp 1$ / $\sharp 1 \sharp 1$ ૨ / ૧ ૦ / ૩ ૩ ૩ //
 S. ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૩ ૩ ૩ //
 હુ શીત બ ના અ પું જ પરી ઓઠા

ફ. ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / $\sharp 1 \sharp 1$ ૨ ૩ /
 S. ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ /
 હુ શીત બ ના પું જ પરી ઓઠા

ફ. ૩ ૨ / $\sharp 1 \sharp 1$ / $\sharp 1 \sharp 1 \sharp 2$ / ૧ ૦ / ૩ ૩ ૩ //
 S. ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૩ ૩ ૩ //
 જાની વ મર દી આ અ દી લ જરી ઓઠા. — દેવલ.

ગાજલ જિંભેદી.

ફ. $\sharp 1 \sharp 1 \sharp 1 \sharp 1$ / ૨ ૩ / ૨ $\sharp 1$ ૦ / ૩ $\sharp 2$ / $\sharp 2 \sharp 2$ / $\sharp 2$ ૩ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ //
 મથ જાન તી થી પ રીઓ શે એ એ અ અ ન હોઈ કોઈ

ફ. $\sharp 2$ ૩ / ૦ ૦ / ૦ ૦ $\sharp 1$ / ૨ ૩ ૨ / $\sharp 1$ ૨ $\sharp 1$ / ૦ ૩ / $\sharp 2$ ૩ //
 S. ૨ ૨ / ૧ ૧ / ૧ ૧ / ૧ ૧ / ૧ ૧ / ૧ ૨ / ૨ ૨ //
 એ હે બા ન ગ લ અન દય ઝ બી દે એ બા ન હોઈ કોઈ.

ફ. ૨ ૧ ૦ / ૨ $\sharp 1 \sharp 1$ //
 S. ૧ ૧ ૧ / ૨ ૨ ૨ //

હો મ ય જાન તી થી—પરી ઓઠી

ભે રવી

૪. ૦ ૩ / ૦ ૧ ૨ ૩ / ૨ ૧ ૦ ૩ ૦ /
 ૬. ૨ ૩ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૩ ૨ /
 તો રા અ ય ન હોં ક હે ના અ રે

૪. ૨ ૩ ૦^૬ ૦ / ૩ ૨ ૧ ૦ //
 ૬. ૩ ૩ ૨ ૨ ૨ / ૩ ૩ ૩ ૩ //
 મ હે મા અ ન યા રી રોં ન

૪. ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ / *૨ ૩ / ૦ ૦^૬ / ૩ ૦ ૦ //
 ૬. ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ / ૨ ૨ ૨ / ૩ ૨ ૨ //
 ર તીઆં ત ર સ કા હે બ તીઆં બ નાએ — તો રા

૪. ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ / *૨ ૩ / ૦^૬ / ૩ ૦ ૨ ૧ ૦ //
 ૬. ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ / ૨ ૨ / ૩ ૨ ૩ ૩ ૩ //
 દ ર સ દ ર સ એ સે બ્હો ત ખો કા રે એ એ

૪. ૨ ૧ ૨ / ૦ ૧ ૨ ૩ / ૧^૬ ૧^૬ ૦ //
 ૬. ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ //
 અ એ સી ક હે ના અ દીસ બ ર સે

૪. ૧^૬ ૦ / ૨ ૩ / ૦ ૨ / ૧^૬ ૦ / ૨ ૧ ૦ //
 ૬. ૧ ૧ ૧ / ૨ ૨ / ૧ ૧ / ૧ ૧ / ૨ ૨ ૨ //
 નાંબનાં નાંબ મે રી તું ઉ બા ત નાં અ ન

૪. ૨^૬ / ૨^૬ / ૨^૬ / ૨ ૨ / ૨^૬ / ૨^૬ / ૨ ૨ //
 ૬. ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ //
 મય ને તો રી બા તો નાંબી તું ને મે રી નાંબી — તો રા.

શામ ઝલ્યાણ

ક. ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૧ ૦ / ૧ ૨ ૧ ૦ //
 S. ૩ ૩ ૩ ૩ / ૩ ૨ ૨ / ૩ ૩ ૩ ૩ //
 દીસ બો ૨ કો દે કે અબ બહે લાઈ એ

ક. ૩ ૩ ૩ / ૩ ૨ ૨ / ૦ ૧ / ૨ ૧ ૦ //
 S. ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ //
 નાઈ એ કુર બાન ઉસ કે નાઈ એ — દીસ

ક. ૦ ૦ ૦ ૩ / ૦ ૧ ૨ / ૩ ૧ / ૨ ૧ ૦ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૩ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ //
 દીસ મે આ તા હએ એ હી અ બ બા ૨ બાર — દીસ

ત્રૈરવી

ક. ૩ / ૦ ૦ ૧ / ૦ / ૩ ૩ ૨ / ૧ ૨ ૨ / ૩ ૩ / ૦ ૦ ૦ //
 S. ૩ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ ૩ / ૩ ૩ / ૨ ૨ ૨ //
 એ હ ર ના અ સ મ જ સ મ જ બ ન ચ ર ના

ક. ૨ ૧ ૨ / ૦ ૧ ૨ ૩ / ૨ ૧ ૦ //
 S. ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ //
 ચ ર ના હ એ જું ને ચ ર ના — એ હરના

ક. ૦ ૦ ૦ ૧ / ૨ ૨ ૩ / ૩ ૨ ૧ / ૨ ૨ ૧ ૧ ૦ //
 S. ૨ ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ //
 એ કે હ એ હ ર ના. પ બા સ હ એ હ ર ના

ક. ૨ ૧ ૨ / ૨ ૨ ૧ ૩ / ૦ ૦ ૧ / ૦ //
 S. ૨ ૨ ૨ / ૨ ૨ ૨ ૩ / ૨ ૨ ૨ ૨ //
 ઉ સ મે લપ સા બા હે ત ર ના અ — સમજ

પીલુ દાદરો

૪. 1 3̣ / 3 0̣ / 0̣ / 3 0 2̣ / 1 0 / 3 3 0 / 1 0 3 1 //
 5. 3 3 / 3 2 / 2 / 3 2 2 / 2 2 / 3 3 2 / 2 2 3 3 //

કુરુ રે ખ દા દી દુશ તા ની તો રી નનર દય દી પાં આં ની - કુરુ રે

૪. 0 0 / 2 3 0 0 / 3 2 3 / 3 2 1 0 //
 5. 2 2 / 2 2 1 1 / 2 2 2 / 2 2 2 2 //

ઉ રા પા રે ગં ગા ઈ રા પા રે જ મુ ના

૪. 2 2 2 / 2 2 1 / 3 0 2̣ //
 5. 2 2 2 / 2 2 2 / 3 2 2 //

બી ચં મે ખ ળ મુ લ તાં ની - તો રી નનર

રાગ ઠા ફી

૪. 0 0 / 0 1 3 0 / 1 2̣ 1 / 3 0 2̣ //
 5. 2 2 / 2 2 3 2 / 2 2 2 / 3 2 3 //

કે રી રી ક અન રો એ દુ ન્યા બ ના યા

૪. 3̣ 3̣ 3̣ / 3 2 1 0 / 0 1 3 / 3 0 2 // 3 0 0
 5. 3 3 3 / 3 3 3 3 / 3 3 3 / 3 2 3 // 3 2 2

ખુ બી દેખ કે કે ર તા હય તા રી ખુ દા યા - આદ કે રી

૪. 0 0 2̣ / 2 3 3̣ / 3̣ 3̣ 2 0̣ / 3 3 2 //
 5. 2 2 2 / 2 2 2 / 2 2 2 1 / 2 2 2 //

રા મા ઈ હય નાં નો અ ન બ ચી ને નુ રી - રામાઈ

૪. 0 0 0 / 0 1 3 0 / 1 2̣ 1 / 3 0 2̣ //
 5. 2 2 2 / 2 2 3 2 / 2 2 2 / 3 2 3 //

કુરુ તમ વિશે કુ રા બ રો આ દમ કુ ઠ રા યા - ખુ બી

સેલર્સ હોર્ન પાઈપ

૪. ૦ | ૩[#] ૩[#] | ૩[#] ૨[#] ૦ ૩ | ૨[#] ૦[#] ૨ ૦ ||
 S. ૨ | ૨ ૨ ૨ | ૨ ૧ ૧ ૧ ૨ | ૨ ૧ ૨ ૧ ||

૪. ૨ ૦[#] ૦[#] ૩[#] ૨ | ૩[#] ૩[#] | ૩[#] ૩ | ૨[#] ૧
 S. ૨ ૧ ૧ ૧ ૨ ૨ | ૨ ૧ ૨ ૧ | ૨ ૧ ૧ | ૧ ૧

૪. ૦ ૩[#] ૨ ૩ ૦[#] ૨ | ૩ ૩ ૩ || ૦ | ૩[#] ૨[#] ૦ ૩ |
 S. ૧ ૨ ૨ ૨ ૧ ૨ | ૨ ૨ ૨ || ૨ | ૨ ૨ ૨ ૨ ૩ |

૪. ૨[#] ૩ ૦ | ૩[#] ૨[#] ૦ ૩ | ૨[#] ૩[#] | ૩[#] ૨[#] ૦
 S. ૩ ૩ ૨ | ૨ ૨ ૨ ૨ ૩ | ૩ ૩ ૩ | ૨ ૨ ૨ ૨

૪. ૩ | ૨[#] ૩ ૦ | ૨[#] ૦[#] ૨[#] ૩ ૦[#] ૨ | ૩ ૩ ૩ ||
 S. ૩ | ૩ ૩ ૨ | ૩ ૩ ૩ ૩ ૨ ૨ ૨ | ૨ ૨ ૨ ||

વાર સોંયેના

૪. ૧[#] ૨ | ૩[#] ૩ | ૨[#] ૩ | ૧[#] ૦ ૨ | ૦[#] ૦ ૩ |
 S. ૨ ૨ | ૨ ૨ ૩ | ૧ ૨ | ૧ ૧ ૨ | ૨ ૨ ૩ |

૪. ૨[#] ૩ ૦[#] ૨[#] ૨ ૩ | ૦[#] ૩ | ૧[#] ૦ ૩ ૨[#] ૦ | ૩[#] ||
 S. ૩ ૩ ૨ ૨ ૨ ૨ | ૧ ૨ | ૧ ૧ ૨ ૨ ૨ ૨ | ૩ ||

વારસોવેના (યાણુ)

૪. $\dot{0} / \overset{*}{1} \bar{0} \overset{*}{1} 0 / \overset{*}{1} \bar{0} \overset{*}{1} 0 / \overset{*}{1} \bar{0} \overset{*}{1} 2 / \dot{0} 0 /$
 S. $3 / 2 2 2 3 / 2 2 2 3 / 2 2 2 2 / 2 3 /$

૪. $2 \overset{*}{1} 2 0 / 2 \bar{1} 2 0 / 2 \overset{*}{1} 2 3 / \overset{*}{1} //$
 S. $2 2 2 3 / 2 2 2 3 / 2 2 2 2 / 2 //$

બોની ડન્ડી કેડરીલ

૪. $\overset{*}{2} \bar{3} / 0 \bar{1} 0 0 \bar{1} 0 / 3 \bar{0} 0 \overset{*}{2} 3 / 0 \bar{1} 0$
 S. $3 3 / 2 2 2 2 2 2 / 2 2 2 3 3 / 2 2 2$

૪. $0 \bar{1} 0 / 0 \bar{0} 0 \overset{*}{2} 3 / 0 \bar{1} 0 0 \bar{1} 0 / 3 \bar{0}$
 S. $2 2 2 / 1 2 2 3 3 / 2 2 2 2 2 2 / 2 2$

૪. $0 \bar{0} / 1 \bar{0} 3 0 3 \overset{*}{2} / 3 \bar{0} 0 // 1 \bar{0} 3 / \bar{0} 3 /$
 S. $1 2 / 1 1 2 2 2 2 / 2 3 3 // 1 1 2 / 1 2 /$

૪. $\dot{0} \bar{0} 0 / 1 \bar{0} 3 1 \bar{0} 3 / 2 \bar{0} \dot{0} / 1 \bar{0} 3 1 \bar{0}$
 S. $1 2 2 / 1 1 2 1 1 2 / 1 1 1 / 1 1 2 1 1$

૪. $3 / 2 1 0 \dot{3} \bar{2} / 1 \bar{0} 3 / 0 3 \overset{*}{2} / 3 \bar{0} 0 //$
 S. $2 / 1 1 1 1 1 / 1 1 2 / 2 2 2 / 2 3 3 //$

૨૨

પો લઝ

જ. $\overline{12} | \overline{312} | \overline{10} | \overline{3} | \overline{13} | 201 | \overline{20} | 31$
 S. $22 | 221 | 11 | 2 | 22 | 222 | 21 | 22$

જ. $2 | 31\overline{2} | 312 | \overline{10} | \overline{3} | 13 | 210 |$
 S. $2 | 222 | 221 | 11 | 2 | 2,2 | 222 |$

જ. $3\overline{20} | \overline{3} | 3 | \overline{21} | 100 | 0\overline{10} | 033 | 3$
 S. $333 | 3 | 3 | 11 | 111 | 1,11 | 122 | 2,$

જ. $\overline{03} | 322 | 2\overline{32} | 211 | 1\overline{21} | \overline{100} |$
 S. $12 | 222 | 2,22 | 222 | 2,11 | 111 |$

જ. $0\overline{10} | 033 | 3\overline{03} | 213 | 210 | \overline{3} | 3 ||$
 S. $1,11 | 122 | 2,12 | 222 | 222 | 3 | 3 ||$

વેડીંગ માર્ચ

જ. $0 | 3 \overline{3} \overline{0} \overline{1} \overline{0} 30 | \overline{1} 330 | 1 \overline{1} \overline{2} \overline{3}$
 S. $3 | 3322232 | 2332 | 2222$

જ. $\overline{2} 12 | \overline{3} 1 \overline{0} \overline{3} | \overline{3} 2 \overline{3} \overline{2} | \overline{2} 11$
 S. $222 | 2212 | 2222 | 222$

વેડીંગ માર્ચ (ચાલુ)

♫ 2 | 3 3 3 2 1 0 | 3 3̇ 3̇ 3 2 3 | 0 0̇ 0̇
 S. 2 | 2 2 2 2 2 2 | 3 3 3 3 3 3 | 2 2 2

♫ 0 0̇ 0̇ | 1 0 3̇ 0̇ | 1 1̇ 1̇ 1̇ 1̇ | 2̇ 1̇
 S. 2 2 2 | 2 2 3 2 | 2 2 2 2 2 2 | 2 2

♫ 1 2̇ | 3 3 2 1 0 3 | 0 3* 2 3 1 1
 S. 2 2 | 2 2 1 1 1 2 | 1 2 2 2 2 2

♫ 3 | 2 2 3 2 1 0 | 3 3̇ 3̇ 3 | 3 0 1 |
 S. 2 | 2 2 2 2 2 2 | 3 3 3 3 | 3 2 2 |

♫ 2 2̇ 2̇ 2̇ 2̇ 2̇ | 0 0̇ 1̇ 2̇ 2̇ | 3 2
 S. 2 2 2 2 2 2 | 1 1 1 1 1 | 1 1
twice

♫ *1 2 0 0 2 | 1 1̇ 2̇ 3 3 | 3 2 2* |
 S. 1 1 1 1 1 | 1 1 1 1 1 | 1 1 1

♫ 2 3 0 1 | 2̇ 2̇ 1̇ 2̇* 2̇ | 3̇ 0̇ 1̇ |
 S. 1 3 2 2 | 2 2 2 2 2 | 2 1 1 |

♫ 0 2 0 3 2 1 | 2̇ 2̇ 2̇ 2̇ ||
 S. 1 2 1 2 2 2 | 2 2 2 2 ||

ગોલ ૫

$$\begin{array}{l} \text{F. } 0 \ 0 \ \overline{0} \ 0 \ 0 \mid 0^* \ 0 \ 3 \mid 0^* \ 2 \ 0 \mid 1^* \ 3 \mid \\ \text{S. } 2 \ 2 \ 2 \ 2 \ 2 \mid 2 \ 1 \ 1 \ 2 \mid 1 \ 2 \ 2 \mid 1 \ 2 \mid \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{F. } 0 \ 0 \ \overline{0} \ 0 \ 0 \mid 0^* \ 0 \ 3 \mid 0^* \ 2 \ 0 \mid 3 \ 3 \ 3 \parallel \\ \text{S. } 2 \ 2 \ 2 \ 2 \ 2 \mid 2 \ 1 \ 1 \ 2 \mid 1 \ 2 \ 2 \mid 2 \ 2 \ 2 \parallel \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{F. } 3 \ 3 \ 2 \mid 3 \ 2 \ 4 \mid 3^* \ \overline{2} \ 3 \mid 4 \ 3 \mid 2^* \ 1 \mid \\ \text{S. } 2 \ 2 \ 1 \mid 2 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \mid \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{F. } 0 \ 3 \mid 3 \ 3 \ 2 \mid 3 \ 2 \ 4 \mid 3^* \ \overline{2} \ 3 \ 4 \ 3 \mid 2 \ 2 \ 2 \parallel \\ \text{S. } 1 \ 2 \mid 2 \ 2 \ 1 \mid 2 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 1 \parallel \end{array}$$

ગોલ એવ ધી ક્વીન

$$\begin{array}{l} \text{F. } 0 \ 1^* \ 2 \mid 3 \ 3 \ 0 \mid 2^* \ \overline{3} \ 0 \mid 1 \ 1 \ 2 \mid 1^* \ \overline{0} \ 3 \mid \\ \text{S. } 2 \ 2 \ 2 \mid 2 \ 2 \ 1 \mid 2 \ 2 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 2 \mid \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{F. } 0 \ 3^* \ 2 \mid 3 \parallel \overline{3 \ 0^* \ 2} \mid 3 \ 3 \ 3 \mid 3^* \ \overline{2} \ 1 \mid 2 \ 2 \ 2 \mid \\ \text{S. } 1 \ 2 \ 2 \mid 2 \parallel 2 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 1 \mid \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{F. } 2^* \ \overline{1} \ 0 \mid 1^* \ 2^* \ 1 \ 0 \ 3 \mid 1^* \ \overline{2} \ 3 \mid 4 \ 3 \ 2 \mid 1^* \ 0 \mid 3 \parallel \\ \text{S. } 1 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 1 \ 2 \mid 1 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 1 \mid 1 \ 1 \ 2 \parallel \end{array}$$

નુ ગા ર !

ઈંચી ઉપરથી
દેશી સાબને અનુસરતા પ્રેરણા
સહીત ઉપજાવી કાઢેલો
ગાયણુ યુક્ત નાટક ર અંકી.

ખનાવનાર

બહુમનજી નવરોજી કાબરાજી,
“પ્રણેશ અને પરીચેહેર,” “ફરાંમઝી,” “કાચા કાનની
ખરાબી” ઇત્યાદિ નાટકોના કર્તા.

મુબઈ:

ધી રિપોર્ટસ પ્રેસમાં છાપ્યું છે.
નંબર ૨૫, પારસી બજાર સ્ટ્રીટ, કોટ.

૧૮૮૬.

આ ચોપડી સને ૧૮૪૭ ના કાયદા પ્રમાણે રેજીસ્ટર કરેલી છે, માટે
એના બતાવનારની રજા અથવા મંજૂરીઆત વના આ
નાટક કોઈએ છાપવો યા ફરીને બજી
બતાવવો નહીં.

દી બા ચો.

શોકીન સંજ્ઞનો સાથે નિર્તીમાન વારતાઓ અને નાટકો। મારફતે વરસમાં એકાદ બે વાર જાહેર મેલાપ કરવાને અમોને જે માન છે, તેને દરમ્યાન આ એક નવા નાટકથી અમારાં વાંચનારાંઓ જોડેની તેજ મજકુર પીછાંણુ આગલ વધારવાને આ તકે અમોને ખુશી ઉપજે છે. નાટકગુરુ શેકશપીઅરના કર્ણારસ શ્રેષ્ઠ સંસારી ખેલ “ઓથેલો” ઉપરથી રચેલો અમારો સૌથી છેલ્લો નાટક ચોપડી રૂપે પ્રગટ કરેલો તેમજ તખ્તા ઉપર રજુ થયેલો શોકીન પ્રજનો એવો મનમાનતો આવકાર અને આશરો પાંચો છે, કે તેજ અમોને અમારી કુરસદના વખતના એ ‘લેબર આવ લવ’માં વિશ્વાસથી આગલ વધવાને એક જોઈતી જામીનગીરી પુરી પાડે છે. એ જામીનગીરી અમને અમારા વિશ્વાસમાં વળી વધારે ઓસ્તવાર અને કામમાં વધારે પગલર એટલા કાળે ખનાવે છે, કે અમારા અદના નાટકો આસેપાસેની કશી પણ જાહેર ચીકાસદાર સીફારસો વના નાટકના શોકીનાની પ્રસંસા પામ્યા છે. અમારા આગલા ત્રણે નાટકોની સીફારસમાં અતરેનાં કોઈખી વર્તમાન પત્રે કદી એકપણ લીટી લખેલી અમારાં જાંણ્યામાં આવી નથી, અને તેમ છતાં આખરુદાર કુટુંબોનું તે નાટકો જોવા (અને વાંચવા) નીરંતર જે ખેચાંણુ થતું અમોએ સંતોશ સાથે જોયું છે, તે અમોને અમારી એ નખલી કોશેશો માટે મગરૂબ થવાને એક માફિ થઈ શકે એવું કારણ આપે છે, અને એ કોશેશોને વખતના વધારા સાથે વધુ ફોતેહમંદ ખનાવવાને નવું લોહી ને જોઈતું ઉત્તેજન પુરું પાડે છે.

“જુગાર”નો આ મારો નવો નાટક એક નવું આખું સંસારી ચિત્ર છે. તે અમોએ અંગ્રેજી ‘The Gamester’ નામના એક અતી કર્ણારસ નાટક ઉપરથી ઉપજાવી કાઢેલો છે, ને તેને અમારા આગલા નાટકો પેરે અસલી ધરાંની દેખાસમાં રજુ કરી લગલગ સઘલી દશી કોમોને ઉખોગી થઈ પડે એવો ખનાવવાને અમોએ કાલજ કરી છે.

ફીરોઝ નામનો એક કુત્રાનો જવાન-નાટકનો નાયક-કાઉસ નામના એક પુરાની સંગતમાં ફસી પડી દેખીતી આખના અંધાપાએ પોતાનાં નાહનાં પણ નીરદાશ કુટુંબની ઓહારી કરેછે તેમની શરૂ થઈ ચુકેલી કંગાડીયત અને વીલાપ ઉપર અમારા આ નવા નાટકનો પરદો ઉચકાય છે. ફીરોઝ પોતે ઓહાર થાયછે અને પસ્તાય છે તે અમારા ખાટકની શરૂઆત છે, તે પણ એ પુરા લખના સેવટ સુધી પોતાની ઘણી મરજ છતાં તે પીછો છોડી શકતો નથી, ન તેની પાકજનદ બેઠન ને માનીતી મોહારદાર વગેરેની પ્યારભર સમજાવનો પર તે અમલ કરી શકતો નથી તે અમોએ જુગારનાં લખનાં એક અનીચારય પરીણાંમ તરીકે અસરકારક રીતે બતાવી આપવાને મેહનત કરીછે, ને અમો તેમાં કેટલી હદ સુધી શબ્દા છીએ તે જોઈ વલવાનું કામ અમારા સુજા વાંચનારાંઓ ને નિષ્કપટ નુંકનેચીનીઓનું છે.

ફીરોઝ જુગારમાં છેલ્લે એટલી હદસુધી ઓહાર થાયછે કે અંતે રસ્તે રસ્તે ભીખ માંગવાનો નામોશીએ પોહિંચે છે, અને જુગારના લખનું એ સેવટ બતાવામાં અમોએ કશી પણ સહરાગત કરેલી અમો માંની શકતા નથી. હયાં ફીરોઝનાં કુખની હદ વલેછે તેમજ તેની એ કુચાલનીબી હદ આવેછે, અને તે પછી સુધરે છે ને છેલ્લે સુખી થાય છે તે ઉપર અમોએ પરદો પાછો ઉતારીચો છે. એમ કરતાં અમો અસત્ર ઈંગ્રેજ નાટકથી ઘણા વેગત્રા ગયા છીએ. તેમાં નાટકનો નાયક આપઘાતનાં યાપથી પોતાના એ અંધાપાનું સેવટ આણું છે, પણ અમોએ તેથી ઉત્તરું તેને જીવતો રાખી સુધરેલો બનાવાની કોશિશ કરીછે, અને અમારે આશા રાખવાની છે કે તેમ કરતાં એ મુલ નાટકની અસલ ખુશીને કોઈ રીતે અમોએ કમી થવા દીધી નથી.

ચોકસ સખમોને લીધે આ નાટક અમોએ ગદ્ય કરતાં વધારે પદ્ય (ગાયણુ યુક્ત) કરવાને અગત જોઈછે, જોકે આપેરાઓના અમો હીમાયતી નથી. એમ થવાથી એક ગાયણુ યુક્ત નાટક તૈયાર કરવાને આ અમારી પેહેલીજ કોશિશ થાયછે, માટે તે માંહે નજર આવતી ખામીઓ માટે ખાસ કરીને વાંચનારાંઓથી દરગુજર ચાહી લેવાની અમો જરૂર સમજીએ છીએ. અમોએ અમારાં ગાયણુ સઘત્રાં મીઠી રાગણીઓમાં

ઉતારવાને અને સંભાલથી જોડવાને શ્રમ લીધાછે, અને તેથી આ નાટક જો અમારા આગલા નાટકો જેટલોજ મનપસંદ ઉતરશે તો તેજ અમારા એ શ્રમનો મનમાનતો બદલો મલેલો અમો સમજીશું.

આ નાટક અમોએ અગત કરીને આતરેની “રીપન મ્યુઝીક ક્લબ”ને ખાતર લખી તૈયાર કીધાછે. અમારા મીતર મી. ન. રૂ. વાર્છા નાં માલેકપણાં હેઠલ આસરે પોતા સો જવાંન ગ્રહરથોની ગમત અને અભ્યાસને માટે આ ક્લબ આજ ઘણું થયું ચાલેછે, કે જેના સભાસદો દર દીવાલીને રમણ ટંકણે ગાયણ અને નાટકની પોતાનાં કુટુંબોને એક રાત ખાશ ગમત પુરી પાડેછે. એ ગમતનાં અમારાં કાન્દીબ્યુ-શનમાં ઘણું કરીને રમુજ ફર્સો અમો આપતા હતા, પણ આ વેત્તા એક વધારે ગંભીર નાટકથી તે ગમતની સંગીન પુરવાણી કરવાને અમને વધારે લાયક જણાયું છે, ને તેમ અમોએ કીધુંછે.

વલી એજ વખતે મી. વાર્છા એક ફીડલ ગાઈડ બાહર પાડવા તૈયાર થયાછે અને તે પોતાની ચોપડીમાં પણ એ અમારો નાટક જોડવાની ચેકસ હેતુઓથી પરવાણુગી માંગી છે, જે અમોએ ખુશી સાથે આપી છે.

છેલ્લે, ભુત ભમાડા ને દેવદાકણના વગર અરથના નાટકો કરતાં આવા બીજકુલ સાદા પણ તમામ સંસારી બનાવોના ચાનક આપનારા ખેત્રોની અમો દશી તખ્તા ઉપર આજના વારામાં જે ખરેખરી ખુટ જોઈએ છીએ, તે પુરનારા નાટકોમાં આ અમારો અદના નાટક એક નાહની જગ્યા રાખી શકશે એવી ઉમેદ સાથે આ અમારો લગાર લંબાણ થઈ ગયલો દીબાચો ખતમ કરવાની રજ ચાહીએ છીએ.

બા ના કાબરાજ,

બનાવનાર.

જુ ગા ૨ !

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થલ—હુમાવરાંત.

[કીરોઝનું ઘેર. કાંઈક કંઠાલ ધર સંસ્કારી સામન
પડેલો નજરે આવેછે. પરીન કીરોઝની શહા
જાતી વીલાપ કરેછે.]

“હેતથે રંગ બેરંગી હરકો” —રાહ.

પરીન—કરી કરીમ^૧ તું કરમ^૨ મુજપે, દાદ લે અએ દાતાર !
કર કર^૩ કમકીસમતનો^૪ કમ, અએ કેરદગાર^૫ ! —કરી.
કુઃખ નથી ગર^૬ જર ગયાનું જોર ને જીદંગી રહે,
સુખ મલે જો સૌ ભરથારનું, કુઃખ નથી લગાર ! —કરી.
લેખ લખેલો લખ જુગારનો, તળવ અએ તાજદાર^૭ !
સુબુદ્ધિ બધી બક્ષી કીરોઝને, સુધાર બક્ષનહાર^૮ ! —કરી.

(મેહેરીન દાખલ થાયછે.)

“કાએ રસે બાલમા મોરા” —રાહ.

મેહેરીન—જાગશે તું કયાં તુલક ?—ખાતર બેવફા, અએ બેહેન દેલરૂખા.
જઈ પોઢી જા હવે તું, ગુજરી સારી રયન^૯ તો,
આવે નહીં તે હવે, ન કર જીવપે બફા.—જાગશે.

૧ પ્રધા. ૨ મેહેરબાની. ૩ હાય ; જુલમ. ૪ કુરભાગય ; કમનશીબ.
૫ પ્રધા. ૬ અગર ; જો. ૭ પ્રધા. ૮ પ્રધા. ૯ રાત.

(સમજાવીને) તું બેહોસ ના કર, વાહાણી બેહન પરીન. રોજના ચાલુ ઉજાગરાથી તારી તેજદાર ચરમો ઝાંખો પડતી જાએછે, ને તે સુજીને લાલ થઈ આવીછે, વાસ્તે હવે તુંને ખાખ કરવાની ખરેખરી અગત છે. અરે રે, ફીરિઝ મારો પોતાનો મા જાણ્યો ભાઈ થાયછે, અને તોપણ જો હુંજ તેને માટે ધિક્કાર બતાઉં, તો તું તેની મોહારદાર આવી સંભરીથી સઘલાં સંકટો સહન કરે એ તેને વાસ્તે ખરો ખુદાઈ આશીરવાદ છે. પણ જુગારના લખમાં તે ખુરાને તેની ખખર અથવા કદર ક્યાં છે ! હવણાં અરધી રાત ગુજરી ગઈછે, તોપણ તે પોતાના પાપો હમસરીકો સાથે એ ખોહારીના છંદમાંથી પરવારીયા નથી, એટલે ઘેર આવ્યો નથી, અને જેને પોતાની માખાપ વનાની બેહન અથવા મોહારદારની પરવાહ નથી, તેવા બેકદર બેહ્યાને માટે જાગોને હાય અફશોશ કરવો નાચુનાસેખ અને નારવા છે.

“હવસકો હમને જાના હયે”—રાહ.

યરીન—કફા ના થા મેહરીન પ્યારી, ધીર ધર તું બેહન માહારી.
ખાખ કર તું અગર હોય થઈ બેસખર;
સુખથી જઈને તું બેલાસક ખાખ કર;
ખાવીંદ વન ઉંઘ છે અકારી, ધીર ધર તું બેહન માહારી—કફા.
સુખ બેચેનીનો નથી—મને કશો બી રોષ^૧;
તખીયતે ખાવીંદનો છે મને અફશોશ;
તજે છંદગી તે જુગારો, ધીર ધર તું બેહન માહારી—કફા.

મેહરીન—ક્યાંથી તજે ? અરે અરે બેહન પરીન, મારા ભાઈ ફીરિઝે તુંને પરણીને સુખની એક પલ દેખાડી નથી, તે ખ્યાલથી હું દુઃખી છું. મારા મહરૂમ મુરખીજી તેને માટે જ

બેસુમાર દોલત મુકી ગયા તેની આ કંગાલ ઝોરડો મને
દુઃખ ભરી યાદ આપે છે, ને તે સઘડું એ તારા ભરથાર
તે મારા ભાઈએ જીગારના ફીટકાર પામેલા ક્ષપમાં ખરચી
ખાધું તે મને નહીં તામેશ થાય એવો ગુસ્સો પેદા કરે છે.

પરીન—નહીં વાહાલી બેહેન મેહેરીન, મને મારી ગરીબાઈનું
દુઃખ નથી. મને ગરીબાઈમાં એક ટુકડો રોટલી ખાવાને
મલે, અને જો મારા ભરથારનો મારા પર ચાહા રહે તો
ગરીબાઈને હું દુઃખ નહીં પણ સુખ અને અશીરવાદ
સમજશ. વાડી ગાડી નોકર નફર સૌ ગયું તો ખરજાંહનમ,
પણ મારો ભરથાર છે તેજ મારા હાથ પગ છે, ને હાથ પગ
છે તો હું કશાંથો મોહોતાજમંદ નથી.

મેહેરીન—એણે મારા ખાપની દોલતજ જીગારમાં લુટાવી દીધી
એમ નથી, પણ તું તારા ખાપને ત્યાંથી જે બેસુમાર લાવી
તેનીબી પછએ પછ એ જીરાએ ખરચી ખાધી!

પરીન—નહીં પ્યારી બેહેન, તું એ મારા વાહાલાને ગેરઈનશાફ
કર નહીં. મારું જરીયાંણ સઘડુ અનામત છે, ને તેબી
મારો મતા નહીં પણ મારા ઘણીની છે. તેનાં સુખ
આગલ એ જરીયાંણ શું ચીજ છે!

મેહેરીન—મારો આખો વારસો એ જીરાને ખસ પડેલો છે, ને
રખે તેનીબી તેણે ધુલ વાલી નાંખી હોય! તે હોય ને તું ને
તે ખરચવા કામ આવે તો મને કાંઈબી સધારો થાય.

“દરશન ખીન અંખ્યાં તરશ રહી”—રાહ.

પરીન— પછસો મને બેહેન નથી પ્યારો,
પછસાનો મને નથી સધારો.—પછસો.
ભરથારનું સુખ—તેજ ખર્ચું સુખ,
તેજ મુજને સધારો સારો—પછસો.

મેહેરીન—અને તોબી બેહેન પૈસા પરજ ખત્રી જગનો આધાર
છે. પૈસાજ જેહાંનનું ગાકું છે. તારો ખાવીદ ખોહાર

થાય છે તે પૈસાને ખાતર, અને તેને પેલો કાઉસ ખોદાર કરવા બેઠો છે તેખી પૈસાનેજ ખાતર.

પરીન—(અચરતથી) શું કહેછ ! ભલો કાઉસ જે મારા કીરોઝનો ખેરખાહ તેજ તેને ખોદાર કરે ? કેમ બને !

મેહરીન—મારા વાહાલા ખુશરોને એ વીશે મજબુત શક છે. તે કાઉસને દોસ્તીના કળારા સાહચા હેઠલ કોઈ દુશમન તરીકે જીવે છે, ન તેને લગતી તેહકીકમાં છે.

પરીન—આજે શું તારા હાથની નેકામાં આરજી ધરાવનાર તારો એ પ્યારો ખુશરો અહીં આવનાર છે ?

મેહરીન—હા બેહેન તે એમ બોલતો હતો તો ખરો.

પરીન—(દુઃખથી) અને ત્યારે તે કાઉસને વીશે આપણને વેહેમમાં નાંખે છે ! અરે ખદનશીખ, ત્યારે હવે વિશ્વાસ ક્યાં રહ્યો !

(ગાયછે.)

“જગમાં ગુમાવ્યો જન્મ જોણે”—રાહ.

જગમાં નહીં રહી સમાઈ કાંઈ વફાઈ,
ભીતર ભરી મેલ રાખે બાહર સફાઈ—જગમાં.
પેહડી સાહચો સાધુનો જપે તપે માળા,
દેખાવ કરી દયાનો કરે કરમ કાળાં ;
જોતાં જે જીવ જાણુ ગુણીનો જત્ય કરમાઈ.—જગમાં.
આવી આ સંસાર સ્વસંસાર^૧ મેળાવે ધુળ,
દોજખનાં કામો કરી ખુદ ભવ ગુમાવે કલ ;
હાથ ઘસે અતે પાપી જીવ તે ખુબ પસ્તાઈ—જગમાં.

(બાબક આવેછે.)

મેહરીન—કોણ, બાબક !

પરીન—આવી મોડી રાત્રે !

બાબક—રાત બાનું ! રાત ક્યાં રહી ? સારી રાત તો ગુજરી ને હવે તો પાછલી રાત પુરી થતાં બામદાદ થવા આવી છે. પણ અરે અફસોસ, આંખે દેટલો ફેરફાર ! (ગાયછે.)

“અરછી મુરત કયા કરે હમ” —રાહ.

તંગદસ્તીની^૧ જખરજસ્તી ભરી જોઈ જફા,
કેમ થાઉં, હું બાનુંઆ, વખત એવે બેવફા ?—તંગદસ્તી.
મુખી સમે સાથ રહી જાઉં ક્યાં સમે દીકટ ?
જગ સારી થુકી મુજપે, થાય મુજસે કફા.—તંગદસ્તી.
ક્યાં ગઈ તે જાહોજલાલો, ક્યાં તે પૈસો, દાર દમામ ?
ક્યાં ગયું તે સંધુ, બાનું, ક્યાં ગયું તે થઈ સફા ?—તંગદસ્તી.

મેહરીન—નહી ભલા બાબક, તું નાહક એટલો દુઃખી ના થા. અમે તુને રજા આપી, પણ ઘણાં દુઃખ વચ્ચે રજા આપી છે. તારા જેવા વિશ્વાસુ અને વફાદાર નોકરોની જગતમાં ખરી ખુટ છે, અને તેથી તું ને અમારાં ઘેરથી દુર કરવાને અમે રાજી નથી, પણ લાચારી આગલ લાઈજાજી છીયે.

બાબક—અંખે નેકફેરદાર બાનુંઆ, મારી મીસ્કીન સેવાને મને ખરતરફ કરી ઝેરઈનસાફ કરો નહીં. બાનું મેહરીન, તમારા જીન્તગુજીન્ત પેદરના મેહરખાંની ભરેલા સાહ્યા હેઠલ હું નાંધલેથી મોટો થયોછું, અને તમોને અને તમારા ખેરાદર ફીરોઝને તેજ બાપની બેસુમાર દોસત વચ્ચે રેલછેલ કરતાં મોટાં થતાં આંખેજ આંખે ખુઠાપાથી આંખેજ થયલી ચરમોએ સદા ખુશી વચ્ચે જાયલાં છે. ત્યારબાદ બાનું પરીન, તે જાહોજલાલીના વખત બી આંખેજ આંખોએ હરખ સાથે જાયલો છે, કે જ્યારે તે મારા મરહુમ શેઠનું મકાંન તમ નેક બાનુંઆ તમારાં પનોતાં પગલાંએ પવીત્ર કર્યું, અને મારા નાંધણા શેઠની મોહોરદાર બની તમોએ સંસારમાં જીવલાવ્યું. તે પછીના આજવેર થયણા ફેરફારો

હજી મારી આંખમાં રમેછે. તમારા ખાવોંદ ફીરોઝની જુગારમાં ખોહારી, અને મેહેલ સરીખાં આરાસ્તે મકાન-માંથો આં કંગાલ ધામમાં ગરીબાઈ વચ્ચે આવી વસવાનો ફરફાર તે સઘલું મેં આ બુઢાપામાં રહતી આંખો વચ્ચે જોયલુંછે. એ સઘલું મેં ખચ્ચું અચ્ચે બાનુંઆ, પણ તમેએ હવે મને રજા આપી તમારી મીઠી નજરોથી દુર કોધો તે હું નથી ખમી શકતો. તમે તરફના દરમાયાને હું લાયક હતો ત્યાં વેર મેં તે લીધો, ને મારા મોઢા શેઠ મરનાર મુરખીજીને હાથે પણ મેં પુરતું લીધુંછે, વાસ્તે હવે મને ફક્ત તમારી વગર પૈસાની ખાતરદારી કરીને સંતોષથી મરવાનીજ ઉમેદ છે, ; તે ઉપરાંત જો તમે હું ગરીબને માન આપો તો હાલ મારા પાસ જે પાંચ પૈસા છે તે તમારાજ છે, ને તમારા તરીકે તે જો તમે લઈ આવા ખતંગ વળ્તે વાપડશો તો હું બેવડા સંતોષનાં મુખથી મરશ.

“કલથે તું બેકલ હો યાર”—રાહ.

પરીન—દાસ્ત તુંપે આફ્રીનો આફ્રીન હજાર છે,
ગજવે ગરીબ છે છતે તું કેવો નેક કેરદાર છે!—દાસ્ત.
જોઈ તારી દીલદારી અમ તરફ અચ્ચે નેક નર,
આપવા યારી દુલ્લાં દીલથી પૈસાની તૈયાર છે!—દાસ્ત.

બાબક—અચ્ચે નેકખાંહ બાનું, તારી એટલી આફ્રીનને હું લાયક નથી. હું તારો કમીનો નોકર છું. એ પણ સાંમેથી મારા શેઠનો ખેરખાહ કાઉસ આવેછે. એ રફીકથી આપણને ફીરોઝ શેઠ કયાં છે તેની ખબર મલશે. (કાઉસ આવે છે.)

કાઉસ—બાનુંઆ તમારો તાબેદારી ભરેલો સેવક. કયાં છે, મારો ખેરાદર અને જાની દાસ્ત ફીરોઝ કયાં છે ?

પરીન—એ સવાલ હું તમોનેજ કરનાર હતી સાહેબ. મને કેહેશો કે તે મારો પ્યારો ગઈ રાતનો ઘેર કેમ નથી આવ્યો ?

કાઉસ—(ઢાંગથી) નહીં ! કેમ બને !

“ક્રીસી મસતકે આનેકી આરજી હયે.”—રાહ

મેહરીન—અરે ભાઈ ખાઈ કદર કાંઈ અમારી,
અટકાવો ફીરોઝને કરતો ખોહારી.—અરે.

યરીન—થઈ ખેરખાહ ખુદ,^૩ ખાનાંખરાખી
થવા ના દેવો દોસ્ત તમે એવી ભારી.—અરે.

કાઉસ—દુઃખે હું તમારાં દુઃખી છું ખાનુંઓ,
દુઃખી છું ફીરોઝની એ ચાલથી નહારી —અરે.

ખાખક—નથી અમને અફસોસ અમ જર ગયાનો,
જો દીએ ફીરોઝ ન અમોને વીસારી.—અરે.

કાઉસ—તમે બેફીકર રહો, અએ નેકજદ ખાનુંઓ. ફીરોઝને હું
મારા ભાઈથી જ્યાદા સમજું છું, અને આજ વેર એને જુગા-
રના લયાનતી લખથી છોડાવા મેં ખનતું કીધું છે, એમ છતાં
એ જો નથી સમજતો તો હવે એને સમજાવવાની મારી
કોશિશો હું બેવડી ને ચોવડી વધારી મેલશ. ફીરોઝને જુગા-
રની મસ્તીના શોખ લાગો તેમાં મારોખી વાંક છે તે વાત હું
દુઃખ સાથે કબુલ કરું છું. મારો વાંક એટલોજ કે ફીરોઝ જ્યારે
પોતાનું સઘલું ખોહાર કરી ધરાયો ત્યારે તેના બલાપો
મારાથી દખી શકાયો નહીં, ને હું તેને મારી સઘલી
દાલત સપુરદ કરી પોતે ભીખારી થયો; પણ ફીરોઝને
તેથી સામું એ બદીમાં ઉત્તેજન મળ્યું, તેથી હું નેહાહત
ગમખાર છું.

ખાખક—પણ સાહેબ, જો તમે જણાવશો કે મારો ભલો શેઠ
હવાણાં કયાં મલી શકશે તો હું પોતે જઈને તેને પઠાવીને
લઈ આવી શકશ.

કાઉસ—હું ધારું છું કે એ જો રાત્રે ઘેર આવ્યો નથી તો બેશક
હજી તે જુગારખાંનામાંજ મલશે.

“ રાજાજી તો સો ગયે.”—રાહ

બાબક—ગર આપો રજા મને હું લાઉં પઠાવી જઈ,
ખુબ્બાર્ગ હું બાબકનો ખોલ રદ તે કરશે નહીં.

પરીન—હાલા મુજના વીરને તું જઈ મનાવી લાવ,
ઠપકો દેતો ના કરશે તું, ફકત જઈ સમજાવ.

(બાબક નમીને જાય છે.)

કાઉસ—ગમ ના ખાવો અએ ખાનુએ ગમ ના ખાવો. માણસ
બુલ સારું સરજેલું છે, ને ફીરોઝની બુલ તે નહીં
મુધારશે એ વાત—(ખારાણું થોકાય છે.)

પરીન—ખેલેન મેહરીન, આવી ખેઅદબ રવશે ખારાણું કોણ થોકેછે?
(મેહરીન જાય છે.)

કાઉસ—ખેશક કોઈ અતી ખેઅદબ શખ્સ ખારાણું થોકેછે. રખે
ફીરોઝનો કોઈ માંગનાર હોય ?

પરીન—(દુઃખથી) માંગનારાઓનો જીલ્લામાં આજવેર તો જાણ્યો
નથી, પણ હવે પછી તો ખુદા રહેમ કરે !

કાઉસ—વળી હું જોઉં છું ખાનુ કે તમારું દુઃખ કાંઈ એ એકજ
નથી. જે ઘણી આખી આખી રાત ઘરથી બાકાત અને બા-
હાર રહે તે ઘણીની મેહોરદાર શકમંદ થાય એ સ્વભાવિક
છે; અને તેમ તમને શક હોય તો મને તમારો દયા આવે છે.

પરીન—શક ! મારા ભરથાર વીશે મને શક ! શાના શક સાહેબ ?
તમો મને અચરત કરો છો. મને કોઈ રીતના શક છેજ
નહીં. (મેહરીન આવે છે.)

કાઉસ—(ખાનુએ) આએ દુકતીનાં એટલા વારમાં આવી લાગવાથી
વલી મારી બીછાવેલી જાળ ટુટી ગઈને મારી બાજી રદ ગઈ.

મેહરીન—અએ ખેલેન, વીશ્વાસુ બાબકની યકીનદારીનો એક નવો
પુરાવો મલ્યો છે. બાહાર ખેરાદર ફીરોઝનો કોઈ માંગનાર
આવ્યો હતો તેને તે બાહારે બાહાર પઠાવી લઈ જતા

હતો, ને વણી તેવામાં મારાં ત્યાં જઈ લાગવાથી મને કેહેવા લાગ્યો જે એ મારા દાસ્તે ગેરકાયદે ખારણું ખખડાવ્યું તે ઠરગુજર કરવું.

પદીન—ગરીબ છતાં કેટલો ઉદાર ! કેવો ભલો ! ખુદા એનું ભણું કરો ! પણ આએ કોણ, ખુશરો ? (ખુશરો દાખલ થાય છે.)

ખુશરો—(નમીને) ખાનુઓ તમારો તાબેદાર. (કાઉસને) કેમ સાહેબ, સવારને પાંદોર તમે હંધ્યાં ? હું તમારાં ઘેર તરફ ફેરો ખાઈ આવ્યો.

કાઉસ—(ઘભરાતથી) મારે ઘેર ? કાંઈ કામ હશે ?

ખુશરો—(તુચ્છકારથી) કામ ! તમારી સાથે કામ પાડવાને હું કદીબી મગરૂબ થવશ નહીં. (અનકાથી) હું તો તમોને મુખારકખાદી આપવા ગયો હતો.

કાઉસ—(નેણ ચડાવીને) એટલે ?

ખુશરો—એટલે ઓઠલો, અને જે ખુલાશેવાર પુછવા માંગતા હોવો તો મને હંધીબી કેહેવાને અડચણ નથી કે ગઈ રાત્રે જુગાર ખાંનાંમાં તમારા જાંની મીત્રના પૈસે તમે જે મોટા તડકા માર્યા તેની મુખારકખાદી આપવા હું તો તમારે ઘેર ગયો હતો.

કાઉસ—(ગુસ્સાથી) સાહેબ, આ તમારું ખોલવું ભેદં ભરેલુંજ નહીં પણ મને અપમાનકારક બી છે, અને બીજી વખતે મારે એનો જવાબ માંગવો પડશે.

ખુશરો—(ચેષ્ટાથી હસીને) હા-હા-હા ! બીજી વખત ? પેહેલી વખત નહીં ? હુલ્લાંજ નહીં ? તમારો તાબેદાર સેવક છું. તમારા સવાલોના જવાબમાં જવાબો આપવાની મારી જવાબદારીની જખાંનદારીમાં તમારો સેવક ધીલો અથવા ધીમે થવાનો નથી.

કાઉસ—(ખાનુએ) આ લુચ્યાનાં મનમાં મારે માટે શક પેઠાછે, એટલે હવે અહીં વધારે વાર ઝોટી રેહેવામાં જામ છે. (મોઠે) ઠીકછે, ઠીકછે, સાહેબ, આ દુઃખી ખાનુઓની હનુરમાં હું વધુ વાર ઝોટી થઈ ખટપટ વધારવાને શરમાઉં છું, વાસ્તે

જઈછું; બીજી વાર હું મલી આ અપમાનનો ખુલાસો
ચાહવશ. બાનુઓ તમારો તાબેદાર. (જાયછે.)

પુશરો—ઠગારા લુચ્છા, હું તારી પછવાડે છું. બાનું પરીન, આ
ધુરાની દોસ્તીમાં મને દગો જણાયછે, પાણુ સત્તાવાર સાબીટી
વગર હું તેને ઉંધારો પાડી શકતો નથી, ને તે સાબેટીઓની
હું ખોલમાંજ છું. તમારો દલરૂખા બેહેન મેહેરીને મને
નેકાથી નવાજવા કબુલ કરી બેરાદર ફીરોઝનાં દુઃખનો
હંમશરીફ બનાવી આપ્યો છે, ને તેથી બને એમ તેને બચાવી
લેવાની હું મારો પાક ફરજ સમજું છું.

“સભાને દોસ્ત ઇંદરકી” —એ રાહ.

પરીન—સુજતું રે નથી મને કશું બી, અએ બેરાદર,
દુઃખથી થઈછું બેભાનસુ^૧ બી, અએ બેરાદર.—સુજતું.
આધારે છું તારે, ઉગારે તુ ફીરોઝને,
દુઃખમાંથી સુખમાં હું વસુ બી, અએ બેરાદર.—સુજતું.
(સંધાં જાયછે.)

૧ બેશમ જેવી.

પ્રવેશ ૨ જો.

એક દસ્તો.

[કાઠિસ એકલો જીત જાતો દાખલ થાયછે.]

“દુઃખી દીલે હાલ કવેશ્વર” —એ રાહ.

કાઠિસ—લાગો દાગ^૧ તે લાગ^૨ લીધા વણુ દાગ લગાડે નહીં,
સુતા સરપો વીણા મુરખો કોઈ જગાડે નહીં.—લાગો.
સુતા શત્રુને વીણા મુરખ કોઈ વીણા^૩ વગાડે નહીં,
દખતો કોઈ અંધ થઈ ખુદ હાલ બગાડે નહીં.—લાગો.

૧ અપમાન; વર; કીનો. ૨ ખદલો. ૩ સારંગી; વાજંત.

(ગાયણુ પુરું થતા) એમજ છે. દાસ્તીના લેખાસમાં હું પેલા દુકતા ફીરોઝને હરડતો શત્રુ છું. મને તેનાં શત્રુ થવાને અથવા તેને જોહાર કરવાને એકજ કારણ છે એમ નથી. મેહલાં તો, તે જોઈએ તે કરતાં વધારે જરદાર હતો, અને તે જર તેને જરવા દેવું જોઈતું નથી એમ મને લાગ્યું. મેં તેને ફરેબથી છુટ્યો; અને સેવટે તેનાં જરની પછાં પછાં છતી લીધી, પણ હજી હું ધરાયો નથી. એની પેલી નખરાંખોર ઓરતનાં ઘરેણાં હજી સઘળાં અનામત છે, ને તે મારી પેટીમાં આવી પડે નહીં ત્યાંવેર હું કાવેલો હારેલો છું. (જરા થોખી) હા, પણ એની ઓરતનાં ઘરેણાં ઉપરથી એની ઓરતની ને તેણીનાં હોસાંનની મને યાદ થતાં મારાં સદાનાં અદેખાં જીગરમાં નવા કારી જખમો થાયછે, જેનું ઝેર મારી રોગરોગમાં પસરી નિકલી તેણીના ભરથારની જોહારી અને પુરેપુરી પાયામાલીનો મને તાકીદ સાથ તલખગાર બતાવી મેલેછે. એ ઓરતને હું પરણનાર હતો, પણ બાયલા છુખખની પેઠે હું જ્યારે નાહીંમત બની ધચુપચુ થયા કરતો હતો, ત્યારે એ દુકતા ફીરોઝે વચ્ચે માથું મારયું, ને એ ગુલાબને તે પરણી ગયા. પણ વલી ફીરોઝને એજ તેના વાંકે માટે મારે જોહાર કરવોછે એમ નથી; તેના પૈસા માત્ર હાથ કરવા હું તેને પાયામાલ કરવા પડ્યોછું એમ બી નથી; પણ એ બે કારણો ઉપરાંત ત્રીજું વજનદાર કારણ તો એ છે કે ફીરોઝને જોહાર કરું તો તેની લાચારીનો લાભ તેની એ મોહોરદાર પર મને મલે. ફીરોઝનાં જોહાર થવા પછી તે માહાબુબને હું મારાં જરનાં જોરે લલચાવશ, આજેજ કરશ ને હાથ કરશ, એ મારાં દીલની મોતેબર મુરાદ છે. પણ સખર; પેલી દુકતી મેહરીન ઉપર દીલ લગાડી રહેલો પેલો ચંડાલ ખુશરો મારી ચાલ પર મજબુત વેહેમ લઈ જતો જણાય છે! ચીંતા નહીં.

ફીરોઝને મેં જોહાર કીધો છે એમ તેની પાસ પુરાવાજ ક્યાં છે? તે ખુબખ મને ખરા દાસ્ત તરીકે એવા વિશ્વાસથી ચાહે છે કેં ખુશરો જેવા ખાનેખરાબો હજી મારા હાથપર દાઢીયાના દાઢ શેર વેચાશે. પણ સાંમેથી કાણ આવે છે? મારો વિશ્વાસ મદદનીશ ખરન્તર? (ખરન્તર આવે છે.)

કેમ ખરન્તર, કેવી ખખર છે જુગારખાંનાંની ટંકશાલની? આજે રાતના એ હાથોદાંતના વેપાર માટે મારાં કેહેવા મમાણે સઘણું તૈયાર છે? ફીરોઝની કેવી ખખર છે?

ખરન્તર—ખખર સૌ આપણા લાભમાં છે, રફીક. રાત્રે તારાં જવા પછીથી ફીરોઝ તો ધુવડ જેવો હાય વીલાપ કરતો ત્યાંજ હજી વેર પડી રહ્યો છે, ને તારી રાહ જાણી છે. હવે ફક્ત તારે ઘરેણાં મંગાવાની જોટી છે. પેલા કગારા પાસા આપી મેં ઘસતમ, તુસ વગેરેને ઉમરાવોના પોસાકમાં તૈયાર રાખ્યા છે, ને તેઓ આપણે ચાહીએ તે ઉમરાવોના ફરજગથી આપણાં એ ખુશીનાં મકાંતમાં કગાઇના દાવ ખેલવા હાજર થશે. ત્યારે એ તો થયું, પણ હું એમ પુછું કે આજે ફીરોઝને ઘેરની તારી પધરાંમણીનું કેવું સેવટ?

ફાહિસ—સેવટ ધારયું તેટલું ફોટોમંદ નહીં થયું, ખરન્તર. હું કાંગલો થઈ તે બે અબલાઓનાં માનમાં અને મતમાં ચઢવાના હેતુથી ગયો, પણ તેઓ એકલી મલી શકી નહીં, અને કવાબમાં હાડકું-પેલા બુઢા બાબકને જેમ તેમ દૂર કીધો, તેટલાં વળી પેલો નાપેકાર ખુશરો ત્યાં આવી લાગ્યો. એ લુચ્છથી આપણને ખુબ તપાસમાં રહેવું પડશે, કેમકે તેને ખુલ્લે ખુલ્લો મારી ચાલ વીશે વેહેમ પડેલો જણાય છે.

ખરન્તર—એટલું બધું? પણ ત્યારે પેલા તુસને મેં એક માંગનાર તરીકે તારાં શીખવવા મમાણે ખુબ જોસમાં ખારણાં ખખડાવો તંગાડો કરવા મોકલી આપ્યા હતા તેનું શું થયું?

ફાહિસ—તે હેમકનેખી તે કામ બજાવતાં આવડ્યું નહીં. તેને ખારણાંમાં માઠાં ભાયગે પેલો ઘરડો ધુવડ બાબક મલ્યો, ને તેણે તેને

પઠાવી લીધો એટલે તે તેની સાથે ચાલતો થયો. તે જો
અંદર આવતો, ને આપણે કરેલી ગોડવાળું મુજબ હું તેનું
માંગતું તુરત પગાર કરી દેતો તો હું તે અબલાઓની
નજરમાં એક ફીરેસ્તા નેવો લાગતો; ને તેઓને મારે માટે
એવું ઉંચું મત બેસતો કે ખુશરો નેખી મારી સાંમે સમજાવતો
તે તેઓ હસી કાઢતો. પણ હવે એ તો બાજી હાથથી ગઈ.
ચાલ ફીરોઝ પાસ, અને આપણે જોઈએ હવે પછી શું
થાયછે તે. (જાયછે.)

પ્રવેશ ૩ જો.

[જુગાખાનું. સઘલું પેર વીખેર અને ખારેવાટ
પડેલું નજરે આવેછે. શીરોઝ એકલો
વીલાપ કરતો જણાયછે.]

“મારા ખ્યારા કાહાં પારો” — એ રાહ.

શીરોઝ — મારાં ખ્યારાં કરી ખોહાર થયો લાચાર, ખુદાયા હું.
બની ગાફીલ ગુમાવી જર થયો બદકાર, ખુદાયા હું. — મારાં.
કહો કયાં તે સૌ માલો જર ગયું થઈ ગુમ, અએ પરવર!
ઓશીઆલો થઈ ઓલું મુજ હાથ, આવી તે વાર,
ખુદાયા હું. — મારાં.

ખુરં આ ધામ કરી બદનામ, કીધો મને પુર પાયામાલ,
સેતારો શીહા કરે સેતમ, મારું પોકાર, ખુદાયા હું. — મારાં.
રફીક ફકત એક નેકજદ કાઉસની કુમકપર ઓસ્તવાર,
રહ્યો આજ તકતો રહેમી રખ, રહેમ દેખાર, ખુદાયા હું. — મારાં.
(માથું નાખીને બેસેછે — બાબક દાખલ થાયછે.)

“ટોપાવાલે સાંવરી આ” — એ રાહ.

બાબક — તું ન ગમ ખા, મેહરખાંન — સાહેબ મોરા,
જોઈ તારું દુઃખ જીવ ગભરાય. — તું ન.
લખ જુગારનો તબ અએ સાહેબ — થઈ જ ના નાદાંન. — તું ન.
કહું કર જોડી તજ આ ધામ — તું ચાલ આપણે મકાંન — તું ન.

“છોડો ધ્યાન યેહ તુમ ઓ ભાઈ” —એ રાહ.

કીરોઝ—નહીં બાબક બકવા તું કર—નથી તુંને કાંઈ બી ખબર,
 મુજ હાલતની બેસબર—જા પાછો તું જા.
 થતાં થઈ ગયો હું નાદાન—કીધી માલો જરની મેં હાણ,
 થઈ અંધ કીધી સૌ મોહકાણ રે.—નહીં બાબક.

બાબક—નહીં જુગાર તુપે ફરી ફાવે—એવો ઠંડાવ જો તું ઠંડાવે,
 નહીં ખુરું તું મનમાં લાવે રે—નહીં બાબક.
 બની નહીં બની નહીં થાશે—થયું તે તો થયું જ કેહેવાશે,
 ઘેર ચાલ કે દુઃખ તું જ જાશે રે—નહીં બાબક.

કીરોઝ—નહીં બનશે બાબક, નહીં બનશે. ગઈ રાતના જુગારમાં
 જો મારો પાસો સવલો પડતો તો હું ઘેર આવતો, એટલું જ
 નહીં પણ એક છેલ્લો મોટો તણકો મારી સદા સુધીના
 ઘેર આવતો, ને આ જોહારીનાં ધામમાં પાછો પગ કઢી
 મેલતો નહીં, પણ મારાં હીણાં કરમે આજવેર મને ચારી
 આપી નથી, ને ગઈ રાતે હું પેએ પૈ હારી રહ્યો છું, એટલે
 હવે મને ઘેર આવવા તે કેમ ગમે? મારા પાસ ખાવાની
 કે ખવડાવવાની હવે આખ નથી—

બાબક—અને તોળી મારા નાના શેઠ જે માઈ છે તે તાઈ અને
 તારા મરહુમ પીતાજી તું જ છે, વાસ્તે મારી ઓજરખાહી સાથની
 અરજ એટલી જ છે કે તું તે સઘણું તારે સ્વાધીન લે, ને ઘેરમાં
 તારા વના જુરીને રહી મરતી તારી કીરેસ્તા ખસલત મોહોરદાર
 અને દલરૂખા બેહેનને આવીને ખુશીની હસીથી હસાવ.

કીરોઝ—અને ત્યારે શું રહ્યો સહ્યો હવે તુંને બી જોહાર કઈ?
 મારા બાપની મારે ફાલેતી બેસુમાર દાલત, મારી મોહોર-
 દારની તરફથી મલેલો પૈસો, અને મારી ખ્યારી બેહેનના
 વારસો એ સૌ તો હું જુગારના પાપી લખમાં જોહી બેઠો,
 અને તે પછી કાઉસ જેવા મારા વફાદાર અને સાચા
 દોસ્તને વઢીક મેં પાયામાલ કીધો, અને હવે તારાબી તેજ

હાલ કઈ? નહીં બાબક, નહીં બનશે. તું પાછો જા, અને
સુખી થા. (કાઉસ આવેછે.)

“શીરાતા હયે હમે કાંહાં કાંહાં”—એ રાહ

કાઉસ—સદા ખોહાર જુગારનો સંગ—રડાવે તે રંગીલો રંગ,
નથી એમાં કાંઈ જીવને રાહાત—ઉમેદો કુલ તે કરશે ભંગ.—સદા.
રમી જુગાર રડશે પાણુ—ચડશે તે નહીં છોડાશે,
એવો છે પાસાના પેસાના પેસાનો અન્યથા ઢંગ.—સદા.

“જીયારા લગાએ લીનો જાન”—એ રાહ.

શીરોઝ—દુઃખી રે દુઃખ દેખી દોસ્ત દીલજાન,
ધીર રે ધર પ્યારા રે—અરે હાં.—દુઃખી રે.
કહે જો મનનો ભેદ રે—દુર કઈં તુંજ ખેદ રે,
મુજબ ના મુજબે, મીત્ર મેહરબાન.—ધીર રે.

કાઉસ—ખેરાદર શીરોઝ, મારે ખાતર તું એટલો ગમ ના ખા. ગમ તો
મારે કરવો છે કે તારી નહીં મરજી હોને આડકતરી રીતે આ
પાપના પેસામાં મેં તું ને નાણાં ધીરી ઉત્તેજાણુ આપ્યું, અને
તું તારું ઘેર વટીક લુકી જઈ બબે દીવસ થયા અહીં
પડ્યો રહ્યોછે.

બાબક—દરોખસ્ત કહ્યું સાહેબ. અરેરે ઘેરમાં માંગનારાઓના જીલમી
દરોરા વચ્ચે તે બે કોમલ અબલાઓ એકલી પડી જીદાઈનાં
આંસુઓ રડે છે, તેઓને ખાતર તો આ મારા નાદાંન શેકને
સમજાવી મારા સાથે ઘેર રવાના કરો.

કાઉસ—ભલા બાબક તું બેફીકર વિદાય થા. મારો અઝીઝ રફીક
શીરોઝ મારો સલાહ અથવા મુખનથી સર ફેરવશે એ વાત હું
માનતો નથી; અને તેથી તારાં જવા પછવાડે હું તરત એને
પટાવી ઘેર મોકલું છું. મારા બોલપર વિશ્વાસ રાખ.

શીરોઝ—હા જા બાબક તું બેફીકર જા, અને મારી પરીત અને
મેહરીનને દીલાસો આપ. તેઓની એટલી બધી ચીંતાતુર

કાલજી અને મોહનતને હું મારે હાથે નાલાવક ઠડી ચુકો છું,
તોપણ તારી પુઠે આવવાને હું કોલ આપું છું.

બાબક—એ વધાઈ લઈ જવાને માફ જીગર હરખના ઉછાલા મારે છે.
(જતો જતો) ખુદા હજી પણ તને સારોજ તોફીઅત ખસો!
(જાય છે.)

શીરોઝ—કેવો ભલો માણસ! ગરીબ છતે કેવો સાચો, દયાનતદાર
અને દયાલુ દાસ્ત! એનખી મારી દયા આવે? (કપાલ કુટી)
અરે બદનશીબ!

કાઉસ—(હસીને) નશીબ! એમાં નશીબ શું કરે? જ્યાં પાસો સવલો
ફકવાની વારામાં કાયનાત અથવા તાકાતજ નહીં, ત્યાં નશીબ
નો કસુર કેમ કઢાય?

શીરોઝ—નહીં દાસ્ત, હું નશીબનાં મરવત ને બેમરવતપણામાં
વધારે વિશ્વાસ લાઉં છું. જો માફ તાલે રોશન હતે તો જો
હાલ મારો આવે છે તે થતે નહીં.

કાઉસ—(હસીને) હા હા હા! નશીબ? તાલે? એ સૌ રાંડયાઓની
કેહેતી છે. એ બુઢીયાઓનો હાથ વીલાપ છે. હાર જીત પર
જગત છે—અવલા સવલા પાસાપર સંસાર વસેલો છે, ને તેમાં
નશીબ શું કરે? ફરીથી એક વખત તુને જો સૌ વખત ગરજ
હોય તો પાસો અજમાવ, ને હવે સંભાલથી અજમાવ, ને જો
કે તે સવલો પડેછ કે નહીં?

શીરોઝ—(હાથ મારીને) ફરીથી પાસો અજમાવવા પૈસા કયાં
બધ્યાછ?

કાઉસ—ત્યારે તેજ વાત છે તો! ગજવામાં જરનો જો ખાણખાણ
હોય તો નશીબને બદનામ કરવાનું કોઈ કાલેખી સુજે નહીં.
કેમ છે મરજી? માંડવીછ એક ખીજ બાજી?

શીરોઝ—તદન ખોહાર થયોછ તે કરતાં કાંઈખી પાછું મેલવવા
ખીજ બાજી તો માંડું, પણ તું દાસ્ત કાંઈ નાણાંની મદદ
કરી શકે ત્યારે કેનો?

કાલિસ—(હસીને) હા-હા-હા ! ઉસાનો બાઈ મુમે! શીરોઝ, તું શું મારી બી શકેછ વાઈ કે મારા પાસ જે એક કુટી બદામ બી હોય તો હું તુંને મારા પાસ માંગવા દેવા નેટલો વખત બી આપું? (કુ:ખથી) મારા પાસ જે અને નેટલું હતું, તેટલું બધું તો મેં તારાપર સદકે કીધું,—અને હવે તો મારા બી માંગનારાઓની તારે લીધે મારી પરની ધરપકડ સિવાય મારા પાસ બીજું કંઈ નથી.

શીરોઝ—(ઘણાંજ કુ:ખથી) અને તે યાદ મને બેવડો સંતાપે છે. હું એકલોજ મુમે હોત તો ખરજંહનમ, પણ મારા સાથ મારાં વાહાલાંઓ ઉપરાંત તારી બી ખોહારી—ઓ, તે વીચારજ મારું મગજ ફરવી નાંખવાને બસ છે.

કાલિસ—(તને બેઠી-ઢોંગથી અરઘા રડીને) મારે ખાતર તું એટલો બલાપો ના કર, મારા દાસ્ત. મને ક્યાં દાલદોધીમાં હોમા-વશે? તને તારું પડ્યું ત્યાં મારું ક્યાં રહેશે! બનવાના બતાવો બન્યા તો ખરા, હવે તો કંઈ ઉપાય જોઈએ.

શીરોઝ—ઉપાય, ઉપાય છે?

કાલિસ—હા એક છે. જે જમીનગીરીમાં ગીરવી મુકવાની કંઈ જાણસ હોય તો વ્યાજે નાણાં મલે, અને નાણાં મલે તો કંઈ નશીબ તપાસીએ.

શીરોઝ—તેવી જાણસ ક્યાંથી લાઉં?

કાલિસ—તારાં ઘરમાંથી. તારી પરીનને હવે તેનું જર ઝવેરાત શું કામ આવશે?

શીરોઝ—અરે ત્યારે તેમી લુટી લેઉં! તે માહાજુબને છેકજ પાયામાલ કરી નાખું?

કાલિસ—એ બી ખરાબર છે. ચાલ બા ત્યારે સાહેબજી. સુખી થજે.

શીરોઝ—કેમ એટલો ઉતાવળમાં! ક્યાં જશે?

કાલિસ—ઝેર ફાકવા. તે વગર બીજો ઉપાય શું છે? મને મારી

હોરમત પ્યારી છે, અને માંગનારાઓ મને કેદખાને પુરવાનો
ખરગસ્તે દાહાડો ખતાવે તે કરતાં તો હું મુવેલો ભલો.

શીરોઝ—અને શું હું તુંને મરવા દઉં ? મારી પછવાડે તું આટલો
તાણાઈ દુટ્ટો ને હવે હું બેવફા થાઉં ?

કાઉસ—ત્યારે કુન્યામાં વફાઈજ ક્યાં છે ? બુખે મરે ને મોજ કરે તેમ
તું અને હું બેઉ ભીખારી થયા, ત્યારે તું તારી મોહોરદારનું
જરીયાંણુ જલવવાની કાલજ કરે છે. તે જરીયાંણુ પેટેડીને
ફાટાદુટ્ટા પોશાકે તારાં બદીખાનામાં તને મલવા આવશે
તે તને જખરી શોભા આપશે, નહીં ?

શીરોઝ—કાઉસ, તું મારી તે નેક મોહોરદારને ખુશ ના બોલ. તેને
પોતાના ધણીનાં મુખ આગલ એ શોભાતું જરીયાંણુ બેહસાખ
અને વગર મુલનું છે. તે જ જરીયાંણુની જલવાણી ખાતર
સદા અધીરી છે તે ફક્ત તેની પાકીજગી અને વફાદારી છે.

કાઉસ—ત્યારે તેજ જરીયાંણુ તેની પાસે રહેવા દે, ને એ જરીયાંણુ
લઈ આવ, કે આપણે તેપર નાચું કઠાવી ફરીથી એક છેલ્લો
અને સૌથી છેલ્લો બાજ માંડી જઈએ. તેમાં જ ફાવ્યા તો
ફરીથી આ નીચ જગ્યામાં આવી આપણી પાક દહને
અપવીત્ર કરશું નહીં, ને હારયા તો એમ બી મુવા ન
તેમ બી મરવાના !

શીરોઝ—તો મારે કબુલ છે. તારે ખાતર તે બી કબુલ છે. હું તે
ઘરેણાં લઈ આવું છું. (જવા કરેછે.)

કાઉસ—(થોભાવીને) થોભ થોભ જરા, મારા જાન કરતાં જ્યાદા રફીક.
(વોચાર કરીને) બસ, નહીં માંડી વાલ, મને નથી ઠીક લાગતું.
જવા દે એ જરીયાંણુ માંગી લાવવાની વાત.

શીરોઝ—કેમ, વળી શું થયું ?

કાઉસ—નહીં, તારી પરીન બીચારી નાહકે કુખી થાય તે કરતાં
હું બદીખાને સખડશ તે પાલવશે.

શીરોઝ—(બુસાથી) પણ હું તને એમ હેરાન થવા દેનારજ નથી.

કાઉસ—અરે નહીં રે યાર, તું ના બેહિસ કર. તું ઘરેણું તારી ગરબે લાવશે ને લોક બદનામ મને કરશે. કોઈ શું બાતેનના ભરમ જાણવા આવવાનું છે? લોક કહેશે જે એ તો કાઉસેજ ફીરોજને લલચાવીને જરોયાણું મંગાવ્યું, ને પાછો જુગાર રમાડ્યો.

ફીરોજ—(જુસ્સાથી) તેવી ખોટી બકવા ઉપર મારા કાન સદાના બંધ અને બેહરા છે. તું જેવા દાસ્તની વફાદારી ઉપર એવાં લખો લાખ જરોયાણું તુરુષ અને નાચીજ છે.

(જુસ્સામાં જતો રહે છે.)

કાઉસ—(ધુમ પાડીને) અરે નહીં રે યાર, થોભ રે જરા. મારા સમ જે જાય તો. (ધુમ હસીતે) પાછો વેચાચો! આએ ધુમખ ફીરોજ વલી મારી જામાંરાજી પર માહાત થયો! હવે એ ઉસકેરાઈને ગયોછે તે લીધા વના આવનાર નથી, ને ઘરેણું એક વાર મારા હાથમાં આવશે તે એના હાથમાં પાછું જવા પામનાર નથી હા જુગાર, જુગાર, તું મારી મુતી છે ને હું તારો પુજારી છું, કેમકે તે મને જરદાર અને નામદાર કોષા છે! (થોભીને) પણ સખર, મને એક બીજો ખ્યાલ થાય છે. ફીરોજ ઘેર ગયોછે ને હું હવે કાંગણો થઈને તે જરોયાણું નહીં લઈ આવવાની ભલામણની એક અહીંથી પછવાડે ચીકી મોકલું, કે જેથી તે ઝહુવેરાતનો વધારે તલબગાર ખતો લોધા વના આવશેજ નહીં, ને હું સઘજાંની નજરમાં વધારે નેકનાંમ ઠડશ. (હસીને) હા! હા! હા! જુગાર, જુગાર, તારો સદા જય થાવો!

(જાય છે.)

પ્રવેશ ૪ થો.

[ફીરોજનું ઘેર. પરીન એકલી.]

“અએ બાદે સખા જા ચમન” —એ રાહ.

પરીન—અએ બાગે^૧ સદા ગુલચમન^૨ ચમન^૩ તું મુકી મન ભટકે કાંઈ! ના ચાલે જલેમ તું^૪ થા—અરે ના-ના-ના ચાલે.

૧ બગીચા; ૨ ખાલ. ૩ પુશી. ૪ મેજ. ૪ મન.

સંતાપને નહીં શરણ થવા હું ચરણ^૧ પડું અએ રાહ,
નહીં ગજબ અજબ દેખા-જલદી જા-જા-નહીં ગજબ.
(ફીરોડ આવેછે. પરીન હરખથી દાડી જઇ તેને બેઠેછે.)

“પાડું કે ચીત્ર બન પ્રીતમ પ્યારે” —એ રાહ.

પરીન—આવો વહાલા વેહલા પધારો—દર્શન પરસન આવે રે.—આવો.
વાટ^૩ જોવાની વાત ના બોલો, રાત દીન તે રહાવે રે,
કરે જખમ જેમ કારી કટારી—જુદાઇ તેમ જખમાવે રે.—આવો.
જંજલો કલ તુંજ ભુડ અએ જાંની, દુઃખ ન તુંજપે ફાવે રે,
માન મીનતે^૪ મોહોરદાર તુંજની-માન જે કહી મનાવે રે—આવો.

“અખ ગરવા જાંને દે” —એ રાહ.

ફીરોડ—દીલદારી તારો રે—જેઇ દીલબર, પરીપેકર,
એવો લાગ છે સુભાગ^૫ તે અથાગ ગણીભણી^૬
કહું પ્યારી મારી રે—દીલદારી.
શરમીદો છું સરસ સજ્જની હું,
હાય વીલાપે હાય અફાલું હું,
માન તું મારી-પ્યારી નારી-વાત સાચી સારી રે.—દીલદારી.

પરીન—માતુંછ મારા વહાલા. તારો સુખને સુખન મને સુખ
આપવાને પુરતો છે.

ફીરોડ—(દુઃખથી) પરીન, સુખની વાત ના કર. મારા તરફથી સુખી
થવાની તારી આશાઓ ખાખમાં જોવામાં આવતા દેખાવો
જેવોજ ખાલી અને તકદોલ છે. મારી સાચી મોહોરદાર,
મેં તને સુખના મીનારાપરથી મારી ખુરો ચાલના મારાએ
દુઃખના દરીઆવમાં હડસેલી દીધીછે, અને તોખી તું તે દુઃખને
સુખ સમજે એ બેશક બેહસ્તનાં સુખથી પણ બેહતર છે.

પરીન—ખચીત, એક કદરદાંન ભરથારની સગત યા સધ્યારાથી
વધારે સુખની તે આરતને આશાજ કેવી હોય ?

શ્રીરાજ—અને તોખી પ્યારી પરીન, હજી એક બીજી વાતનો
યાદતું દુઃખ મને આંતરદે અને આંતર કરી મેળેછે.

પરીન—તે દુઃખ મને કહે, ને તેના ઉપાય નહીં હોય તો તેમાં હું
મીસ્કીન ભાગ લઈ મારા જીવને ધીરજ આપશ.

શ્રીરાજ—કાઉસ મારો સૌથી વફાદાર દાસ્ત છે અને—

પરીન—પણ ખુશરો તેને એક ઠગારો અને લુચ્છો જાહેર કરેછે !

શ્રીરાજ—(ગુસ્સાથી) તો ખુશરો પોતે ઠગારો અને લુચ્છો છે. કાઉસને
ખુરં ખોલનારા બેમરવતોના હું બત્રીશ બત્રીશ દાંત તોડી
પાડશ. અરે તેની દાસ્તીના હસાખજ કયાં છે ! તેના સરખી
વફાઈજ કોણમાં છે ? તેણે મને પોતાની પૈ એ પૈ સપુરદ
કીધી, ને હવે મારેજ લીધે બંદીખાનામાં સખરવાના તેના
વખત આવ્યો છે. પરીન, તે ફટકો હું ખમી શકવાનો નથી.
કાંઈ ઉપાય કર. (બેસેછે.)

પરીન—તું કહે તે મારા ભરથાર. તું કહેછે તેવો ને તેટલો જ
કાઉસ નેકજદ છે તો તેને તું ફરમાવે તે મદદ આપવા હું
એક પગે છું.

શ્રીરાજ—તે મદદ તારાં જવેરાતોની છે. અચ્ચે દલરૂખા, તારી પાસથી
તે ખી ખુંચી લઈ તને છેકજ પાયામાલ કરતાં મારું જીગર
ચાક ચાક થઈ જાયછે, પણ એ એકજ—છેલ્લોજ ઉપાય છે.

“જો અસ્ત્ર હવે વો અસ્ત્રકી” —એ રાહ

પરીન—ગમ ના ખા તું ખાવીંદ મારા, માંગે તારી નાર,

દુઃખાવ નહીં દીલ, પાયે લાગે તારી નાર—ગમ.

જરીયાંણ શું હસાખ છે, અચ્ચે મારા ભરથાર,

ખોદ્યુ જો સર્વસ્વ^૧ હવે, અભાગે^૨ તારી નાર! —ગમ.

દાસ્તીપે^૩ સદકે^૪ કરો દે ખાતરે વફા,

જરીયાંણ જે ખીરાજે ન દુઃખ-આગે^૫ તારી નાર.—ગમ

(મેહરીન આવેછે)

મેહરીન—ખેરાદર ફરીઝ, બાહર કોઈ શખ્શ હવણાંજ આ તારે
નામનો કાગલ આપી ઉતાવલમાં જતો રહ્યો.

ફરીઝ—કાગલ? કોણ તરફથી? (જોઈને) આ દસકત તો મારા
જાની રફીક કાઉસના છે. (ઉખેડી વાંચેછે.)

“અઝીઝ ખેરાદર—

તારાં ગયા પછી મેં ફરી ફરીને વીચાર કીધો ને અતે હું
એજ ઠેકાવ ઉપર આવુંછું કે તારી નેક મોહિરદારનું
જરીયાણું મને બચાવા સાડું તારે લુટી લેવું એમાં કાંઈજ
ઈતલાફ નથી; એટલા માટે હું અરજ કરુંછું કે એ જરી-
યાણુંની વાત તે બાનું આગલ તું કાઢતોજ ના. મારાં
ખાણાં ઉપર સરકારી અમલદારો મારી ધરપકડ સાડું
ખેઠેલાછે, અને જે વખત જાયછે તેમાં મને ઘસડી જશે,
તેથી તું તારી પરીનની મીઠી ગોદમાંથી હયાં ફરો ખાવાનીબી
તજદી લેતો ના.” (વાંચી રહેતાં) અરે જાહનમ ગયું તે
સુખ. પ્યારી પરીન, એક પલ પણ ખોહવાનો હવે ત્યારે
સમો રહ્યો નથી. જે પાક ફરમાનદારીથી એ દારતને
કરનદારીમાંથી બચાવા તે મને તારું સઘડું જરીયાણું
આપવા કહ્યુંછે, તે લઈ આવ, કે હું દાડીને તે લઈ જાઉં.

પરીન—હું તાબે છું, મારા ભરથાર. (જાયછે.)

મેહરીન—અને ફરીઝ, ત્યારે શું તું રહ્યું સહ્યું પરીનનું જરીયાણું
વટીક લઈ જવા તૈયાર થયોછ? (ઘણાં દુઃખથી) અફસોસ,
ત્યારે તો હવે હદ થઈ.

ફરીઝ—મેહરીન, તારું માથું ના ફાડ. હવણાં મારો જીવ
ઉસ્કંરાયલો છે.

મેહરીન—અને તોખો હું ખોલવા વના નથો રહેવાની. હું અત્યાર
વેર સુપ રહી, પણ મારો પ્યારો ખુશરો મારી ખાત્રી કરેછ
કે ખુશ કાઉસેજ તને ખોહાર કીધો ને તેજ ખુરાને વાસ્ને હું

તુંને તારી નેકજાદ આરતનું સર્વસ્વ લુટી જતા જોઈશું,
ત્યારે હવે હું બોલ્યા વના નથી રેહવાની. ફીરોઝ, કાઉસ
જેવાપર દયા કરવા કરતાં તું તેને ધીક્રાર, તેને બચાવા
કરતાં તેને મરવા દે, અને તેમાંજ-રે તેમાંજ મારી, તારી ને
ધ્યારી પરીનની સલામતી છે. (૨૩છે.)

ફીરોઝ—મેહરીન, મારા નેક દાસ્તને બદનામ કરનારો તારો એક
બોલ બી હું વધુ સાંખી શકવાનો નથી. હું ફરમાઉં કે તારી
બેલગાંમ જીખાંતને થોભાવ. બદનામ કરવો હોય તો મને
કર, દાશ દેવો હોય તો મને દે—(દુઃખથી) રે ખુરૂં બોલવું
હોય તો મારાં હીણાં કરમને બોલ, પણ કાઉસને—ના
બદનામીના એક બોલ—એક હરફ વટીક નહીં.

મેહરીન—જુગારમાં તું એકલોજ ને ખોહાર થયો હતો તો બર-
જાંહનામ, પણ તારી સાથ તારી ફીરિસ્તા ખસલત મોહરદારને
પણ તે ખોહાર કરીછે, તેની દાલતનોખી તું ખુરાએ નાશ
કીધોછે, અને તે ઉપરાંત મારો વારસોખો હું ખાતરોથી
માનું છું કે તે ગુમાવી દીધો છે, તો કહે, અરે કેહ મને
ફીરોઝ કે આપણાં મેહરખાંન માદર પેદર બેહસ્તમાં એ તારા
જીલમાતથી કેવાં કમકમતાં હશે? એ એત રે બોલા બેરાદર,
એત, હજીબી એક અને એત, કાઉસને ધીક્રાર, જુગારના
દયાનતી લખનો પીછો છોડ, અને એક ધ્યાર ભરચો
બેરાદર અને વફાદાર ભરથાર બની હોરમત સાથે હજીબી
અમને મલતો થઈ જ.

ફીરોઝ—(તેને આંચકો મારી—ઘણાજ ગુસ્સાથી) બંધ કર તારી
બકવા, અએ બેલગામ દુકતો. હું નથી વધારે સાંભલવાનો.
કાલું કર તારું, ખસ જ અહીંથી, નહીં તો હવણાં પરીન
આવી લાગશે તેને નવા વેહમ પડશે, ને મને જરૂરની
વખતે જરીયાણ આપતાં તે આનાકાની કરશે. જા—(કાઢી
મુકેછે.) રે બદનસીબ! મારી મા જણી બેહનબી મને એવા

તાણાબાણી ભરયા સુખનો સંભલાવે! મરજી ખુદાની.

(પરીન આવેછે)

“ તોરા સચ નહીં કહેના રે ”—એ રાહ.

પરીન—જાંની પ્રીત માંની સાચી રે, ભરથાર મારા રે,
 સઠકે કડું તુંપે મારું જે કહેવાએ—જાંની.
 મોહખત સોહખત હોય નોખત ગણાએ,
 તથી બેહતર શું થાએ?
 જર જર જર છે જરૂર બેજરૂર
 વાસ્તે તું એ લે રે જાંની, તું યો મારા શાંની—જાંની.
 (જાયછે.)

અંક ૧ લો સમાપ્ત.

૨૫

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

[જુગારખાનું. બારે રાશણી. કાઉસ, શીરોઝ, બરજોર
વગેરે જુગાર રમતા જણાય છે.]

“કનકવો મારો કંચુરે કબજ” — એ રાહ.

સંધા—વેકો-પાસા ફેકો-આસા દીલમાં લાવી રે.

શીરોઝ—વેકો, વેકો, વેકો!

કાઉસ—ફેકો, ફેકો, ફેકો!

સંધા—વેકો પાસા ફેકો આસા દીલમાં લાવી રે.

બરજોર—હવે બાજ છે ભાઈ મારી રે,

શીરોઝ—(નોસાસો નાંખી) થઈ મારી ખોહારી રે,

કાઉસ—હજી બાજ છે ભાઈ બાકી એક—

(ઉસકેરીને) તો હીંમત ના દે ચુકી,
ના બાજ દે તે ચુકી,

શીરોઝ—મુજ તાલે યારો અંતે દશે ખુબ સતાવી રે.—વેકો.

શીરોઝ—આ છેલ્લા છ હજર છે રે,

કાઉસ—(બાબુએ) તે બી રડી રહેશે રે,

શીરોઝ—આ ફેકુંછ પાસા-પાસા પડ પોબાર,

કાઉસ—અરે પડ્યા એ બે ઘોરા,

બરજોર—રડી રહ્યા તમે કોરા,

શીરોઝ—(રડીને) નસોબે કીધો દગો-દીધો ખુબ લુટાવી રે.—વેકો.
(ખીજવાઇને) દુર થાવો. નાબુદ થાવો. (સંધાને ઘેલા જેવો
મારવા જાય છે. કાઉસ સીવાય સંધા નાહારી જાય છે.
સઘલું ભાંજકોડ કરે છે.) આગ લગાડો આ ખોહારીનાં ધામને,
આ બદીનાં-ફેસાદનાં લ્યાનતી મકાંનને મને આગ લગાડી
સલગાવી દેવા દેઓ, કે ફરીને મારા જેવા કમનસીબ કંગાલો

એ સેડેતાનીયત સેતમના બોગ નહીં થઈ પડે, ને એ રમતના દેવના પુંજરી બનો પાયામાલ નહીં થાય. (આગ લગાડવા દાડેછે. કાઉસ ઘણો ગભરાઈને તેને પકડે છે.)

કાઉસ—અરે રફીક ફીરોઝ, એ શું નાદાંનીયત?

ફીરોઝ—નાદાંનીયત? દેવાંન્યત—ના કેહે કે હેવાંન્યત. ઓ ચકાલ, તું—એકલો તુંજ મારો આ સઘડી હેવાંન્યત અવરથાનો અવલથી જવાબદાર છે. હે છુરા, તેજ અને તેંજ જીગરના લેઆ-નતી લખનો મારામાં પાપી શોખ પેદા કીધેલો છે. હું મારાં ઘરમાં દાલતની રેલછેલ વચ્ચે, વાહાલાંઓના બેસુમાર પ્યાર વચ્ચે, અને હોરમતની શાંત સમાધાની વચ્ચે રહેલો હતો, ત્યાંથી મને ઘસડી લાવી આ ખાનાખરાખીના ગારમાં ગરક કરનાર તુંજ માહા મુજ છે, તો (ઘણાજ જીરસાથી) હવે હું તારો ટોટો પીસશ, તારું લોહી પીવશ, તારું ખુન રેડશ.

કાઉસ—(ઘણો ગભરાઈને—ઢોંગથી) હા માર માર, મારી નાખ. તારા તરફથી એવી ભારી નીમકહરામીના સુખનો મારે સાંભળવા પડે તે કરતાં હું દશ હજાર વાર મુવેલો ભલો. લે, ખસ મારીજ નાંખ.

ફીરોઝ—(ઠંડો પડીને) નહીં નહીં ખેરાદર કાઉસ મને માફ કર. હું શું બોલુંછ, શું કરુંછ, તેનું આ વખતે મને જરાબી ભાંત નથી. અરે રે કાઉસ, મારી પ્યારી પરીનતું જરીયાંણુ જે મારી છેલ્લી આશા હતી તેખી મેં એક કુંકારામાં કુંકી દીધું તો હવે માફ શું થશે? મારી પરીનતું શું થશે? બેહેન મેહેરીનતું શું—અરે રે શું થશે? (રડેછે.)

કાઉસ—(કોટી કરીને) ના રડ રે મારા ફીરોઝ, તું ના રડ. (ઢોંગથી રડીને) તું રડે ત્યારે મારાથી રડ્યા વના કેમ રહેવાય! મેં તો તને ઘરેણાં લાવવા ઘણુંખી ના કહ્યું, પણ તું મારી નાએ નહીંજ રહ્યો, ને અંતે આ પરીણામ થયું.

ફીરોઝ—પણ એ પરીણામ સાથે હું છવી શકવાનો નથી. કાઉસ હું છેકજ—અરે છેકજ ખોહાર થયેલો હવે ઘેર જવાનો નથી.

કાકિસ—(ધીમેથી-ઉસ્કેરીને) ત્યારે એક હજીબી બીજી બાજી માંડ.
પેલા બરબર આજે પૈસે તર થઈ ગયોછે, તેના પાસ
ઉછીના ફક્ત પંદર હજાર કઠાવ, ને માંડ એક બીજી બાજી,
ને જો પછી શું થાયછ તે.

શીરોઝ—(વિચાર કરીને)એ સલાહખી રાસત વ દુરસ્ત છે. (ઉસ્કેરાયેલા)
હું જાહેર ને માંડુંછ એ બરબરસે બીજી એક બાજી, ને
(જતાં જતાં) નસીબ રે નસીબ, હવે તો એટલું બેરેહમ
થતું ના. (જાયછે.)

કાકિસ—(હસીને) હા-હા-હા! હારયો જુગારી બમણું રમે! એ રમ-
વાનો અને હારવાનો, અને ફરી હારયો એટલે ઘેર જવાનો
નથી. એ ઘેર નહીં જાય તેમાંજ મારી ફતેહ છે. એને
હયાં પડતો નાંખી હવે એને બદલે એને ઘેર હું ફરી માંડું,
ને જો એની નખરાંદાર ચારત મારી જખાંદરાજી પર
માહાત થાય તો તેણીની હોરમતની ધુલ કરવાથી મારી
અદખાઈના આતશ કાંઈબી શાંત થવાનો. જોહું હવે પરીત
મને કેવો અને કેટલી ફતેહ આપેછે. (‘યુશીમાં ગાયછે.)

“ My Grand Father's Clock ”—એ રાહ.

એત ગાફીલ ગમાર, એતી થા હાશીઆર,
થઈ જા તું ખબરદાર, રે ઓ યાર!
કર ના તું કાંઈ નકાર, દુન્યામાં મક્કાર
છે પડેલા બેસુમાર, રે ઓ યાર!
જુલમગાર, ચોરચખાર, બદકારો અપાર
દખાવે ઈજ્જતદાર, રે ઓ યાર!
થઈ નેક અવતાર, કરે પાપો હજાર,
તેવો છું હું નામદાર, રે ઓ યાર!
થવું હોય જો જરદાર—થઈ જા તો બદકાર,
નહીં લે તે આધાર—નહીં તો પડશે પાર,
એવો છે સૌ ચીતાર, ત્યારે તું ધ્યાન જગાર,
તેવો છું હું નામદાર, રે ઓ યાર!

(જતો રહેછે.)

પ્રવેશ ૨ જો.

(શીરાઝતું પેર. ખુશરો અને મેહરીન.)

“બની આદમ ન હો ગાશીલ” —એ રાહ.

મેહરીન — રહશું શું નશીબને અમ, અએ મેહરખાંન દારત આખિર,
ફફશું શું સંતાપના તાપે થઈ બેબર, અમો કયાં વેર? — રહશું.
બેરાદર તો છતો છે પણ, અમારે મન મુવેલો છે,
બુગારના લખમાં ચકચુર થઈ તે નહીં આવે ઘેર. — રહશું.
આધારે અમ ફકત તારે છીએ, તું જાણ, જાની ખુશરો,
દીએ લાવો મેલાવી તું ફીરોઝને મુધારી, દલેર. — રહશું.
“તેરે ઇસ્કને ખુતે બેવકા” —એ રાહ.

ખુશરો — મને આપ તે હક અએ પ્યારી, જે દીએ ફીરોઝપે સરદારી,
તુંજ કદખુદાઈની જો સનદ, હોય દહ ફીરોઝને મુધારી. — મને.
તો સમજ તું અએ દેલરખા, મુજે નેકાના ગાંડસે જોડા,
નવાજેશ કર નેક નેકાની, વેક વહાલી વેક તું વીચારી. — મને.

મેહરીન — પ્યારા ખુશરો, આજવેર મેં તુંને મારો હકદાર ખાવંદ
કરવામાં ધીલ કીધી, તો ફકત તે એટલાજ માટે કે અહીં
રહી મારી હીણાં કરમની બેહેન પરીનને તેનાં દુઃખ વચ્ચે
હું કાંઈબી દેલાસો થઈ પડું. વલી બીજા હાથપર, મારો ભાઈ
ફીરોઝ જ્યારે ખાનાખરાબીના ખરાબા ઉપર ચઢી જઈ
ખોહાર થવા મંડ્યો છે તેવા અફસોસના વખતે હું શેહાદીની
ખુશબખતીમાં આમેજ થાઉં તે સલ્યતાના કાતુનો માટે હું
ઘાણું ગેરકાયદે સમજું છું.

ખુશરો — તું ભુલ કરેછે, અએ દેલરખા. એક પાકજદ પ્યારમાં જેમ
એબ સમાતી નથી તેમજ તેને પછીથી શેહાદીની સનદે
વધાવી વધારે આસ્તવાર બનાવામાં પણ કશું ગેરકાયદે
ગણાવું જોઈતું નથી. તારા પવીત્ર હાથની ઉમેદવારીમાં તે
આજવેર મને ખોટી કીધો, અને હું ખુશી શાયે ખોટી

થયો, પણ ફીરોઝને જોહારીથી બચાવા હવે મને કાંઈક સગપણની સત્તા ન્નેઈએ, અને તે તારા તરફથી મેળવવાને હું ખાહેશમંદ છું. તારાં નાધલાં કુટુંબમાં હું પલોટાઈ ગયલો છું, તોખી હજી એક પારકો છું, અને એક પારકા તરીકે ફીરોઝને ધાક અથવા ધમકીથી બચાવાને મને હવણું કાંઈક હક નથી; પણ તું તેની વડી બેહેન ન્ને મને નેકાથી નવાજે તો ફીરોઝ સાથની મારી અતલગની સગાઈ મને તેના બાબમાં ઘટતું કરવાને ગોયા એક સનદ પુરી પાડશે.

મેહરીન—તો મારે કબુલ છે. તારાં નેકનદ ખેસાવંદો રૂબરૂ આજેજ શેહાદીના પાક ગાંઠથી સદાની એક થવા હું તૈયાર છું. એક સદગુણી ભરથાર પામવો એ એક સ્ત્રીનું સૌથી શ્રેષ્ઠ સુભાગ્ય છે, અને તેવા એક ખાવંદ તરીકે તું વાહાલાને ખાહાલ રાખવા હું મગરૂબ થવશ. (જાયછે.—પરીન આવેછે.)

“ મયે જાંણીતીથી પરીએંશિ ”—એ રાહ.

પરીન—અરે અરે નસીબ, એ નવો થયો સેતમ, તુલક ક્યાં મીશાલ^૧ એ હું રહું કરતી ગમ!—અરે. જરીયાંણુ લઈ જઈ નહીં પાછો આયો યાર,^૨ ક્યાં તક^૩ હું નસીબને રડશ દમબદમ!^૪—અરે. રાહા ન્નેઈ રડી રડી હું થાઉં રે બેજર, ક્યાં વેર^૫ વેર^૬ કરશે તું હુંસે^૭ અએ કરમ!—અરે. ઉદાસી હું દાસી તેહારી,^૮ અએ મારા ફીરોઝ, ક્યાં સુધી હું ખમશ એ જુઠાઈના જખમ!—અરે. (કાઉસ આવેછે.)

કોણ, બેરાદર કાઉસ!

કાઉસ—હા નેકનદ બાનું. વગર ચેતાવવે તારા પાક એકાંતવાસમાં અચખુચ આવી ઉભો રહી ખલલ કરવા સારૂ હું શરમીંદો છું, પણ જે પાક હેતુથી હું અતરે હાજર થયો છું તે એ

૧ માફક. ૨ ભરથાર. ૩ સુધી. ૪ વારંવાર. ૫ સુધી. ૬ અદાવત, દુસમની.

૭ મારા સાથે. ૮ તારી.

મારી બેઝદબીની પુરતી દરગુજર છે. વાઈ, આપણે હયાં એકલાંજ છીએ, બાનું?

યરીન—હા સાહેબ. બેહેન મેહેરીન ખુશરોસે નકાથી એક થવાને હવાણાંજ મારાથી રૂખસદ પામી ગયલી છે, ને (દુઃખથી) બહાલા ફીરોઝના રોશન દેદાર નેવાથી તો હું હજીતક બેનસીબ છું. મારા શાથ કાંઈ ખાનગી ગુફ્તેગો કરવી છે?

કાઉસ—(બાબુએ) ત્યારે આવી તક ફરીથી હાથ આવનાર નથી. (મોટો) હા બાનું. મારી વાત ખાસ કરીને ખાનગી છે, અને તેથી આપણે હયાં એકલાં મધ્યે છીએ એ ત માફે તેમજ તાઈ સુભાગ્ય છે.

યરીન—(અચરતીથી) એટલે સાહેબ?

કાઉસ—અફસોસ અએ બાનું, હું શું બોલું! જે આફતની મારે તુંને ખબર આપવી છે તે જાહેર કરવાને મારી જબાનમાં જોર નથી. મારી પાસ પુરતા બોલ નથી.

યરીન—(ગભરાઈને) અરે રે, એવું તે તે શું છે? મારો ભરથા—

કાઉસ—સલામત છે, પણ હવે તેની સલામતીમાં તારી સલામતી નથી.

યરીન—એટલે ?

કાઉસ—તે તારી પાક મોહોબતને લાયક નથી, અએ બાનું. હું લોક નીંદાપર એતખાર લાવનારો આસામી નથી, પણ મારી ખાતરી થઈ છે, અને મેં નજરે જોયું છે કે તારો ફીરોઝ તુંને બેવફા થયો છે.

યરીન—(ચોકીને) એ ગજબ, હું આ શું સાંભળું છું!

કાઉસ—તું બીલકલ, બોલે બોલ, હરફ હરફ સાચી વાત સાંભલે છે. તે એક વફાદાર દોસ્ત તુંને સંભલાવે છે. વધારે શું બોલું અએ ભલી પણ બોલી બાનુ, પણ મને અફસોસ સાથ બોલવું પડે છે કે તે તેને ખ્યાર અને વિશ્વાસમાં સપુરદ કીધેલું જરીયાંણ એક અનીતીમાન અને બેમરવત આફતને સાણગાર આપે છે.

પરીન—(ખુમ પાડીને) ઓ નહીં નહીં, તે કેમ બને? તે તો મેં તમારેજ વાસ્તે આપ્યું.

કાકિસ—તે સઘડી એ માહા ખુરાની ઠગાઈ હતી. મારી સહીને કાગલ જે તુંને એણે ખતાવ્યા તેખી ફરેખી ઢોંગ હતો. મેં એવો કાગલ લખ્યોજ નથી. હું કશું જાણતોજ નથી.

પરીન—ત્યારે મારાં દુઃખની જામ પુરેપુરી ભરાઈ રહી (રડેછે) અરે અરે ફીરોઝ, આ કેવો ભયંકાર દગો! (ફસડાઈ પડેછે.)

“સજનકે હાથ પંખા પંચરંગી”—એ રાહ.

અરે દલદાર, તેં જો ઠગાઈ,^૧ મારું સુખ ગયું છુટાઈ—અરે.
તારી મોહબતમાં હતો દગો નહીં, હતી નહીં એટલી હું હયરાંત,
દગો કરીને ઉમેદ ગુલસન^૨ કરી દીધી તે વયરાંત;
અરે અફસોસ, ઠગાઈ એમ થાઈ—મારું સુખ.
સહ ખચ્યું મેં, અએ અઝીઝ રે, પણ થઈ આનેજ હું હવે,
થઈ જક્ષા એ ભારી ભરથાર, તારી વક્ષા જવે;
અરે દલદાર, તણ કાંએ દાંનાઈ—મારું સુખ.

કાકિસ—હવે ગમ કરવાથી શું ફાયદો હાંસલ થવાનો છે, અએ નેકજનક પાકજનક બાનું? ધીરજ ધર.

પરીન—ધીરજ! ધીરજ એટલે શું? અરે રે, જેને જાંનથી જયાદ આહ્યા તેણેજ જયારે એવો ભયંકાર દગો કીધો, ત્યારે હવે ઉપાય શું?

કાકિસ—ઉપાય એક હાથમાં છે, પણ એક સોના જેવોજ કારગત છે. અએ દેલરૂખા, તારાં દુઃખ વચ્ચે દીલાસો થઈ તારો કમીનો ફરમાંતખરદાર થવા હું સર ઝોંકાવી આરબ્તુમંદ ઉભો છું.

પરીન—(ચોંકીને) એટલે સાહબ?

કાકિસ—અએ બાનુઓની બાનું, જયાંવેર ફીરોઝમાં ફીરોઝપાણું હતું ત્યાંવેર તેં તેને ઓસ્તવાર અને પાક વક્ષાદારીથી આહ્યા, પણ જયારે તે પોતે પોતાને હાથે એવી ફીરેસ્તાઈ વક્ષાઈને નાલાયક

હયો છે, ત્યારે તેણે બદકાર બેવફાને ચિહ્નકાર. તેનાપર કીનો લેવા એક પેહેલવાની અબલાનાં કવતથી કમર કસી તૈયાર થા.

પરીન—અને તે કંઈ રવેસે?

કાઉસ—એકજ રવેસે, અને તે એ કે આ પલીદ ધામ મુકી આએજ ઘડીએ ચાલ મારી સાથે. હયાં તું દરેક પલે વધતાં સંકટના વધતા જામમાં છે, તેમાંથી બચવા—સુખી થવા મારી જોદનો માયા ભરચો સાક્ષી બાહાલ રાખ.

પરીન—(ઘણાજ ગુસ્સાથી) અએ બેલગામ ચોર, બંધ કર તારી પાપ ભરેલી બકવા. બે બદામ કમીના કુત્રા, મને બોલવીને ભુલાવાની તારી નીચ કોશેશ બીલકુલ હરામ ગઈ છે. હું પેહેલાં તારાં બોલવા પર ડગાઈ, પણ હવે મારી ખાત્રી થઈ છે કે મારાં ફીરોજ મને બેવફા નથી, પણ તું બદકાર તારી ખુરી નેમમાં ફાવવા એ ફરેબ માત્ર મચાવેલો હતો.

કાઉસ—હું : હું : એટલું બધું? અએ કમસમજ ચોરત, તું એમ ના જાણતી કે તારા આએ દોલાના દાબથી હું કાઉસ બચ્યો દબી જવશ. દોસ્તીના સાહ્યા હેઠલ તારા ભરથારને પાયા-માલ કરો મેળવાનો મારો અખતરો હું પુરો કરી રહ્યો છું, તો હવે તેના જાહેર શત્રુ બની તેનીજ મોહદારની હોરમતની ધુલ જો સમજીતથી નહીં તો હું જાસ્તીથી—જબરોથી કરશ.

પરીન—(તીરસકારથી) અરે મુજ, તું દોસ્તીના પવીત્ર તરીકાપરથી આવારવા જેટલોબી નાલાયક છે. હેવાંનીઅત હવસોથી ભરપુર હે આદમીયત હેવાંન, જે બનતું હતે તો તારાં આ પાપ માટે મારી ખુનખાર ચરમોમાં ચમકતા ખુનરૂપી આત-શથી હું તને ખાત્રીને ખાખ બનાવી દેતે. પણ જા હે નાલાયક નીચ, જોકે હયાં હું એકલી છું તોબી તું જાણું શું એક ચકીનદાર ચોરતની હીંમત? જાણું શું તું હેમક ચકીનની કીંમત? ચકીનની હીંમતમાં છે ચોરત નરે શોર,

તું પાપની પીછાણમાં છે હીચકારો આખેર.
એકજ મુજનું યકીન, એકજ મુજનો યાર,
ગાણું છું હું એકજ જેમ પરવવદગાર.

કાઉસ—એમજ છે ની અએ આરત ત્યારે? મારી સમજવતો કે
ધમકીની અસર તારાપર પોહોંચતીજ નથીની?

“કરવતીઆં લેને દે”—એ રાહ.

પરીન—હટ હટ હયાં કાણું કર—જરે મુજ.

શીહા સુરત પર આગ લગાડ.—હટ.

થુકી જીવતર પર, જા ફરમાઉં,

જા-જા-જા જાલેમ, જાંહનમ જા.—હટ.

(તેને ઘણા ગંભીર ગુસ્સાથી હરકાટીને કાઢી મુકેછે—કાઉસ
તેના ગુસ્સાથી દબી જઈ નાહસી જાયછે.)

પ્રવેશ ૩ જે.

કાઉસનું ઘેર.

[કાઉસ અને ખરજોર.]

કાઉસ—(ઘણીજ નાશીપાશીથી) કાંઈ નહીં બન્યું ખરજોર. તે લટરા-
જખોર આરતની જબાદરાજી આગલ હું બેતાકાત બાયલો
બની હીચકારા હેમકપેરે હોંમત હારી હીણપસ્તી વચ્ચે
પાછો નાહસી આવ્યો. આહા! શું કહું ખરજોર, નેકજદ
આરતો પોતાની નીતીની જાલવાણીમાં એટલી બધી જોરેમંદ
હોયછે, એવો મને મારા આખા અવતારમાં કદી અનુભવ
થયો ન હતો. તેની તેજદાર ચરમોનો ચમકાત-તના
મીજાનનો મરદાત, અને પાક ગુસ્સાથી ફૂકતાં તોણીનાં
રશીલાં નેણાએ મને ઘાસ્તીથી ધુજાવી એવો તો નામરદ
બનાવી મેળ્યો, કે ફૂકત તેના હાથના એક ગંભીર પાણુ
દબદબા ભરેલા એસારાની ધમકીથી હું શરમીંદગીભરેલા
હાલે નાઉમેદ થઈ પાછો નાહસી આવ્યો. પાણુ વાઈ
ફીરોઝની શું ખબર!

અરજોર—ફીરોઝ મારા પાસ બીજાં ઉછીનાં નાણાં લઈ રમવા બેઠો, ને છેલ્લો બાજુ છેલ્લી બાજુ કરતો ગયો ને રમતો ગયો, એટલે પેટ ભરતું રમી ધરાયો, ત્યારે બીજા બાવીશ હજાર માટે સામો મારો કરજદાર થયો!

કાઉસ—બાવીશ હજાર?

અરજોર—(હસીને) હા બાવીશ હજાર, કે જ્યારે તેનાં ગજવામાં તો બે ફુટી બદામ વટીક હતી નહીં!

કાઉસ—પણ ત્યારે તો એ ચરેલો ખુબ બીજવાઈ ગયો હશે?

અરજોર—અરે બીજવાવાનું શું પુછશે, પ્યારા રફીક! મેં તો એમજ ધાર્યું કે એ બીચારાની આગરીજ ખરી ગઈ; સઘલું ભાંજ ફાડ ને માર ફાડ કરતો મારી નજર આગલથી બહાર પડ્યો.

કાઉસ—પણ તે ગયો કયાં?

અરજોર—ખુદા જાણે કયાં જાહેનમાં હોમાવા ગયો.

કાઉસ—ત્યારે અરજોર, હવે આપણને આલસુ બેસવાનું નથી. તે હયાંથી હારેલો મારેલો હવે ઘેર ગયો હશે, ને તેની નાપેકાર નારે તેને મારે માટે સઘલું ફાડી મુક્યું હશે, વાસ્તે હવે આપણને આ દેશની હવા ધણી ગરમ પડશે, હવે આપણને નવાં છટકાં વગર ધીલે માંડવાં જોઈએ.

અરજોર—અને તે શું?

કાઉસ—તે એજ કે તું હમણાંજ સરકારી અમલદાર સાથે તેનાં મકાંન પર ધસી જા, ને તારા બાવીશ હજારનો એકદમ તગાડો કર.

અરજોર—પણ તેના પાસ ખાવાની ખાખ નથી, તો બાવીશ હજાર કયા ચુલામાંથી તે જાંહાંસવાનો હતો?

કાઉસ—હમક, તે નહીં જાંહાંશી શકે તેમાંજ આપણી ફતેહ છે. કરજદારીનો વાંક આપણાં શેહરમાં કયાં નાનો સુનો ગણાય છે! તે કરજ આપી શકશે નહીં તેમજ તારું કરજ ના પાડી કે નામુકર જઈ શકશે નહીં, ને તેથી તેને પકડી જાંજરે જકડાવી તું કેદખાને પુરાવ. જા દોડ, વખત ના ખોલ,

કારણ કે દરેક પલે હવે જ તે છુટો રહ્યો તો આપણે પોતાને માટે ભારે જોખમ ભરેલો છે.

બરજાર—જે એમજ છે તો હું આ ચાલ્યો. હું હવણાં આવી તુંને આ કામ સંરજ્ઞમ પાર ઉતારી આવવાનો ખચર કરશ. (જયછે.)

કાઉસ—(એકલો-ખત્રાપાથી) અરે અફમોસ, હું કેવો નાહીંમત, નાતવાન, નાકોવત ખાયલો! હું હાંફી હુફી તે દલરખા નાજનીને હાથ કરવાના હેતુથી ગયો, પણ જાંણું તે જાદુગરણીએ મારી જીખાંન અને હાથ પગ જાદુથી બંધ કરી લીધા હોય તેમ હું એક બુઢીયા કે બાલક પેરે બીહતો ધુજતો પાછો નાહસી આવ્યો! (હાથ પર હાથ અફાડી) હેફ-લેઆનત પડી મારી એ હીચકારી તખેલ ઉપર. (બારણું ઠોકાય છે.) કોણ?

(ખુશરો આવેછે.)

ખુશરો—એક દુસમન. તું લુચ્છાનો એક હરકતો વેરસી મુદ્દ.

કાઉસ—અને તોબી આ મારું પોતાનું મકાંન છે, ને મારાં મકાંનમાં ચાલો ચલાવી આવી મને અમપાન કરનારા હેમકોને હું પુરતો સવાદ ચખાડી શકશ.

ખુશરો—(ગુસ્સાથી) તું તારાં મકાંનના આશરા ઉપર મુસતાક થાયછ, હું હીચકારા! પણ તારા જેવા બદ માણસોને સજ્ઞ કરવા કોઈબી જગ્યા નાલાયક નથી. (આંગ ઉપર જયછે.)

કાઉસ—(ભરાતો છુપાતો) જો બચ્યા તું પસ્તાશે, પણ મને તું કેહેવા શું માગેછે!

ખુશરો—થોડુંજ. હુંકેમાંજ. ફક્ત એટલુંજ કે તું દારતીના લેખાસમાં દુસમન, વધારે-ફીરેસ્તાઈ અવતારમાં એક સેહતાન છે, અને તું સેહતાનને તારો સઘલી સેહતાનીયત વચ્ચે હવે તારી કેહર કાઢી હું સારી રવેશે પીછાંણી ચુકેચાહું.

કાઉસ—આએ તો હવે હદ થઈ. કોણ છેરે બાહર, બરજાર, તુસ સોરાખ, ગેવ!

ખુશરો—(બારણાંમાં આડો ઉભો રહી) કોણ નાપેકારની તાકાત છે કે મારી ને મારા ગુસ્સાની વચ્ચે માથું મારી તું હીચકારાં હવાંનને બચાવા હીંમાયતમાં બાહર આવે!

કાઉસ—(બીહુનો ધુજતો) એટલે, શું તું એમ ધારેય બચ્યા કે હું તારાથી બીહુન?

ખુશરો—ધારું? અરે નીચ, ખાત્રીથી માનુંંચ. (તેને પકડીને) છેલ્લા આપણે મલ્યા ત્યારે બાનુઓની હજુરમાં તું ખટપટ વધારવા રાજ ન હતો, હવે શું છે? (કાઉસ ધુજેછે) પણ અરે દસદર, તારું હીચકારાપણું તો છેક હદ કરેછ. ફક્ત મારા અવાજનાં જ્ઞેરથી તું નાખકાર આટલો ધુજેછે તો તું જેવા અકસર હીચકારાપર ત્યારે તો વેર લેવા હાથ હુચકવો એ બી હીચકારાપણુંજ છે. તુંને એક સેહજમાં જમીનદોસ્ત કરી જાનથી જુદા કરું એવો મારો એરાદો થાયછે, પણ તું મારે લાયકનો હમનબરદ નથી, એટલે મારું દોસ થતું નથી. હું બીજી અને વધારે ઘટ્ટી રવેસે તારી ખબર લેવશ.

(જતો રહેછે.)

કાઉસ—હવે મારા જીવને ધીરજ પડી. ખાનેખરાખને જોતાંજ મારો જીવ ઉડી ગયો હતો, ને હું મારા દહાડા ગણાઈ ચુકેલા સમજ્યો, પણ બાજનો રંગ ફેરવાઈ ગયોછે, તો હવે દાવ મારવાની મારો વારણ છે. આવતી કાલેનો સુરજ એ ચંડાલ જેવા નહીં પામે તેની મને ગોડવાણુ કરવી પડશે. પેલો ખરજ્જેર લાલચુ છે, તેને જ કાંઈ આપવા કહ્યું તો તે બચ્યો એ કામ આસાન પાર ઉતારી આપશે. ડીકછે, ડીકછે લુચ્છા ખુશરો, તું તારાં કોવત ઉપર મુસ્તાક છે, પણ તે મુસ્તાકીની મગરૂબીના વચ્ચે હવે થોડાજ કલાક બાકી છે. (જાયછે.)

પ્રવેશ ૪ થો.

એક રસ્તો.

(શીશજ દાખલ થાયછે.)

“મસ આતમે ઉલકતને”—એ રાહ.

શીશજ—અફસોસ કે આ દુન્યાસે હું રદ થયો રે યાર,

જુલમ મુજપે જમાનાનો બેહદ થયો રે યાર.—અફસોસ.

તજી બહાલાંઓ તમને હું ભટકું થઇ હુયરાન,
અફસોસ રે અફસોસ હંજર સદ થયો રે યાર.—અફસોસ.

(ગાયણ પુરૂં થતી) અફસોસ રે હીણાં નસીબ, શું તેં એવુંજ
• સરજવેલું હતું કે જુગારના લખમાં 'હું' ખોહાર થવા છતાં
દેવાંનો ખન્યો જાહે, અને તોખી એકબી ખાજમાં મારો
પાસો સવલોજ ન પડે! ઓ કેરદગાર, તુંથી દયા ચહાવાનેબી
હું નાલાયક છું, કેમકે હું છતા વારસે મારાં નાવારેસ થઈ
પડેલાં બે વહાલાંઓની હાલતનો જુગારથી ખોહાર થવા
પેહલાં હું કદી દયાથી વિચાર કરવા થોલ્યો નથી, પણ
તોખી દયા રે દયા, ઓ દયાના ભંદાર! હવે મારા થાકેલા
કંઠાલેલા—હાડમાર થયેલા જીવપર દયા કર. (રડીને) હું બંબે
દીવસનો જુખો તરસો કાંઈ ખાનાની તલખમાં ભટકુ છું, પણ
મારાં ગજવામાં એક કુટી બદામબી રહી નથી કે જેથી હું
ફકીરનો વટોક ખોરાક લઈ મારો હોજરીની આગ કમ કરું.
(દુઃખથી) મારૂં ઘેર દુર નથી, પણ ઘેર જવાના ખ્યાલથીજ હું
શરમથી ધુન્નું. જેઓ દોષતની રેલછેલમાં એસ કરતાં હતાં
તેઓને આશીઆલાં ભીખારી બનાવી મેલી હવે તેમનોજ
આશા કરતો હું તેમના પાસ જાહે, તે કરતાં ઓ કરોમે
કારસાજતું મારૂં મોહાતજ કાંય નથી નોખજવતો! હવે ઉપાય
રહ્યો નથી, સીવાય કે કોઈ ઘરમાતુ નેકજાદથી ભીખ માંગાને
બે દરમ મેળવું, અને કાંઈ ખોરાક ખરીદી મારી જુખે
કકલતી આંતરડીને શાંત કરું. હા, સાંમેથી કોઈ મદદ આલ્યો
આવેછે. એ ખેરેહમ નશીબ! એ હીનપસ્તીનો વખત તું
દખડાવે છે, તે કરતાં કોઈ મોજેજથી આજ ઘડીએ મને તે
દાદગરની દરગેહ પોહાંચાડી મેલ, કે મારાં દુઃખનો અંત
આવી જાય. (એક મદદ આવેછે.)

“શહેનશાહ જાનહ આલમદાર” —એ રાહ.

ફીરોઝ—(આગલ જઈને) બેહરે? ખુદા કરો મુજપે કરમ,
બખ્શો મને ખાતર ખુદા બે દરમ;

ભુખો છું હું રાત બેથી અંધ નેકજાદ,
દયાથી લેવો દાદખાં મારી દાદ.

મદ—(અજાણીથી) પેશાનીથી ખાનદાની આવેછ નજર,
થયો હાલ એ કેમ, અંધ બેસખર !
શું છે તારું નામ અને શું ખાનદાન ?
હકીકત જવાંન તું મુજસે કર બ્યાંન.

શીરોઝ—(ઘાણાંજ દુઃખથી) પુછો ના પુછો ના પુછો મેહરખાંન,
ખાતરે ખુદા ના પુછો ખાનદાંન.
ખાનદાંની છું ફરજ-જોઈછ બેસુમાર
દાસતની રેલછેલ ને પૈસાના લાર ?

મદ—ગયું કેમ ત્યારે તે જણાવ અંધ જવાંન,
ખાધું કેમ તે સઘલું તેનું કર તું બ્યાંન.

શીરોઝ—ખાધું મેં તે સઘલું જુગારમાં હજુર,
હીણાં મુજ કરમે કીધું સૌ તે રૂધુર.

મદ—હેવાંન્યત હવસની છે એ તારો બુલ,
ચરેલા ચડસની તબેહ અનમુલ ;
સુધારજે-સુધારજે હજીબી જવાંન,
થેલી આ એક સોની કબુલ તું માન. (જાયછે)

શીરોઝ—આ રેહમી સાહેબ તારા ભેદ ભરમો સમજવે જેવા ભારી છે
તેવાજ તે દુઃખની સજ્જથો જખમાવા કે સુખની હસીથી
નવાજવા નવા અને મોજુદ છે. આ નહીં ધારેલી રીતે
મલી આવેડી એક સોની યેત્રી કરકસરથી ચલાવતાં મને
લાંબો વખત વેર ચાલે એવી પુરતી છે, કે જે અરસામાં મારાં
પાપની બુલની તોખાહ કરી હું તે ઇનસાફી ખાપની દરજેહ
પસ્તાવાથી પાક થયલાં દોલે જવાને તૈયાર થઈ રહેવશ. (જરા
થોભીને) અરે, પણ ત્યારે મેં વીસારી મેલેલાં મારાં બે
નીરાશ્રીત વહાલાંઆનું શું થશે ? તેઓનો તે કીરતાર નિગે-

હબાંન થશે, કેમકે તેમની આવી ભયંકાર ખરાબી કોધા
પછી તેમની નેક હજુરમાં હાજર થવાની હવે મારામાં
હીંમત અથવા તાકાત રહી નથી.

(જવા કરેછે—સાંમેથી બાબક આવેછે.)

“ પકડો પકડો ઇસી ઘડણુને ”—એ રાહ.

બાબક—સોધતાં તું જને થાકથી સાહેબ થઈ ગયો હું નરમ નરમ,
હાલત હેરાંન તારી હમારી થઈ ગઈ, કર કરમ કરમ.
ઘરમાં ગમનાં આંસુ રડેછે બન્ને તારો ગરમ ગરમ,
જોઈ વીલાપ એ તેમની જુદાઈના જગ પુકારે શરમ શરમ!
ત્રણ ત્રણ રોજથી દીઠાં નહીં કંઈ ઘરમે તારાં કદમ કદમ,
સાહેબ શાએ ચુક્યો એવો બની બેફાંમ તું ઘરમ ઘરમ ?
ઘરથી બાકાત ભટકેછ શું કામ, કહે તું તારો ભરમ ભરમ ?
ચાલ તું સાહેબ—રડતી નારોનો તું ગમ કર બરહમ બરહમ.
(પડાવેછે.)

“ તેરા શુદ્ધો અહેશાંન પરવરદીગાર ”—એ રાહ.

શીરોઝ—લઈ ચાલ મુજને બાબક બુજેગં વફાદાર,
કુખી સુની હયવાલ ખરે ગમખાર.—લઈ.
ખોહી દાલત જુગારના લખમાં તમામ,
કીધાં ખોહાર વહાલાં—થયો હું બદનામ;
દયા કર મુજ હાલપે અએ કીરતાર,
કસમ લઉં કે ફરી નહીં રમું જુગાર.—લઈ.
(જાયછે.)

પ્રવેશ પ મો.

એક રસ્તો.

(ખરજોર અને કાઉસ વાત કરતા દાખલ થાય છે.)

કાઉસ—એ બી બરહક છે, પણ હવે ફીરોઝની વાતપર આવ્યે. મારાં
ફરમાંન મુજબ તે તારાં માંગતાં લેણાંને પેટે સરકારી
લોકમનામાંથી તેને કેદખાંને પુરાવ્યો ?

ખરજોર—હા રફીક. તારાં કહ્યા ઉપર અમલ કરીને હું બાહાદશાઈ હોકમનામાં સાથે સરકારી અમલદારો લઈ તેનાં મકાંન ઉપર ઘણી ગયો. તે આપણી આગલથી છુટો પડેલો કેટો ઘેર ગયલોજ નહીં, અને બે દીવસ વેર બુખો ખ્યાસો બાહર ભટકટો હતો, તો એતેફક રસ્તામાં ઘરડો બાબક મલી ગયો, તે તેને પટાવીને ઘેર લઈ ગયો.

કાઉસ—અને એ વાતની તને કેમ ખબર પડી?

ખરજોર—ફીરોઝની મોહોરદારે રહતાં રહતાં એ વાતની મને ખબર કરી. તોણીએ મને આજેજનાં આંસુઓ વચ્ચે જણાવ્યું કે તે બુખો તરસ્યો બે દીવસે હવણાંજ ઘેર આવવા પામ્યો હતો, માટે મારે તેને તુરત ઘસડી જવા જેવો જીલ્લાત કરવો નહીં.

કાઉસ—અને તે શું તેના જવાબમાં કીધું?

ખરજોર—ફીરોઝની મોહોરદાર અને તેની બેહેનના વીલાપ ભરેલા કકલાતથી અને બાબકના કાલાવાલાથી મને દયા તો અતી-ઘણી લાગી, પણ તારા ગુસ્સાનો ડર કરીને મને તારૂં ફરમાન અદા કીધા વના ચાલ્યું નહીં.

કાઉસ—તે અતી ઘણું નેક કીધું. વેર અને દયા બન્ને એક મકાંનમાં સાથે વસી શકે નહીં, ન તેથી તે વેર ઉપર દયાને ફાવવા દેવાનું હીચકારાપણું બતાવ્યું નહીં એ ઘણું સાબાશી ભરેલું છે. પણ વારૂં ફીરોઝે એ ફતકો કેમ ખમ્યો?

ખરજોર—ફીરોઝ એ ફટકાથી તમામ આજેજ થઈ ગયો. તે હવે સમજી ગયો કે તું ખીરાદર તેનાસે દગો કરતો હતો, અને તેથી તેણે જમ તારાપર તેમ મારાપર ગાલો અને કદુવા-ઓનો વરસાદ વરસાવ્યો. છેલ્લે જ્યારે તેની મોહોરદાર ને બેહેનની ગોદમાંથી તેને જાસ્તી સમેત ઘસડી લઈ જવામાં આવ્યો, ત્યારે તે એક બચ્ચાં પેરે ડસકાં ખાઈ રહ્યો.

કાઉસ—ત્યારે એ તો થયું ખરજોર. હવે એકજ છેલ્લો ફટકો લગાવવાનો છે, ને તે લાગ્યો એટલે તુંને કબુલેલા વીશ હજાર આપી

(બાબુએ) આપતો મરે ન લેતો સાથે—હું ન તું અહીંથી
પોબારા માપી જઈશું.

બરનોર—અને બીજું કામ તે પેલા ખુશરોને ઠાર કરવાનું
છે, નહીં વાડ?

કાઉસ—હા તેજ. એ ચંડાલ આપણા હંધાડો શત્રુ થઈ બેઠાછે, એટલે
જે વખત જાયછે તેમાં એ આપણને સપડાવી દેવાનો, વાસ્તે
તે એમ કરે તે અગાઉ તારે તેને તારી તેમજ મારી સલામતીને
સારૂ ઠાર મારી નાંખવો પડશે.

બરનોર—રફીક બધું બનશે, પણ ખુન મારાથી થઈ શકવાનું નથી.
અરે! ખુનના ખ્યાલેજ મને ધાસ્તીનાં ધુન્નરાં અને
ઘભરાતનાં આંકરાં ચઢેછે!

કાઉસ—હટ નામરફ બાપલા, તું એક ધરાની બચ્ચાને શરમાવે
એટલી હદ સુધીના હીચરાકો છે. ખુન કરવાં તે શું કાંઈ
મુશ્કેલ વાત છે? અરે હેમક, માડું જો ચાલતું હોય તો હું તો
રમતાં રમતાં અને ચાલતાં ચાલતાં લોકોનાં ડોકાં ઉરાડી
નાખું! એમાં કોણના બાપની મનાછે? ફક્ત હીકમત
હીંમત અને સીફત જોઈએ. હોંસ પકડ હેમક, હોંસ પકડ.
એમ આવ : શું તારામાં તોખમદાર ધરાંની કુવત નથી?
(ઉસ્કેરીને) હીમત ધર. એકજ ફક્ટો, ને સૌ તમામ થઈ
જશે. જો ખુશરો જીવ્યો તો હુંજ મુવો એમ નથી, પણ
સાથે લાગો તુંબી મરવાનો, અને ત્યારે શું તુંને તારો જીવ
વહાલો નથી.

બરનોર—(વીચાર કરતો) હા જીવ વાહાલો તો છે.

કાઉસ—ત્યારે શું? તું બસ ઠંડાવ કર. તારી સલામતીને ખાતર
ખુશરોને જાનંતી બેજાનંત કરવાને એસતવાર ઠંડાવથી કમર
કસી તૈયાર થા.

બરનોર—(ઉસ્કેરાયલો) ઠીક છે ત્યારે, જા મારે કપ્પુલ છે.

કાઉસ—(તેને કોટી કરીને) હવે કેવો ખ્યારો ને ડાહ્યા લાગેછ, મારા
દાસ્ત! એમજ જોઈએ. હવે ત્યારે સંભાલજે ; ખુશરોનો ઘેર

જવાનો સમો થયો છે ન તે હવાળાં અહીંઆંથી પસાર થશે. હું અહીંથી ઘેર જાઉં છું, કેમકે મને જ્ઞેતાં ખુશરો કદાચ વેહેમાશે. હું ઘેરમાં તારી અતી આતુરતાથી રાહ જોવશ. (જવા કરેછે.)

અરજાર—પણ જરા સખુર કર દાસ્ત, ધાર કે ખુશરો મારા હાથ પર મુવો તો પછી?

કાઉસ—તો પછી? તું નહીં સમજ્યો? તો પછી મારી મતલબ એ ખુનનો અપરાધ પેલા ફીરોઝપર સાબેત કરવાની છે. તારી સાક્ષી તો મોજુદ છે, ને તે ઉપરાંત જરનાં જરથી આપણે બે ચાર ખીજ સાક્ષીઓ ઉભા કરીશું, ને સરકારમાં એ ખુનની ખબર કરી ફીરોઝને સપડાવી દઈશું. (ખાનુએ) અને ત્યારેજ પેલી નાપેકાર પરીનનું જોર ભાગશે ને તે મારા હાથપર માહાત થશે. કેમ ખરજોર, સઘળું સમજમાં આવ્યું? જો જો હો, કાંઈ ભુલ નહીં થાય. તું હયાં તારું કામ તમામ કરી આવ, કે પછી આપણે સતાવાલાઓ સાથે બંદી-ખાનાંમાં ધસી જઈ ફીરોઝને પકડીએ, ને વધારે દુઃખ ભરેલાં બંદીખાનાંમાં પુરાવી તેની ગરદન જલદીજ જલાદને સપુરદ કરાવીએ.

અરજાર—ઠીક છે ત્યારે દાસ્ત, તું જ અને હું પુકે આવું છું. (એકલો) ખુન કરવાનું માથે તો લીધું, પણ ખુન કરવાની છ-છાતી ચાલતી નથી. વખત પાસે આવેજ તેમ ધ-ધ ધુજરાં છુટે છે, ને જ-જખાંખી સાથે લ-લડેછે! ઓ પેલો આવ્યો, મારે ખાનું થઈ જવું જોઈએ.

(ખાનુ થાયછે—ખુશરો મેહરીનની ખુબશુરતીની સીફતમાં ગાતો આવેછે.)

“ગુલ ચમનને ખીચુ” —એ રાહ.

ખુશરો—પ્યારી મારી નહીં વીસારી દઉં યાદ તારી, તુંજ હોસાંનનો છે છાપ ભારી ઓસતવારી. મીઠી મેહરીન પ્યારી મારી તારો દીલદારી,

છે મધુર આસનાઈ હુર સમાન મુખ્યારી.
તુંજ નેણ રસીલાં પ્યારી-ગોલાખી રૂપસાર,
નાગ કાલા સમાન તુંજ કેસનાં ઝુલકાં પેચદાર.
હરાણુ પેરે ચતુર તુંજ ચશમે ચમકે પ્યારી,
હોઠ પરવાલાં-દાંત મોતીની માલા જારી.
ખુદ ખુબસુરતીના ખીલેછે ખાગો ખાહારી,
જખમાવે જ્ઞતાંને જેમ કારી કટારી.

(બરજેર તેને કટારી મારવા જાયછે તે ચોકીને અચકી જાયછે.)

અરજોર—(ઘભરાતથી) ક-ક-કટારી! નહીં, મુ-મુરખી સાહેબ,
કટારી નથી. (છુપાવી દેવાની કોશિશ કરેછે.)

ખુશરો—(ભારે અચરતીથી) અરે આએ શું બેદ? સખર કર અએ
નાપેકાર આય તો એક કારી કટારી છે.

અરજોર—(ઘણાજ ઘભરાતથી) માફ કરો મેહરબાંન માફ કરો,
એમાં મારો વાંક નથી. તમારું ખુંન મારી ખુશીથી કરવા
હું નહીં તાંપ્યો હતો.

ખુશરો—યા પરવરદેગાર, મારું ખુંન!

અરજોર—હા સાહેબ, તમારું ખુંન, પણ તે કરવાને તો મને પેલા
ચંડાલ કાઉસે ઉસકેર્યો.

ખુશરો—(ખાનુએ) યા ખાવીંદ, કેવા સંજ્ઞગથી-કેવા ચમતકારથી તે
મારો જન આ હોનારતમાંથી બચાવ્યો છે. (મોઢે) અને
ત્યારે તું નાપેકાર એમ બચાવ કરેછે કે હુમાણાં તે જે મારા
પર કટારી ઉગામી તે તારી મરજીથી નહીં, પણ પેલા ચંડાલ
કાઉસની સમજવતથી હતી!

અરજોર—હા સાહેબ. તમે જો મને માફ કરવા કબુલાત આપો તો
હું સઘળું કબુલ કરી દેવા તૈયાર છું.

ખુશરો—તું જેવા પાપના હમશરીકને માફ કરવું એખી તે કીરતારની
દરગાહમાં એક પાપ કીત્રા બરાબર છે, પણ જ તુંને હું
આ તારા ભારે વાંક માટે માફ કરું છું, ને બાલ હવે જે
કેહવું હોય તે ખુદાને હાઝર નજર ગણીને.

અરજોર—તમે મેહરખાંન તે દીવસે કાઉસને તેનાં ઘરમાં મલો આવ્યા ત્યારથી તે તમારા જાનપર ઠાપેલો હતો, અને તેથીજ તેણે તમારો ઘાણુ કાઢવા મને મોટી લાલચે મેદાંન પાડ્યો.

પુશરો—ત્યારે જ તું કાઉશનો હમશરીકજ છે તો પેલા ફીરોઝને કેદખાંને પુરાવામાં તારો પાપી હાથ હોવાજ જાણ્યો, તે વિશે તું શું કેહવા માંગેછે?

અરજોર—સાહેબ, તમે મને માફ કીધુંછે ત્યારે હું તમારાથી કશું છુપાવા માંગતો નથી. કાઉસ દોસ્તોના લેખાસમાં ફીરોઝનો અવલથી શત્રુ હતો, અને તેના પૈસાની અને તેની પાકજીદ મોહારદારની હોરમતની ખોહારી પર તે સદાનો ઠાપેલો હતો.

પુશરો—તે મને રોસણ છે. વાઈ પછી?

અરજોર—કાઉસ ઠગારા પાસા તૈયાર કરીને હંમેશા ફીરોઝને જુગાર રમાડતો હતો, અને તેની ભારે દાલતની પદ્યએ પદ્ય તે પુરાએ ઠગાઈથી લુટી લીધીછે.

પુશરો—ત્યારે એ વાતમાં તે કશુંયે, પણ પેલી બીજી વાત? તેની નેકજીદ નારની તે ધુલ કરવા માંગતો હતો તે?

અરજોર—તેમાં તે નહીં કશુંયે મારા મેહરખાંન. એક દીવસ તક જાણને તે તેણીની ઉપર હીચકારો હુમલો લઈ ગયો ખરો, પણ તે પાકજીદ અખલાએ એક પેહલવાંની ઓરતને છાજતી દલેરીથી તેને હરધુત કરી તે નામદારને હીણુપસ્તી વચ્ચે પોતાના ઘરમાંથી હાંકી કાઢ્યો.

પુશરો—આફરીન, આફરીન, એવી પાકજીદ વફાદાર નારો પોતાનાં કુટુંબનીજ નહીં પણ આખી જગતની શોભા છે, પણ વાઈ પછી?

અરજોર—પછી તો સાહેબ છેલ્લે કાઉસે તે બાનુનું બાકી રહી ગયલું જરીયાંનખી જુગારમાં જીતી લીધું, અને ત્યાર બાદ હુરશીથી મને પંદર હજાર આપી મારી મારફતે ફીરોઝને જુગાર રમાડી નવેસર કરજદાર કીધો અને મને ઉસકેરી મારી પાસે હવણાં તેને બંદીખાને નખાવેલો છે.

ખુશરો—તેબી મને ખબર છે, પાંચ હજી એક બીજા સવાલ. કાઉસ મારા ખુનનો આરોપ કોણ ઉપર ચાલવવા માંગતો હતો?
અરજોર—કમનશીબ ફીરિઝપર. તેણે તે માટે મારા ઉપરાંત બીજા ખોટા શાક્ષી ઉભા કીધા છે.

ખુશરો—(વીચાર કરીને) ઠીક છે ત્યારે, હવે મને એક જુદાજ વીચાર પેદા થાય છે. જો તું મારી સમજાવત પ્રમાણે ચાલશે ને મારું કહ્યું બજાવશે તો તું ને મારું કીધા ઉપરાંત હું નીહાલ કરશ, પણ જો હજી તે દગો કીધો, ને કાઉસનાંજ પાપ ભરેલાં પાસામાં તું ભરાયો તો તું જ્યાંબી હશે ત્યાંથી પકડી તું ને તારી ઘટતી ફોજ પોંહચાડતાં મને ખુબ રવેસે આવડશે.

અરજોર—મારાં વચન ઉપર વિશવાસ રાખો, મારા મેહરબાંન. હું કસમ ઉપર કહું છું કે કાઉસ જેવા બદમાસની સંકેથી હું કમ-કમું છું, અને તેથી હું નેક રાહ એખત્યાર કરવાને એક પગે છું; તમે ચાહો તે ફરમાવો અને તમારું કામ હું આસાન પાર ઉતારશ.

ખુશરો—જો એમજ છે તો સાંભલ. તું હવણાંજ જઈને એ નાપે-કારને ખબર કર કે તે મને જાનથી ખેજાન કીધો છે. એ ખબર થતાંજ કાઉસ સરકારમાં તે જાહેર કરી ફીરિઝની ઘરપકડ વાસ્તે સીપાહો સાથે ફીરિઝનાં બંદીખાનામાં જશે, અને ત્યાં તું અને હું કટોકટ વખતે હાજર થઈને એ પુરાને પોતાને સપડાવી દઈશું.

અરજોર—(હસીને) હા-હા-હા, એ છટકું આખાદ એ લુચ્છાને સપડાવી દેશે. ત્યારે હું જાઉં છું ને એ ખબર કરી કામતું બહાણું કાઢી તુરત તમે સાહેબને તમારે મકાને આવી મલશ.

ખુશરો—હા, અને તે અરસામાં હુંબી મારાં મકાનમાંજ ભરાઈ રહેવશ કે કોઈની નજરે પડું નહીં, ને ખુનની વાત જેની જાણમાં આવે તેને તે માનવાને કારણ મલે. જો વેહેલો થા (ખરજોર નમીને જાય છે.) ચંડાલ કાઉસ, તારું પાપ તે પરવરદગાર હવે ખમી શકતો નથી. ફીરિઝ તારો બદખખતી ને કાઉસ તારાં બદકરમોની હવે આખર આવી લાગી છે! (જાય છે.)

પ્રવેશ ૬ ઠો. બંદીખાનું.

(શીરોઝ વિલાપ કરતો પડેલા છે.)

“બની બનીરે જફા ભારી”—એ રાહ.

શીરોઝ—રહી રહી રે જફા જરી—થતાં આંખેર ખોહારો—રહી.

માફ માગુછું, પરીન પ્યારી, મેહરીન તારી પાસ,
જુગાર જુગાર તે સત્યાનાસ, કીધું મુજ ખાસ, ભાંજ
કુલ ખાસ.—રહી.

ચેતો જગત કુલ, દુઃખના મારા દાખલાથી આંખેર,
જાંણી જાંણી જુગાર છે વેર, ખુદાઈ કેહેર, જેમ કાતીલ ઝેર—રહી.
(ધ્રુમ રડેછે.)

આ પરવરદેગાર! દેખીતી આંખના મારા ચાત્ર અંધાપાનું
અંતે આંખે સેવટ થયું. એક દાજખી દેવ એક સેહતાની-
અત શત્રુની મીઠી પણ જુડી સમજવતો પર ભાલવાઈ
લુલવાઈને મેં જે ખોહારોનું કદમ દમખદમ લેયા કીધું
તેથી હું અંતે આ જાંહનમના ગારમાં ગમગોસાર પડેલા છું
તેનું મને દુઃખ નથી, પણ દુઃખ (રડીને) અરે એ મારી
ચાલથી જે બે કોમલ જીવોને મેં કીધું છે તેની યાદથી મારી
છાતી ફાટફાટ થાયછે. આ બેહસ્તનશીન મારાં સદાનાં મેહ-
રખાંન માદર પેદર, મારાં આ હીણા હાલ ઉપર તમારો કોપ
વરસાવી મને વધારે ધુળવો ના. આ જુગાર જુગાર, તારું
સત્યાનાસ થજે કે મારા જેવા તારા પાપી પુંજરીઆ પેતાનાં
પાપની આ પાયામાલ ફેળે પોંહચી દુન્યાને રદ નહીં થઈ
પડે! પરીન મારી સાચી મોહરદાર, મેહરીન મારી વફાદાર
બેહન, બેરાદર ખુશરો, અને રફીક બાબક તમ ચારે
બાંલાંબાની મીનતજર! રે કાલાવાલા વટીકથી હું આંધલો
બેહરો મુનો નહીં સમજ્યો, અને હવે હું પસતાવાથી બલી
મરી આજે આ જેહાંન અને જાંનથી જુદા થાઉં છું. આ

બાપ, આપઘાતનાં પાપથી બચવા સીવાય હવે મારા જીવને
રાહત રહી નથી, તો આપઘાતથી આહુંછ તારી દરગેહ, ને
મારાં રૂહ પર તું રહેમઢીલ થજે ! (રડેછે) પણ મરવા પેહેલાં
તારી એક ટુંક પાક એબાદતથી મારી ભરાઈ રહેલી છાતીને
હું ખલાસી આપું. (ગુઝણ પર પડી)

ઓ આલમના આધાર ને હસ્તીના શાહ,
કરંછું મુંજ પાપની તોજેશ ને તોબાહ !
ભુલ્યો તું બાપની પાકીજેહ હું રાહ,
કીધી અખત્યાર મેં જ પાપની પનાહ,
આજેજ થઈ આપુંછ તેથી હવે આ જાનં.
જીવવું નથી કીયું મેં જગમાં પરમાણુ !
પણ મરવા પેહેલાં માંગુછ માલેકો માલેક,
અરજ આહુંછું તુંથી ઓ સાહેબ ફકત એક,
કે પરીન ને મેહરીનનો તું થજે આધાર,
સઘલાં તેમનાં દુઃખનું તું કરજે નિવાર !
(ઢીની) સલામ !

સલામ મુજ માહબુબ પરીન પાકજદ,
સલામ બેહન મેહરીન તુંને નેકજદ,
સલામ કુલ દોસ્તો ને દુસ્મનો સલામ,
સલામના છે મુંજના આ છેલ્લા કલામ !
સલામ મુજ ખિસીઓ-જુડી છે આ જોહાંન,
જુગારની સજામાં આપુંછ મારો જાનં !

{ કઠારી કાહઠી પોતાનાં જીગરમાં મારવા કરેછે-એક ચિચારી
{ સમેત પરીન અને મેહરીન ધસી આવી અટકાવે છે.

“અબ તોરે બાકિ”-એ રાહ.

પરીન—અએ મોરા ધ્યારા-સખર કર
વાણ સમજણ તું જાનં^૧ જાનં નહીં લેવા દેવા-અએ.
પાપ અમાપ^૨ છે એ આપઘાતનું જાણ,
શાંન^૩ નહીં તજ દે તું અઝીઝ રે જોવા.-અએ.

મેહરીન—ફીરોઝ ખીરાદર ફીરોઝ, તારી તરફથી સેવટે એવી ઘાટકી ચાલની કોણે વકી રાખી હતી? (રડેછે.)

ફીરોઝ—(રડતો) મારાં અઝીઝે, જે જાલેમ દુઃખથી હું છુટવાને ઉપાય લેતો હતો તે દુઃખ તમોએ આવીને ખેવડું અને ચોવડું વધારી આપ્યુંછે. અરે અરે, મારા જેવા એક નાલાયક બેમરવરતને તમોએ મરવાજ દીધો હતો તો બેહતર થતો ! મેહરીન મારી વહાલી બેહન, તારી સમજવતો અને જોસભર પ્યારની લડતોથી હું મારું પાપ નહીં જોઈ શક્યો, તેથી પસતાવાથી મારું જીગર ચાક થઈ જાયછે; પણ તે તારી નેકીની નવાજેસમાં વહાલી બેહન તું એક નવો નેકજાદ ભરથાર પામીછે, કે જે મારી તરફથી તને મલેલાં દુઃખની આગ ઘણી હદ સુધી કમ કરી આપશે. ખુશરો જેવો ખાવંદ તુંને મલ્યો તે મને મરતે દહાડે ઘણા સધીયારો છે, અને એક મોહરદાર તરીકે તારી અને એક બેહન તરીકે મારી પાકજાદ પરીનની મારાં મુવા બાદ તે બરદાસ્ત કરશે.

પરીન—(ઘણાંજ દુઃખથી) પણ નહીં, ઓ નહીં, અમો તુંને મરવા દઈશું નહીં. (ધ્રુમ રડેછે—બાબક ઘણી ઉતાવળમાં આવેછે)

“લે આએ હમ એ હાર” —એ રાહ.

બાબક—ખુશ ખબર હું લાચોછું—આજે, આજે !

હસ સાહેબ સુખ પાચો ? તું—ખુશીને કાજે.—ખુશ.

સુણી એ વધાઈ, જાઓ હરખાઈ,

ગાઓ હીતતણાં ગીતો, ખુશ અવાજે !—ખુશ.

હસો હા-હા-હા !—બોલો વાહ-વાહ-વાહ !

હેસાંન માંનો તે સાહેબનું—કીરતી જેની ગાજે !—ખુશ.

(ધ્રુમ હસેછે.)

ફીરોઝ—(ઘણી ગમગીનીથી) અફસોસ, વીસવાસું બાબક દીવાનો થયોછ કે શું ? મારાં દુઃખની જાંમ છલાછલા ભરાઈ ચુકીછે ત્યારે એને સુખનું હસડું કેમ આવતું હશે ?

બાબક—નહીં મારા નાથલા શેઠ હું દીવાનો થયો નથી, પણ હરખથી દીવાનો થાઉં તેમાં કંઈ નવાઈ બી નથી. ખુશી થાઓ, સુખી થાઓ, અએ નેકનામો, આપણાં દુઃખનું હવે સેવટ આવ્યું છે. બાનું પરીન, તમારા બુજ્જેર્ગ કાકાજીનાં દારાબગરમાં હક થવાના સમાચાર આવ્યા છે, અને તેમની બેથુમાર દોલત અને માલ મીલકતનાં તમોને એકલાંને તે વારેસ કોડાવી ગયોછે.

પરીન—યા યઝદાં ! એ વધાઈ કોણ લાવ્યું ભલા બાબક ?

બાબક—એક પેગાંમચી, અને તે સાંભલતાંજ મને તે જાતે આવી જાહેર કરવાને એવો હરખ થયો કે હું મારો બુઢાપો વીસરી જઈને નવેસર નવજુવાન થયો, ને તે પેગાંમચીને લીંગી ટપકાવી ત્યાંજ અટકાવી હું હરખથી નાચતો કુદતો કુવામાં પડતો હયાં તે કેહેવા દાડતો આવ્યો. (હસેછે) હા-હા-હા !

શરીર—ઓ કેરદેગાર, તે મરનાર બુજ્જેર્ગનાં મોહતપર અમારે ગમ કરવો જાઈએ, પણ તેનાં મુવાથી અમે સુખી થઈએ છીએ, ને તે તેના લાયક દહાડે મુવોછે તે ઉપર ઝોર અમે તારી હજારો મુકો ગુજારી કરીએ છીએ.

મેહરીન—(હસીને) બેરાદર, જો અમે વેળાસર નહીં આવી લાગતે તો આ વધાઈ છતાં અમે કેટલાં કંગાલ રહેતે !

શરીર—આપઘાતનાં પાપથીબી તે સાહેબે મને સેહજમાંજ બચાવ્યો છે ; પણ બહાલી બેહન, કયાં છે—તારો ખાવાઈ ખુશરો મારી આ ખુશીમાં ભાગ લેવા કેમ હાંઝર નથી ?

મેહરીન—મારા બહાલા ખુશરોને તો ગઈ રાતથી મેં જાણી નથી, અને તેથી હું અતી ઘણી ફીકરમંદ છું.

બાબક—બેફીકર રહો બાનું મેહરીન, હું હવણાં જઈને મારા શેઠનું કરજ અદા કરું છું, અને પછી એ અને હું સાથે મલી તુરત તમારા નેક કેરદાર ભરથારને જાણીયાં. તે કેકે રોકાયલો હશે.

(જ્યા કરે—કાઉસ કેટલાએક સીપાઇઓ સાથે ધસી આવેછે.)

કાઢસ—બાંધા આ ખુશરોના ખુંની નાપકાર ફોરોઝને.

મેહરીન—ખુશરોનું ખુંન! આ ગળબ હું આ શું સાંભલું છું!

પરીન—અરે આએ શું નહીં ધારેલો નવો સેતમ!

૧ સીપાઈ—આએ ફીરોઝે પોતાના સગાનું ખુંન કીધું છે એવું એના પર તોહમત છે, અને આએ ગ્રહસ્થ બીજા સાક્ષીઓ સાથે તે નજરે જાયલું પુરવાર કરવા માંગે છે, માટે હંધથી લઈ જઈ આ કેદીને વધારે મજબુત બંદીખાનામાં એની તપાસ થાય ત્યાં વેર પુરવો પડશે. સીપાહો, બાંધા એ ખુંનીને.

ફીરોઝ—શું હું ખુંની! અને તેબી ખુશરોનાજ! આ કારસતાની કતરા, આ દાજખી દવ, તુંને એક દાસ્ત તરીકે મેં બાંધેલો બની મારા પાસામાં સપાવ્યો તે કરતાં એક ઝેરી સર્પને પાલ્યો હતો તો તેબી તારા જેવો દાજખી નીકલતો નહીં.

કાઢસ—(ધુમ હસીને) હા-હા-હા! (સીપાહોને) કેમ જોયા શું કરો છો? વખત કેમ બોલો છો? બાંધા એ મુજબ.

(સીપાઈઓ બાંધવા માડે છે. પરીન અને મેહરીન રડીને કાલાવાલા કરે છે.)

“એજ બીડીયાં લે ગધ” — એ રાહ.

પરીન-મેહરીન—નહી અમ બહાલાપે તમ સેતમ કરો, સેતમગરો!

ખાતરે ખુદા નહીં જફા કરો, જફાગરો!

સંગદીલ^૧ થાવો નહીં, કરમ કરો, સેતમગરો!—નહીં.

માણું, પાચે લાણું, જુલમાત હાથ નરમ કરો,

જરા ઠરો,^૨ શરમ કરો, ખુદા ઠરો, સેતમગરો!—નહીં.

બાબક—અરે અરે અફસોસ! નવાં સંકટોનું આએ કેવું નહીં ધારેલું સંકટામન! આ મુજબ, તું જાણ કે અંતે તું કાવવાનો તો નથી; તું હવણાં ચાહે તેવો સેતમ વરસાવ, પણ કર ન જો અંતે પછવાડેજ છેજ.

ફીરોઝ—હીચકારા, મારા પર તે ખુંનનું બાહતાંણ મેલ્યું છે, પણ જો હવણાં મારા હાથમાં એક શમસેર હતો તો મારા

જનના જોખમે પણ તું દોઝખીનો જીવ લઈ હું આ જોહાંન
પવિત્ર કરી નાંખવા ચુકતે નહીં.

કાઉસ—જા, ગમે તે બોલ. તારે મરતે દહાડે તુંને પેટભરતું બોલી
દેવાની મોજ કરાવામાં હું કરકસરચો થતો નથી. (ધ્રુમ હસેછે)
પણ સખર; (પરીનને બાબુએ) જોયો મારો ખાર? જોઈ તારી
તુંડાઈની સજા? હજીખી સમજ-હજીખી મારી મરજીને ફક્ત
એકજ વખત વસ થવા થા કબુલ-આપ વચન, ને તારો
ફીરોઝ આએજ ઘડીએ હોરમત વચ્ચે છુટો થશે.

(પરીન ગુસ્સામાં આવી-તમાચો મારેછે.)

કાઉસ—(ઘણાજ ગુસ્સાથી) સીપાઈઓ, કેમ ખોટો છે? હયાં મારા પર
વેર લેવા હાથ ચાલાકી થવા માંડીછે, ને તમે હેમકો જોયા
કરોછો? લઈ ચાલો આએ ઘડી આ ખુનીની.

(ખુસરો હાજર થાયછે-મેહેરીન ખુશની ચીચ્યારી સમેત
તેના હાથમાં જાયછે.)

ખુશરો—(પોકારથી) સખર કરો! કોણ નાપેકાર પોતાની દોજખી
જુખાંનથી મારું ખુન પોકારવાને હાજર છે?

કાઉસ—(ઘણાજ ગભરાતથી) નખોદ, નખોદ, ત્યારે તો પેલા નાપેકાર
ખરજોરે દગો કીધોછે.

(નાહસવા કરેછે. ખુશરો ગળચીમાંથી પકડે છે.)

ખુશરો—કેમ અએ મુજ? મારું ખુન થયુ છે કે? સીપાઈઓ, તમે
જુઓછો કે હું તો સજામત છું. આ ચંડાલે મારું ખુન
કરાવા માગ્યું હતું, અને ખુનનો ખોટો આરોપ ખોટા
સાક્ષીઓ ઉભા કરી આએ ભલા મર્દ ફીરોઝપર ચોલવવા
માંગતો હતો.

કાઉસ—(ઘણા ગભરાતથી) ગત છે, જુકું છે, બોલે બોલ ખોટું છે,
લુચ્છા, તારા સાક્ષી કોણ છે?

(ખરજોર નીકલી આવેછે.)

ખરજોર—હું છું ડગારા લુચ્છા, આએ મસા આદમીનો પક્ષદાર
અને સાચો સાક્ષી હું છું.

કાઉસ—(નાસીપાસીથી કપાલ કટી) હા કુત્રા, ત્યારે હવે મારું આવી બન્યું ખરું!

ખુશરો—સીપાહો છોડો આ ફીરોઝને અને કેદ કરો આ નાપેકારને કે જે બળ લાવવાને મારા પાસ આ પાદસાહી પરવાંને મોઝુદ છે. (દખડાવે છે.) નાપેકાર, તારા પરનું અમારું માંગતું લેહણું એટલેથોજ પુરું થયું નથી. હું તારું પાપ પકડવા તારો પુઠેજ હતો ને મારું કામ તમામ પાર કીધું છે. ફીરોઝપર તો તું ખોટાં ખુંનનો આરોપ મુકતો હતો પણ તારા પર હું ખરાં ખુનની તકશીર સાબીત કરાવવા શક્તિવાન થયો છું. સાત વરસની વાત પર તારાં જુગારખાનાંમાં પેલા જવાન સેકારી તેહમારપનું ખુંન થયું હતું, જેનો ખુંનો આજવેર પકડાયો નથી, ને આસ્તવાર સાક્ષીથી હું તુને તે ખુંની તરીકે આજે સાબિત કરી આપશ. છે તે પાપ નામુકર જવાનો તું મુજમાં તાકાત?

કાઉસ—(ધુજીને) દયા, દયા!

ખુશરો—દયા! આ મુજ તુંને દયા શાંની ઘટે? તેં આ નાવારેસો પર કેટલો અને કેવી દયા બતાવી છે? (સીપાઈઆ બાંધેછે)

કાઉસ—ખચ્ચીત, અરે ખચ્ચીત, મને દયા ઘટતી નથી. ફીરોઝ હું તારો અપરાધી છું. બાનું પરીન હું તારે તકસીરવાર છું. કુલે જગતની દયાને હું લાયક થયો છું. મારા પાપો ઘણાંછે, ખુદા મને માફ કરો! (થોડો વાર ચુપ થાયછે.) પાકનદ બાનું, મેં તારો હોરમત લુટવાને કરવામાં કાંઈ બાકી નથી રાખી, પણ મેં જેમ મારાં પાપથી જગતને શરમાવી છે, તેમ તેં તારા ભરથાર તરફનો વફાદારી ને ચકીનદારીથી જગતને ખરેખર શોભા આપીછે. આજવેર હું મારાં પાપો તરફ આંધલો હતો, પણ મારાં પાપની આખરી આવવે અચ્ચુચ મારો આંખનો અંધકાર પરદા દુર થયોછે, અને મારાં પાપોની યાદથી હવે હું ધુન્નું છું. હું જીવવા નથી માંગતો. ફીરોઝ, પરીન, મેહેરીન, ખુશરો, બાબક, મને

તમારી પાક માંફીનો સુખન સંભલાવી કાંઈક શાંતી સાથે તે કીરતારની પાક હુઝુરમાં જવા દેવો.

ફીરોઝ—ઓ માહ પુરા, તારાં પાપના ત્રાસથી તું ઉભોછે તે જમીન વટીક ગોયા ધુજેછે, પણ દયાનો આશીરવાદ ખુદાઈ છે, એટલે તે પાક ખુદાનાં અમે ખાકસારો દયાથી જુદાં નથી. જા, મારી તરફથી અને મારાં વહાલાંઓ તરફથી હું તને તારાં અમે તરફનાં પાપ માટે માફ કરું છું, અને તારે મરતે દહાડે ખુદા હવે તને માફ કરો !

કાઉસ—સુખી થાવો, સુખી થાવો ! પાપીઓની અરજ જો તે માહનામી સાહેબ સંભલતો હોય તો તમે નેકજદાને માટે તેના પાસ માંગી લીધેલી મારી સેવટની દુવા એજ છે કે તમે સુખી થાવો !

(સીપાઈઓ કાઉસને ઘસડી લઈ જાય છે)

બાબક—યા ખુદા ! ખરેખર રે ખરેખર તારા બેદ ભરમે સમજવે કેવા ખારોક અને ભારી છે.

પરીન—અરે હું સુખી છું કે દુઃખી ? હું જાગું છું કે ઉંઘાઉં છું ?

મેહરીન—બેહન પરીન ખુશી થા, આપણાં દુઃખ વચ્ચે તે દાદગરે આપણી દાદ લીધીછે, ન પેસાની રેલછેલ તથા પ્યારા ફીરોઝ ના પ્યાર વચ્ચે આપણુ એક વાર પાછાં સુખી થઈ શક્યાં છીએ.

ખુશરો—ખરી વાત છે. ફીરોઝના પાછા મલેલા પ્યારનાં સુખમાં આપણું આગણું દુઃખ બેહસાબ બની ગયું છે.

ફીરોઝ—હા મારાં અઝીઝો, તમારી અથાગ પાક મોહબતનાં નીરમલ નીરે મારાં જીગરમાંથી પાપનો સલો સદનતર ઘોઈ કાઢ્યો છે, અને હવે હું પોકારું છું—બાંગે ખુલ્લું પોકારું છું, કે જે પોકારમાં તમ વહાલાંઓ તેમજ આખો જગતને એક મતે અને એક ડાવે આમેજ થવા દેવો કે જીગર જીગર તારું સત્યાનાશ થાવો ! રાસ્તીનો રાહનુમાહ તે

એકલો માહતામી સાહેબ છે, તેની ઢરગેહ હેસાંનતું સર
 ઝોકાવી હું કસમ લઉં છું કે જુગારનાં પાપમાં મારો હાથ
 બોલી ફરી કદી હું તે અપવીત્ર કરશ નહીં. કસમ તમ
 બહાલાંબીના કસમ તે કીરતારની કુલ પવીત્ર પેદાયશોનાં
 અને છેલ્લે કસમ તે ખુદ સાહેબનાં પોતાનાં પવીત્ર નામના,
 કે જુગારથી હું તોબાહ બોલું છું, અને જુગાર હું ફરી
 રમનાર નથી. મારાં અઝીઝો આપણા એ દુઃખરૂપી નાટકનો
 હયાં છેડો આવેછે, તો સૌ હસી ખુશીથી ગાવો કે—

(સંધા ગાયછે)

“જો તું ખવારી ચાહે સારી” —એ રાહ.

સઘલાં—જેવું કરશે તેવું ભરશે એવો છે ખુદરતનો ખેલ,
 જેવું માંગશે તેવું પામશે એવો છે જગતનો મેલ.
 માગે આરૂં થાય ન સારૂં—જે હોય પાપમાં છકેલ,
 લાગે જેવું વાગે તેવું—પામે જે પોતાની પેહલ.—જેવું.
 કર ન જો હયાં—ન હોય પછી તો ત્યાં,
 અહીં તહીં કયાં—મલી સળ જ્યાં,
 તો ખાતરે ખુદા—ન કર તું ખતા,
 થઈ બેગુમાં જોહાંનમાં, આ જાહેલ!—જેવું.

આગલથી ગ્રાહક થનારાં ગ્રહસ્થોના નામની યાદી.

	નકસો.			
મહારાણા રાવલ શ્રી સર તખ્તશીંગળ જયવતશીંગળ જી. સી.				
એસ. આઇ. (ભાવનગર) ...	...	...	...	૫૦
જીનાગઢના નવાબ સોહિય. ...	...	...	...	૨૦
રાવલ હરીશીંગળ રૂપશીંગળ (ભાવનગર)...	...	...	...	૨૦
મહારાણા શ્રી જયવતશીંગળ કૃતેહશીંગળ (લીમરી)...	...	...	...	૧૦
સર દીનશાહજી માંણેકજી પીટીટ...	...	...	...	૧૦
શેઠ જમશેદજી નશરવાંનજી પીટીટ.	...	...	...	૫
„ ડોશાભાઈ ખરશેદજી વાળા ...	...	...	...	૫
„ ડોશાભાઈ ખરજોરજી મીસતરી	...	...	...	૫
„ ફરામજી દાદાભાઈ અપુ ...	...	...	...	૫
„ શીરોજીશાહ કાવયજી દાજી ...	...	...	...	૫
મહારાજા શ્રી ગજરાજગર હંધરગર ...	...	...	...	૩
શેઠ ફરામજી નશરવાંનજી પટેલ ...	...	...	...	૩
„ ફરામજી શોરાબજી ભરૂઆ ...	...	...	...	૩
„ ખરજોરજી અરદેશર એંટી (ભાવનગર).	...	...	...	૩
„ અહમનજી ખરસેદજી પંથકી...	...	...	...	૩
„ મેહરવાંનજી અરદેશર ચીનાઈ.	...	...	...	૩
ડાક્ટર હોરમજીશાહ બેહરામજી (ભાવનગર).	...	...	...	૩
મહારાણા કુમાર શ્રી બળદેવશીંગળ (ધરમપોર)	...	...	...	૨
શેઠ અરદેશર રશતમજી દીવેઆ...	...	...	...	૨
„ એદલજી રશતમજી રીપોરટર ..	...	...	...	૨
„ કેઆની ફરામરોજ મેજર ...	...	...	...	૨
„ દીનશાહજી એદલજી વાળા...	...	...	...	૨
„ દીનશાહજી પેશતનજી આથા ..	...	...	...	૨
„ નવરોજી કાવયજી દાજી ...	...	...	...	૨
„ ફરકુનજી મનચેરજી દસગુર (ભાવનગર).	...	...	...	૨
„ આપ્પજી પેશતનજી મહિ ...	...	...	...	૨
ડાક્ટર હોરમજી નશરવાંનજી સીરવઈ ...	...	...	...	૨

શેઠ અરદેશર અરશેદજી વાડીઆ ..	...	...	...	૧
,, અરદેશર ફરામજી ઉનવાલા ...	...	...	...	૧
,, અરદેશર ફરામજી બાધુરજી (ધારવાર) ..	...	...	...	૧
,, અરદેશર હીરજીભાઈ મીશતરી	...	...	...	૧
,, એલજી નશરવાંનજી દુબાશ ..	...	...	...	૧
ખાનસાહેબ આદરજી જમશેદજી શરાફ	...	...	...	૧
શેઠ કુવરજી કાવસજી દુબાસ	...	...	...	૧
,, કેકાઆદ ધનજીભાઈ ઇજનેર ..	...	...	...	૧
,, કેપ્પશર રશતમજી વાઘા (ભાવનગર) ...	...	...	...	૧
,, અરસેદજી નશરવાંનજી. સીરવઈ	...	...	...	૧
,, ખોદાબક્ષ નશરવાંનજી	...	...	...	૧
,, જમશેદજી અરદેશર દેશાઈ	...	...	...	૧
,, જમશેદજી નવરોજી ઉનવાલા (ભાવનગર)	...	...	...	૧
,, જમશેદજી માંછેરજી ગાયના...	...	...	...	૧
,, જમશેદજી મેરવાંનજી દાડખાનાવાલા (સોલાપોર).	...	...	...	૧
,, જાહંગીરજી એલજી તીજોરીવાલા	...	...	...	૧
,, જાહંગીરજી અરશેદજી પેટીગરા	...	...	...	૧
,, જાહંગીરજી રશતમજી પારખ..	...	...	...	૧
,, જીજીભાઈ ઉકરજી ઉમરીગર...	...	...	...	૧
,, ટેમુલજી બહમનજી શેઠના	...	...	...	૧
,, દાદી એલજી તારાપોરવાલા...	...	...	...	૧
,, દીનશાહજી કાવશજી પોચખાનાંવાલા	...	...	...	૧
,, દીનશાહજી બહમનજી વકીલ (ભાવનગર)	...	...	...	૧
,, દોરાબજી દીનશાહજી આરીઆં	...	...	...	૧
,, દોરાબજી નવરોજી ખીલીમોરીઆ	...	...	...	૧
,, ધનજીશાહ નશરવાંનજી ખંભાતા	...	...	...	૧
,, ધનજીશાહ મનચેરજી કાપડીઆ	...	...	...	૧
,, નરશીદાશ કમનદાશ (ભરૂચ) ..	...	...	...	૧
,, નવરોજી બરતોરજી આશબરનર	...	...	...	૧
,, નશરવાનજી કેકાશજી.	...	...	...	૧
,, નશરવાનજી શેહેરીઆરજી જીનવાલા (ભરૂચ)...	...	...	...	૧
,, નાનાભાઈ બરતોરજી ખાતલીવાલા	...	...	...	૧

શેઠ પરમાનદાસ જીવણદાસ (ગોગા)	...	...	...	૧
,, પાલનજી હોરમશજી કાટગરા ...	...	...	...	૧
,, પીરોશાહ મેહેરવાનજી ડીકના..	...	...	...	૧
,, પોચાજી શાપુરજી પોચાજી ...	...	...	...	૧
,, પેશતનજી માહાલક્ષ્મીવાલા (ભાવનગર)..	...	...	...	૧
,, પેશતનજી દોરાબજી સંબના ..	...	...	...	૧
,, પેશતનજી બેજનજી સરકારી ..	...	..	...	૧
,, પેશતનજી રતનજી વખારીઆ.	...	...	...	૧
,, ફરામજી ખરશેજી થાનેવાલા ..	...	...	...	૧
,, ફરામજી ડોશાભાઈ (જીનજીવાડા)	...	...	...	૧
,, ફરામરોજી શાપુરજી ..	...	...	...	૧
,, બરજોરજી મનચેરજી ઉનવાલા	...	...	...	૧
,, બહમનજી નવરોજી પેઆચ...	...	...	...	૧
,, બહમનજી રતનજી મોદી ...	...	...	...	૧
,, બહમનશાહ શોરાબજી (ભરચ)	...	..	...	૧
,, બાલુભાઈ મગનનાલ શેઠ (અમદાવાદ) ..	...	...	...	૧
,, બેજનજી શોરાબજી વકીલ ...	...	...	...	૧
,, બેજનજી હોરમશજી દલાલ ...	...	...	...	૧
,, ભીખાજી અરદેશર ચીનાઈ...	...	...	...	૧
,, મંચેરજી કાવશજી મરઝખાન...	...	...	...	૧
,, મંચેરજી ફરામજી પટેલ ...	...	...	...	૧
,, માણેકજી બરજોરજી વાઘા (મધરાશ)...	...	...	...	૧
,, માણેકજી મેહેરવાંનજી પાધડીવાલા	...	...	...	૧
,, માણેકજી હોરમશજી વજીરદાર..	...	...	...	૧
,, મેહેરવાંનજી મંચેરજી બનાજી ..	...	...	...	૧
,, મેહેરવાંનજી મંચેરજી પટેલ ...	...	...	...	૧
,, મેહેરવાંનજી પેશતનજી સુરતી ..	...	...	...	૧
,, મેહેરજીભાઈ રથતમજી ખરાશ.	...	...	...	૧
,, રતનજી ભીખાજી મુશ ...	...	...	...	૧
,, રતનજી શાપુરજી બાધુરજી ...	...	...	...	૧
,, રતનશાહ બહમનજી શરાફ ...	...	...	...	૧
,, રતનશાહ રથતમજી ઉમરીગર.	...	...	...	૧

ଶେଢ଼ ରଥମଣ୍ଡଳ ଶୁଭଦ୍ରା (ଭଞ୍ଜ)...	...	...	...	୧
,, ରଥମଣ୍ଡଳ ମାଲେଇ ଶିରାମାଲେଇ	...	...	...	୧
,, ରଥମଣ୍ଡଳ ହୋରମଣ୍ଡଳ ଦଳାବ ...	...	...	...	୧
,, ରଥମଣ୍ଡଳ ହୋରମଣ୍ଡଳ ଗାଠବାଳା	...	...	...	୧
,, ରାମଣ୍ଡଳ ମନଣ୍ଡଳ ବଢ଼ିଆ (କରାଞ୍ଜୀ).	...	...	...	୧
,, ରଥମଣ୍ଡଳ ଗୋବିନ୍ଦଣ୍ଡଳ ମିଶ୍ରମଣ୍ଡଳ...	...	...	...	୧
,, ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ..	...	...	...	୧
,, ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ପେଶମଣ୍ଡଳ ...	...	...	...	୧
,, ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ରଥମଣ୍ଡଳ ଶେଢ଼ନା	...	...	...	୧
,, ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ନାନଣ୍ଡଳ ଗୋବିନ୍ଦା (କେତପୁର) ..	...	...	...	୧
,, ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ପାଣି ...	...	...	...	୧
,, ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଶେଢ଼ନା (ଭଞ୍ଜ)...	...	...	...	୧
,, ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ	...	...	...	୧
,, ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ନବରାଣ୍ଡଳ କୁମର	...	...	...	୧
,, ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ରଥମଣ୍ଡଳ ବାଘ (ରାଧାପୁର) ...	...	...	...	୧
,, ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ରଥମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ	...	...	...	୧
,, ହୋରମଣ୍ଡଳ କାବଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀଗଣ୍ଡଳାପାଣ୍ଡଳା (ସୁରତ)	...	...	...	୧
,, ହୋରମଣ୍ଡଳ ନବରାଣ୍ଡଳ ମାଲେଇ...	...	...	...	୧
,, ହୋରମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ପଞ୍ଚମଣ୍ଡଳ...	...	...	...	୧
,, ହୋରମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଶ୍ରୀମଣ୍ଡଳ	...	...	...	୧

